

**ÖĞRENCİLERDE BİREYSEL SORUMLULUĞUN
İTERNET BAĞIMLILIĞINA ETKİSİNİN OKUL
SOSYAL HİZMETİ BAĞLAMINDA
DEĞERLENDİRİLMESİ**

**2022
YÜKSEK LİSANS TEZİ
SOSYAL HİZMET**

Kübra DOĞAN

**Danışman
Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY**

**ÖĞRENCİLERDE BİREYSEL SORUMLULUĞUN İNTERNET BAĞIMLILIĞINA
ETKİSİNİN OKUL SOSYAL HİZMETİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ**

Kübra DOĞAN

Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Ocak 2022

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
DOĞRULUK BEYANI	4
ÖNSÖZ	5
ÖZ	6
ABSTRACT.....	7
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ	8
ARCHIVE RECORD INFORMATION	9
KISALTMALAR.....	10
ARAŞTIRMANIN KONUSU	11
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	11
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	12
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM	12
EVREN VE ÖRNEKLEM.....	14
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	15
1. BİRİNCİ BÖLÜM.....	16
1.1. Okul Sosyal Hizmeti	16
1.2. Okul Sosyal Hizmetinin Önemi	20
1.3. Okul Sosyal Hizmetinin Gelişimi ve Türkiye’de Okul Sosyal Hizmeti	22
1.4. Okul Sosyal Hizmet Uzmanları	25
1.5. Okul Sosyal Hizmet Uzmanlarının Görevleri	26
2. İKİNCİ BÖLÜM	31
2.1. Bağımlılık.....	31
2.2. Davranışsal Bağımlılık ve Özellikleri	31
2.3. İnternet	34
2.4. İnternet Bağımlılığı	36
2.5. İnternet Bağımlılığı Kriterleri	37
2.6. İnternet Bağımlılığının Etkileri	39
2.6.1. Psikolojik Etkiler	40
2.6.2. Akademik Etkiler.....	40
2.6.3. Sosyal Etkiler.....	40

2.6.4. Fiziksel Etkiler.....	41
2.7. İnternet Bağımlılığı ve Okul Sosyal Hizmeti.....	41
3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	44
3.1. Sorumluluk.....	44
3.2. Bireysel Sorumluluk.....	44
3.3. Sorumluluk Sahibi Kişiler.....	45
3.4. Öğrencilerin Bireysel Sorumlulukları	47
4. BULGULAR VE TARTIŞMA.....	51
4.1. Normallik Dağılımı	51
4.2. Güvenirlik Analizi.....	52
4.3. Araştırmaya Katılan Öğrencilere İlişkin Bulgular	53
4.4. Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğu ve İnternet Bağımlılığına İlişkin Bulgular	58
SONUÇ VE ÖNERİ	87
KAYNAKÇA.....	95
TABLolar LİSTESİ.....	112
ŞEKİLLER LİSTESİ	114
EKLER.....	115
EK 1: Örneklem Büyüklüğü Seçimi ($\alpha= 0.05$ için)	115
EK 2. Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğu Ölçeği Kullanım İzni	116
EK 3. İnternet Bağımlılığı Ölçeği Kullanım İzni.....	116
EK 4. Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğu Ölçeği	117
EK 5. İnternet Bağımlılığı Ölçeği	118
EK 6. Etik Kurul İzni	120
EK 7. Valilik İzni	121
ÖZGEÇMİŞ	122

TEZ ONAY SAYFASI

Kübra DOĞAN tarafından hazırlanan “ÖĞRENCİLERDE BİREYSEL SORUMLULUĞUN İNTERNET BAĞIMLILIĞINA ETKİSİNİN OKUL SOSYAL HİZMETİ BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY

.....

Tez Danışmanı, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Sosyal Hizmet Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 24/01/2022

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY (KBÜ)

Üye : Doç. Dr. Adem DAĞ (BTÜ)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Huriye İrem KALAYCI KIRLIOĞLU (KBÜ)

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eslere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Kübra DOĞAN

İmza :

ÖNSÖZ

Geleceğimizin teminatı olarak gördüğümüz çocukların en çok zaman geçirdiği ortamlar olan okul ortamını ve aile ortamını birlikte ele alan okul sosyal hizmeti alanında bir çalışma yapılması amacıyla yola çıkılmıştır. Bu bağlamda hem ailelerle hem de okulla ilişkili olan konulardan bireysel sorumluluk ve internet bağımlılığı seçilmiştir. Günümüzde öğrencilerin sorumluluk sahibi olmaması ve internetin araç olarak kullanımının dışında direkt amacın internet kullanımı olması ile ortaya çıkan internet bağımlılığı ailelerin ve okul sistemi içinde yer alan kişilerin en çok şikayetçi olduğu konular arasında yer almaktadır. Hem bireysel sorumluluk hem de internet bağımlılığı aile ve okul yaşamını etkilemekte hem de aile ve okul yaşamından etkilenmektedir. Sosyal hizmet bireyin sorumluluk sahibi olmasını, kendi kararlarını kendi verebilmesini ve kendi kaderi hakkında söz sahibi olmasını destekler. Sorumluluk ise kazanılabilen bir davranıştır ve okul sosyal hizmeti kapsamında aile ve okul etkileşiminden yararlanarak öğrencilere kazandırılabilir. Aynı zamanda sosyal hizmet bağımlılık alanında çalışan en önemli mesleklerden biridir. İnternet bağımlılığının da diğer bağımlılıklar gibi okul sosyal hizmeti kapsamında yer alması ve öğrencilerin akademik başarı ve performansı üzerinde etkili olması çıkış noktası olmuştur. Bu tezde öncelikle okul sosyal hizmeti bağlamında bireysel sorumluluk ve internet bağımlılığı değerlendirilmiş ve daha sonra öğrencilerin bireysel sorumluluğunun internet bağımlılığı üzerindeki etkisi araştırılmıştır.

Bu çalışmada fikir ve önerileriyle her zaman destekçi olan, bilgi ve deneyimlerini her zaman paylaşan, samimi, güven verici ve teşvik edici yaklaşımı ile desteğini esirgemeyen, akademik bilgilerimin çoğunu kendisine borçlu olduğum ve bu tezin ortaya çıkmasında çok büyük bir emeği olan değerli hocam Prof. Dr. Ali Fuat Ersoy'a en içten duygularıyla teşekkür ediyorum.

ÖZ

Bu çalışma öğrencilerin bireysel sorumluluğunun internet bağımlılığı üzerindeki etkisini araştırmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Ayrıca öğrencilerin bireysel sorumluluğu ve internet bağımlılığı düzeyleri cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü, günlük internet kullanım süresi, gelir durumu, internet kullanım amaçları ve internet kullanımına bağlı sorunları paylaşma gibi değişkenler açısından da incelenmiştir. Araştırma değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlayan ilişkisel tarama yöntemi ile yapılan nicel bir araştırmadır. Çalışmanın örneklemini Karabük ilinde öğrenim gören 9. 10. 11. ve 12. sınıf öğrencileri olan 508 lise öğrencisi oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu, Öğrenci Bireysel Sorumluluğu Ölçeği ve İnternet Bağımlılığı Ölçeği kullanılmıştır. Çalışma sonucunda cinsiyetin öğrencilerin bireysel sorumluluk puanlarında anlamlı bir farklılık oluşturduğu ancak internet bağımlılığı puanlarında anlamlı bir farklılık oluşturmadığı görülmüştür. Öğrencilerin öğrenim gördüğü okul türüne göre bireysel sorumluluk düzeylerinin ve internet bağımlılığı düzeylerinin anlamlı bir şekilde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Ailenin gelir durumunun hem öğrencilerin bireysel sorumluluğu hem de internet bağımlılığı üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı bulunmuştur. Öğrencilerin günlük internet kullanım süresi hem bireysel sorumluluk hem de internet bağımlılığı ortalamaları ile anlamlı bir farklılık göstermektedir. Ayrıca internet kullanım amaçlarına ve internet kullanımına bağlı sorunları paylaşmaya göre öğrencilerin bireysel sorumluluğu ve internet bağımlılığı da anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Son olarak öğrencilerin bireysel sorumluluğunun internet bağımlılığının bir yordayıcısı olup olmadığı araştırılmış ve öğrencilerin bireysel sorumluluğunun internet bağımlılığının bir yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin internet bağımlılığı üzerinde bireysel sorumluluğun ve çeşitli faktörlerin etkisi olduğu görülmüştür. Okullarda da internet bağımlılığı ile mücadelede okul sosyal hizmetine duyulan ihtiyaç ortaya çıkmıştır. Bu sonuçlardan hareketle okul sosyal hizmetinin okullarda bulunması gereken bir alan olduğu görülmekte ve okullarda okul sosyal hizmet uzmanlarının istihdam edilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Okul sosyal hizmeti; bireysel sorumluluk, internet bağımlılığı*

ABSTRACT

This study was carried out to investigate the effect of students' individual responsibility on internet addiction. In addition, students' individual responsibility and internet addiction levels were also examined in terms of variables such as gender, class level, school type, daily internet use, income status, internet use purposes and sharing problems related to internet use. The research is a quantitative research conducted with the relational screening method aiming to determine the relationship between the variables. The sample of the study consists of 508 high school students who are 9th, 10th, 11th and 12th grade students studying in Karabük. Personal information form developed by the researcher, Student Individual Responsibility Scale and Internet Addiction Scale were used as data collection tools. As a result of the study, it was seen that gender made a significant difference in students' individual responsibility scores, but did not create a significant difference in internet addiction scores. It was concluded that the individual responsibility levels and internet addiction levels of the students differed significantly according to the school type. It was found that the income status of the family did not make a significant difference on both students' individual responsibility and internet addiction. The daily internet usage time of students shows a significant difference with both individual responsibility and internet addiction averages. In addition, students' individual responsibility and internet addiction differ significantly according to their internet usage purposes and and sharing internet usage related problems. Finally, it was investigated whether students' individual responsibility is a predictor of internet addiction, and it was concluded that students' individual responsibility was a predictor of internet addiction. It has been observed that individual responsibility and various factors have an effect on students' internet addiction. The need for school social work has emerged in the fight against internet addiction in schools. Based on these results, it is seen that school social work is an area that should be found in schools and it is recommended to employ school social workers in schools.

Keywords: *School social work; individual responsibility; internet addiction*

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Öğrencilerde Bireysel Sorumluluğun İnternet Bağımlılığına Etkisinin Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Değerlendirilmesi
Tezin Yazarı	Kübra DOĞAN
Tezin Danışmanı	Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	2022
Tezin Alanı	Sosyal Hizmet
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	124
Anahtar Kelimeler	Okul Sosyal Hizmeti, İnternet Bağımlılığı, Sorumluluk

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Evaluation of the Effect of Individual Responsibility on Internet Addiction in Students in the Context of School Social Work
Author of the Thesis	Kübra DOĞAN
Advisor of the Thesis	Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY
Status of the Thesis	Master Degree
Date of the Thesis	2022
Field of the Thesis	Social Work
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	124
Keywords	School Social Work, Internet Addiction, Responsibility

KISALTMALAR

BMKY: Bağımlılıkla Mücadele Yüksek Kurulu

DSM: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders

İBÖ: İnternet Bağımlılığı Ölçeği

NASW: The National Association of Social Workers

OSH: Okul Sosyal Hizmeti

OSHU: Okul Sosyal Hizmet Uzmanı

ÖBSÖ: Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğu Ölçeği

SPSS: Sosyal Bilimler İçin İstatistik Programı

SSWAA: The School Social Work Association of America

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bu araştırmada öğrencilerin bireysel sorumluluğunun internet bağımlılığına etkisi okul sosyal hizmeti bağlamında araştırılmaktadır. Ayrıca öğrencilerin bireysel sorumluluğu ve internet bağımlılığı düzeyleri cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü, ailenin gelir durumu, günlük internet kullanım süresi, internet kullanım amaçları ve internet kullanımına bağlı sorunları paylaşma gibi değişkenler açısından da incelenmiştir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

İnternet günlük yaşamımızla sık sık kullandığımız, birçok faydası bulunan bir bilişim teknolojisidir. Ulaşımının kolay olması, sağladığı faydalar, zaman ve mekândan bağımsız olması gibi pek çok faktör internet kullanımının her geçen gün daha fazla artmasına yol açmaktadır. İnternetin pek çok faydası olduğu gibi problemleri kullanımının da fiziksel, ruhsal, sosyal, akademik vs. pek çok alanda soruna neden olduğu bilinmektedir. Problemleri internet kullanımının neden olduğu bu sorunlardan biri de internet bağımlılığının oluşmasıdır. İnternet bağımlılığı her yaş grubunda görülebilmeye rağmen en savunmasız ve risk altında olanlar çocuklar ve ergenlerdir. Öğrencinin günlük yaşantısını önemli oranda etkileyebilecek bazı olumsuz etkileri bulunmaktadır. İnternet bağımlılığını etkileyen pek çok farklı faktör olduğu bilinmektedir. Sorumluluk sahibi olmanın çok önemli olduğu ve öğrencilerin bireysel sorumluluğunun internet bağımlılığını etkileyen faktörlerden biri olduğu düşünülmektedir. Sorumluluğun erken çocukluk döneminden itibaren aile içinde kazanılmaya başlandığı ve okul ortamında da desteklenmesiyle birlikte gelişmeye devam ettiği göz önüne alındığında çevresi içinde birey yaklaşımıyla hareket eden okul sosyal hizmeti bağlamında incelenmesi daha da önem kazanmaktadır.

Daha iyi bir toplum oluşturabilmek, toplumsal kalkınma ve gelişmeyi sağlayabilmek için elimizdeki en önemli güç ise eğitimidir. Bu nedenle öğrencilerin bireysel sorumluluğunun internet bağımlılığına etkisi, geleceğimizin teminatı olarak gördüğümüz çocukların topluma faydalı bireyler olarak kazandırılması için okul sosyal hizmeti bağlamında değerlendirilmiştir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Nicel araştırmalar sayılar ve veriler kullanılarak, kesin ve genellenebilir sonuçlara ulaşmayı hedefleyen ve nesnellüğün ön planda olduğu araştırmalardır (Gürbüz ve Şahin, 2018, s. 102). Bu araştırma da nicel olarak tasarlanmış ve değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlayan ilişkisel tarama modeli seçilmiştir.

Veri toplama yöntemi olarak anket seçilmiştir. Ankette araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu, Günücü ve Kayrı (2010) tarafından geliştirilen 4 alt boyutu (yoksunluk, işlevsellikte bozulma, kontrol güçlüğü, sosyal izolasyon) olan ve 35 maddeden oluşan İnternet Bağımlılığı Ölçeği (İBÖ) ve Singg ve Ader (2001) tarafından geliştirilen Doğan (2015) tarafından geçerlilik ve güvenirlik çalışması yapılan Öğrenci Bireysel Sorumluluk Ölçeği-10 (ÖBSÖ) yer almaktadır.

Araştırmanın verileri online (Google Forms) olarak anket kullanılarak toplanmış ve toplanan veriler SPSS 26 programı ile analiz edilmiştir. Öncelikle verilerin normallik dağılımına uygun olup olmadığı test edilmiş, verilerin homojen dağılım gösterdiği görülmüş ve normallik dağılımı şartını sağlaması üzerine parametrik testler uygulanmıştır. Çalışmada öncelikle demografik verilere ilişkin frekanslar sunulmuş ve daha sonra bağımsız örneklem için t testi, tek yönlü varyans analizi (one way anova) ve basit doğrusal regresyon analizi uygulanmıştır.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM

Günümüzde internet kullanımı yaşamımızın doğal bir parçası haline gelmiştir. Bununla birlikte internet kullanımı her geçen yıl hem süre olarak hem de kullanıcı sayısı olarak artmaktadır. İnternet kullanımının problemleri bir hal alması olarak adlandırabileceğimiz internet bağımlılığı da ciddi bir sorun olmaya başlamıştır. İnternet bağımlılığına karşı en savunmasız ve risk altında olan grup ise çocuklar ve gençlerdir. Bu nedenle internet bağımlılığı üzerinde etkili olan faktörlerin değerlendirilmesi ve sorunun ileri de daha büyük problemlere yol açmaması için gerekli araştırmaların yapılması gerekmektedir. Toplumla faydalı bireyler kazandırmada en önemli kurumlar olan aile ve okullara bu konuda önemli sorumluluklar düşmektedir. Bu çalışmada aile ve okulun ortak bir şekilde sorumlu olduğu öğrencilerin bireysel sorumluluk düzeyleri ve internet bağımlılığı çeşitli faktörlere göre değerlendirilecek ve öğrencilerin bireysel

sorumluluk düzeylerinin internet bağımlılığının bir yordayıcısı olup olmadığı öğrenilmeye çalışılacaktır.

Bu kapsamda çalışmanın hipotezleri aşağıda sıralanmıştır:

1. Öğrencilerin bireysel sorumluluk düzeyleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir ?
2. Öğrencilerin internet bağımlılık düzeyleri cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir ?
3. Öğrencilerin bireysel sorumluluk düzeyleri okul türüne göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir ?
4. Öğrencilerin internet bağımlılık düzeyleri okul türüne göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir ?
5. Öğrencilerin bireysel sorumluluk düzeyleri günlük internet kullanım süresine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir ?
6. Öğrencilerin internet bağımlılığı düzeyleri günlük internet kullanım süresine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir ?
7. Öğrencilerin bireysel sorumluluk düzeyleri ailenin gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir ?
8. Öğrencilerin internet bağımlılığı düzeyleri ailenin gelir durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir ?
9. Öğrencilerin bireysel sorumluluk düzeyleri internet kullanım amaçlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir ?
10. Öğrencilerin internet bağımlılığı düzeyleri internet kullanım amaçlarına göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir ?
11. Öğrencilerin internet kullanımına bağlı karşılaştığı problemleri paylaşma durumuna göre internet bağımlılığı farklılaşmakta mıdır ?
12. Öğrencilerin bireysel sorumlulukları internet bağımlılığının anlamlı bir yordayıcısı mıdır ?
13. Öğrencilerin bireysel sorumluluğu internet bağımlılığının alt boyutlarının anlamlı bir yordayıcısı mıdır ?

EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini 2020-2021 Eğitim ve Öğretim yılında Karabük ili Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Fen Lisesi, Anadolu Lisesi, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırma evrenindeki kişi sayısı öncelikle Milli Eğitim Bakanlığı'nın resmi internet sitesinden Karabük ilindeki liselerin tespit edilmesi ve daha sonra belirtilen türdeki liselerin resmi internet sitelerindeki öğrenci sayılarının toplanması sonucu elde edilmiştir. Araştırmanın evrenini 10493 öğrenci oluşturmuştur.

Örneklem, evreni temsil eden, evrenle aynı özellikleri taşıyan ve evren hakkında güvenilir çıkarımlarda bulunmayı sağlayan evren içinden seçilen küçük gruplardır (Büyüköztürk, Çokluk ve Köklü, 2020, s.4). Evreni temsil edebilecek örneklem büyüklüğü Yazıcıoğlu ve Erdoğan (2004, s. 50) tarafından yapılan hesaplamalar sonucu oluşturulan örneklem büyüklüğü tablosundan seçilerek 370 olarak belirlenmiştir.

Örneklem seçiminde evren içindeki her bireyin seçilme şansının eşit olduğu olasılığa dayalı örneklem seçme yöntemi kullanılmıştır. Olasılığa dayalı örneklem seçme yöntemlerinden ise tabakalı örnekleme seçilmiştir. Tabakalı örnekleme yöntemi araştırmanın sorunsalı üzerinde etkisi olması beklenen değişkenler açısından araştırma evreni kendi içerisinde türdeş olan alt gruplara ayrılır ve bu tabakalardan rastgele seçimle örnekleme girecek birimler seçilir. Cinsiyet, eğitim düzeyi, ekonomik gelir düzeyi gibi birçok değişken tabaka olarak ele alınabilir (Gürbüz ve Şahin, 2018, s. 136). Bu çalışmada da araştırmanın sorunsalı üzerinde etkisi olması beklenen cinsiyet, okul türü, ailenin gelir durumu gibi değişkenler açısından araştırma yürütüldüğü için tabakalı örnekleme kullanılmıştır.

Araştırmanın verileri 01.05.2021-02.07.2021 tarihleri arasında toplanmıştır. Bu çalışmada öğrencilere toplam 550 anket uygulanmış ve hatalı olan 42 anket çıkarılarak 508 anket üzerinden analizler gerçekleştirilmiştir. Örneklem ortaöğretim kademesi öğrencilerinden oluşmakta olup, 14-19 yaş aralığında öğrencileri bulundurmaktadır. Çalışmaya 274 (53,9) kız öğrenci ve 234(%46,1) erkek öğrenci katılım sağlamıştır. Dört farklı okul türüne göre gerçekleştirilen araştırmaya Fen Lisesinden 110 (%21,7) öğrenci, Anadolu Liselerinden 200 (%39,4) öğrenci, Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinden 98

(20,3) öğrenci ve Anadolu İmam Hatip Liselerinden 95(18,7) öğrenci katılım sağlamıştır.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Bu çalışma okul sosyal hizmeti bağlamında değerlendirileceği için okulların yüz yüze eğitim verdiği dönemde veriler toplanmaya çalışılmıştır. Araştırma pandemi döneminde gerçekleştiği için okullarda alınan pandemi tedbirleri nedeniyle anket çalışması online olarak Google Forms üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Sorumluluk sosyal hizmet açısından önemli bir kavramdır. Ancak literatürde sorumluluk ve sosyal hizmet ilişkisine dair çalışmaların olmadığı görülmüştür. Ayrıca sosyal hizmet bağımlılık alanında çalışan en önemli mesleklerden biri olmasına rağmen internet bağımlılığı ve sosyal hizmet ilişkisinin araştırıldığı çalışmalara da çok az olduğu görülmüştür. Dolayısıyla öğrencilerin bireysel sorumluluğunun internet bağımlılığına etkisi okul sosyal hizmeti bağlamında değerlendirilirken güçlüklerle karşılaşmıştır.

1. BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Okul Sosyal Hizmeti

Eğitim yeni nesillerin toplum yaşamında yerlerini alabilmeleri, istenilen nitelikleri kazanabilmeleri ve faydalı birer birey olabilmeleri için gerekli bilgi, beceri, değer ve davranışları edinmelerine ve kişisel gelişimlerini sağlamalarına yardım etme sürecidir (Güneş, 2015, s.3-4). Çocuğun fiziksel, bilişsel, duygusal, sosyal ve ahlaki gelişiminde rol oynayan en temel kurum ailedir. Aileden sonra bu görevi devam ettiren, çocuğun gelişimine katkı sağlayan ve topluma faydalı bir birey olarak katılmasında etkili olan diğer kurum ise okullardır (Kılıç Ceyhan, 2019, s. 60). Eğitim çocuğun içinde bulunduğu ilk kurum olan ailede başlar ve daha sonra okullarda devam eder. Okul çocukların yaşamında aileden sonra en büyük etkiye sahip olan kurumdur. Okulların temel amacı öğrencilere eğitim vermektir ancak eğitim sadece salt bilgi vermek ya da akademik öğreti sunmak değildir.

Eğitim bireyin düşünsel, bedensel, duygusal ve sosyal yeteneklerinin kendisi ve toplumu için en uygun biçimde geliştirilmesidir (Arslantürk ve Amman, 2013, s. 149). Eğitim dinamik ve geniş kapsamlıdır. Öğrencileri, aileleri, okul sistemini ve toplumu kapsar. Okul sadece öğrencilerin ve öğretmenlerin birlikte çalıştığı bir bina veya sınıflar topluluğu olarak görülmemektedir (Constable, 2008, s. 23). Okullar, çocuklara yaşamda ihtiyaç duyabilecekleri bilgileri öğrenmelerini sağlamanın yanı sıra onları hayata hazırlama, gelişimlerini takip etme, hem kendisi hem de toplumu için yetiştirme sorumluluğuna sahip olan kurumlardır (Yeşilyaprak, 2012, s. 3). Okul çağına kadar çocukların sorumlulukları ailelerindeyken okul yaşamının başlamasıyla aileler ve okullar çocukların sorumluluklarını birlikte üstlenirler. Allen-Meares (2007, s. 110) çocukların okulda olduğu zamanlarda onların sorumluluklarını üstlenmelerinden dolayı okulları “ebeveyn yerine geçen (in loco parentis)” olarak tanımlamıştır. Çocukların sağlıklı bir şekilde gelişim sürdürebilmeleri için aile, okul ve yaşadıkları çevre içerisinde takip edilmesi ve desteklenmesi gerekmektedir. Okullar, çocukların gelişimlerini takip edebilmek ve karşılaştıkları sorunları çözebilmek için onlara ulaşılabilecek en önemli kurumlar arasında yer almaktadır. Bu nedenle okullarda gerçekleştirilen faaliyetler oldukça önem kazanmaktadır (Özkan ve Kılıç, 2014a, s. 74).

Toplumda yaşanan hızlı değişimler çeşitli ve karmaşık sorunları beraberinde getirmiştir. Okullarda sürdürülen eğitim faaliyetlerinin önüne bazı engeller çıkabilir ve çeşitli problemlerle karşılaşılabilir. Eğitim hiçbir ayırım gözetmeksizin her çocuğun hakkıdır ve temel haklardan biri olan eğitim hakkının önünde engel olarak bulunan her türlü konu ve sorunun ele alınması gerekir. Zengin ve Altındağ'ın (2016, s. 188) da belirttiği üzere sosyal hizmet bir insan hakları mesleğidir. Bu doğrultuda okul sosyal hizmeti de eğitim hakkını savunan bir alandır.

Eğitimin önündeki engeller sadece bireysel öğrenci odaklı değildir. Öğrenciler arkadaşları, aileleri, okulları ve toplumları ile sürekli etkileşim halindedir, çevrelerinden etkilenir ve çevrelerini de etkilerler (Dağ, 2016, s. 243). Bu nedenle öğrencilerin sorunlarını ele alırken sadece öğrenciyi değil, aynı zamanda çevresini de değerlendirmek ve göz önüne almak gerekmektedir. Öğrencinin eğitim faaliyetlerinden tam olarak yararlanmasının önünde bulunan engellere sadece öğrenci odaklı yaklaşıldığında ve çevresi görmezden gelindiğinde sonuç tam olarak başarılı olmayabilir.

Sosyal hizmet mesleği de resmin tamamına bakması ve birey ile çevre arasındaki karşılıklı ilişkiye odaklanması ile tanınır (Chavkin, 2017, s. 8). Sosyal hizmetin bu niteliği, “çevresi içinde birey” yaklaşımını temel alması, sosyal hizmeti okullarda ihtiyaç duyulan bir meslek haline getirmektedir.

Okullar hizmet ettikleri toplumun bir yansımasıdır, öğrenciler yaşamlarını, ihtiyaçlarını ve çeşitli sorunlarını okullara taşırlar. Bu nedenle okullar özellikle sosyal hizmet uygulamaları için uygun ortamlardır (Franklin, Gerlach ve Chanmugam, 2008, s. 205). Okul sosyal hizmeti sosyal hizmet mesleğinin özel bir uygulama alanıdır (SSWAA, 2021). Okul ortamlarında öğrencinin eğitim ve öğretimden en üst düzeyde yararlanabilmeleri için okul başarısına ve performansına etki eden biyopsikososyal faktörler üzerine odaklanır (Turner, 2005, s. 331). Okul sosyal hizmeti öğrencilerin fiziksel ve zihinsel olarak öğrenmeye hazır olmalarını sağlamaya çalışır ve okulların misyonunu en iyi şekilde yerine getirmelerine yardımcı olur.

Okul sosyal hizmeti, sosyal hizmet mesleğinin ev, okul ve toplum arasında bağlantı kuran özel bir uygulama alanıdır. Genel olarak okul sosyal hizmetinin amacı okulun eğitim-öğretim faaliyetini yürütebilmesine destek olmak, öğrencinin akademik başarı ve performansını artırmak ve öğrencilerin karşılaşabilecekleri biyopsikososyal sorunların çözümüne yardımcı olarak onların eğitim sürecinden maksimum düzeyde

yararlanmasını sağlamaktır (Özbesler ve Duyan, 2009, s. 24; Alptekin ve Akbaba, 2018, s. 1).

Okul sosyal hizmeti eğitim ve öğretim hayatını engelleyecek veya aksatabilecek düzeyde sorunlar yaşayan, biyopsikososyal gelişimi risk altında olan öğrencilere hizmet verir (Alptekin ve Akbaba, 2018, s. 2). Okul sosyal hizmetinin amacı her öğrenciye potansiyelini maksimum düzeyde geliştirme fırsatı sağlamaktır. Hizmetler öncelikle fiziksel, duygusal, sosyal, davranışsal farklılıklar ve öğrenme farklılıkları yaşayan öğrencilerin ihtiyaçlarını ele alır (Lakshmi, 2014, s. 173). Ancak okul sosyal hizmet yalnızca ihtiyaçları olan veya anormal davranışlar sergileyen öğrencilere doğrudan hizmet sağlamakla kalmaz, aynı zamanda tüm öğrencilerin, aile üyelerinin, okul personellerinin ve toplum kurumlarının kapasitelerini geliştirerek öğrencileri destekleyen önleme çabalarına da öncülük ederler (NASW, 2012, s. 5).

Okul sosyal hizmeti eğitim sürecinin en kapsamlı şekilde yürütülmesine odaklanır ve eğitim sürecine dahil olan herkesi kapsar. Bu nedenle eğitim sürecinden etkili bir şekilde faydalanamayan öğrenciler adına aileleri, öğretmenleri ve diğer okul personelleriyle birlikte çalışır (Constable, 2008, s. 23). Okul sosyal hizmet uzmanları ev, okul ve toplum arasında kritik bir bağlantı sağlamaktadır. Okul sosyal hizmeti kişiyi kendi çevresi içinde görme şeklindeki benzersiz bakış açısını kullanarak okulların, ailelerin ve toplulukların öğrencilerin akademik başarılarını ve sosyal, duygusal ve davranışsal yeterliliklerini geliştirmelerine yardımcı olmaya yönelik çabalarını koordine etmeye odaklanmıştır (NASW, 2012, s. 1).

Öğretmenler her gün öğrencilerin sınıfa getirdikleri sosyal ve duygusal, pek çok çeşitli sorunlarla karşılaşabilmektedir. Okul sosyal hizmeti ise öğrenciler için ailelerin, okul çalışanlarının ve toplumun iş birliği yapması gerektiğini vurgulamaktadır. Birçok yönden aile, okul ve toplum çocuklar için olumlu akademik ve sosyal sonuçlar gibi ortak bir hedefi paylaştığı için bu onlar arasında doğal bir ortaklıktır (Franklin, Gerlach ve Chanmugam, 2008, s. 211). Okul sosyal hizmet uzmanları okul profesyonellerinden oluşan çok disiplinli bir ekibin üyesi olarak çalışırlar (Özkan, 2019, s. 37). Sosyal hizmet uzmanları çalışmalarını okul yönetimi, sınıf öğretmenleri, branş öğretmenleri, psikolojik danışman ve rehber öğretmenler gibi okuldaki tüm meslek elemanlarıyla birlikte yürütürler (Özbesler ve Duyan, 2009, s. 22). Okul sosyal hizmeti aile, okul ve toplum arasında bir köprü görevi görür ve öğrencilerin eğitim faaliyetlerinden tam olarak

yararlanmasını sınırlayan engeller ele alınarak öğrencilere, ailelerine ve okul personellerine kapsamlı hizmetler sağlanır (Lakshmi, 2014, s. 173).

Okul sosyal hizmetinde okul yaşantısını olumsuz etkileyen ve eğitimin önünde engel oluşturan çok yönlü sorunlara ve ihtiyaçlara yönelik mikro, mezzo ve makro düzeylerde müdahalelerde bulunulur (Yeşilkayalı ve Meydan, 2017, s. 216). Okul sosyal hizmeti uygulamalarında insanların çok sayıda sistemle etkileşim halinde olduğu gerçeğinden hareketle üç farklı boyuta odaklanılmaktadır. İlk olarak bireye odaklanılarak onun sorun çözme, baş etme ve gelişim potansiyelleri hedef alınarak güçlendirilmeye çalışılır. İkinci olarak birey ve etkileşimde olduğu sistemler arasındaki ilişkiler üzerine odaklanılır. Üçüncü de ise genel olarak sistemler üzerine odaklanılarak kurumlara yönelik çalışmalar yürütülür (Kılıç Ceyhan, 2019, s. 61).

Öğrencilerin okul başarı ve performansını etkileyen, eğitimine engel olabilecek her türlü konu ve sorun okul sosyal hizmetinin müdahale alanına girmektedir (Yeşilkayalı, 2016, s. 137). Constable (2008, s. 3) okul sosyal hizmetinin çocukların, ailelerin, okulların ve toplumun birbirleriyle karşı karşıya kaldığı, umutların boşa çıkabileceği, boşlukların olduğu ve eğitimin bozulabileceği alanlarda uygulama yaptığını belirtmiştir. Okul sosyal hizmet uzmanları genellikle fiziksel ve zihinsel sağlık sorunları, kriz durumları, aile ve okul şiddeti, akademik başarısızlık, devamsızlık sorunları, okul terki, engellilik, istismar, bağımlılık, madde kullanımı, ilişki ve iletişim zorlukları, ayrımcılık ve dışlanma, çeteleşme, suçluluk, yoksulluk, genç hamileliği, evsizlik, psikososyal kaygılar gibi çok çeşitli sorunlarla çalışır (Franklin, Gerlach ve Chanmugam, 2008, s. 205).

Okullarda akran zorbalığı, suça sürüklenme, madde kullanımı, bağımlılık, okul terki, ebeveyn yoksunluğu, çocuk ihmal ve istismarı, yoksulluk, göç gibi çeşitli ve çok boyutlu sorunlarla karşılaşmaktadır (Alptekin ve Akbaba, 2018, s. 1). Okul sosyal hizmet uzmanları bireysel kriz müdahalesinden okul veya topluluk çapında önleme veya eğitim girişimlerine kadar her düzeyde müdahalede bulunabilir (Franklin, Gerlach ve Chanmugam, 2008, s. 214).

1.2. Okul Sosyal Hizmetinin Önemi

Tüm dünyada okullar toplumsal kalkınma ve gelişme için en önemli kamu kurumu olarak görülmektedir (Constable, 2008, s. 4). Toplum içerisinde yatay ve dikey hareketlilikler eğitim sayesinde olmaktadır (Dağ, 2016, s. 264). Öğrencilerin eğitim ihtiyaçları yeterince karşılanamazsa bu ileride toplumu ekonomik, sosyal, politik ve askeri olarak zayıflatabilecek kalıcı bir alt sınıfın oluşmasına neden olabilir. Bu nedenle, öğrencileri etkili bir şekilde eğitme sorunu ulusal bir sorundur. Toplumun gelecekteki sosyal ve ekonomik refahı buna bağlıdır (Hare, 1988, s 413).

Öğrencilerin akademik olarak ilerleme olasılığını artırmak için insan gelişiminin beş boyutu olan fiziksel, duygusal, bilişsel, ahlaki ve sosyal boyutlar göz önünde bulundurulmalı ve ortaya çıkan sorunlar ele alınmalıdır. Bu nedenle okul sosyal hizmetine ihtiyaç duyulmaktadır (Zastrow, 2017 s. 349). Dezavantajlı konumda olan öğrencilerin gelişebilmesi ve toplumda daha iyi bir konumda olabilmesi için en önemli fırsatları eğitimidir. Okul sosyal hizmeti ise eğitimde fırsat eşitliğini sağlamaya yönelik çalışmalar yürütür. Okul sosyal hizmeti geleceğimizin teminatı olarak gördüğümüz çocuklar için eğitim sürecini etkili kılmaya çalışır, eğitimin önündeki engelleri kaldırarak hem kendine hem de topluma faydalı bireyler yetiştirilmesini sağlar. Geleceğimizin sağlam bir şekilde inşa edilebilmesi için okullarda okul sosyal hizmeti uygulamalarına yer verilmesi gerekmektedir.

Nitekim literatürdeki çalışmalarda paralel sonuçlar göstermiştir. Alvarez ve arkadaşları okul sosyal hizmet uzmanlarının öğrencilerin eğitim çıktıları (liseyi tamamlayan öğrenci sayısı, mezuniyet oranları ve okulu bırakma oranları vs.) üzerindeki etkisini incelemiştir. Amerika'da yapılan araştırmada bölgelerdeki sosyal hizmet uzmanı sayıları ile öğrencilere ait eğitimle ilgili veriler karşılaştırılmıştır. Okul sosyal hizmet uzmanlarının fazla olduğu bölgelerde eğitim sonuçlarının daha iyi olduğu ve okulu bitiren öğrenci sayısı ile okul sosyal hizmet uzmanları sayısı arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Okul sosyal hizmet uzmanları öğrencilerin eğitim hayatı üzerinde etkili olmuş ve okulu bitiren öğrenci sayısını artırmıştır. Okul sosyal hizmet uzmanlarının bulunduğu okullarda, liseyi bitiren öğrencilerin daha fazla olması, okul sosyal hizmet uzmanlarının okula getirdiği bilgi ve becerilerin daha fazla olduğunu göstermektedir (Alvarez ve ark., 2013, s. 235).

Özkan ve Kılıç (2014b, s. 411) sosyal hizmet uzmanlarının okullarda öğrenci, arkadaş, aile, okul ve toplum ile çalışmada yeterlilik düzeylerinin yüksek olduğu ve artan ve çeşitlenen problemlere çözüm üretebilmek için önemli görülen sosyal hizmet uzmanlarının okul sistemine dahil edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Kuli ve Yıldırım (2019, s. 573) rehber öğretmenlerinin okul sosyal hizmetine ihtiyaç duydukları sorun alanlarının belirlenmesine yönelik yaptıkları çalışma sonucunda okul sosyal hizmetine aile ve çevre kaynaklı problemlerde ihtiyaç duyulduğu sonucuna ulaşmışlardır. Araştırmaya katılan rehber öğretmenlerinin çoğunluğu sorunların çözümüne okul sosyal hizmet uzmanlarının katkı sağlayacağını ve okul ortamında sosyal hizmet uygulamalarının gerekli olduğunu düşünmektedir. Dağ (2016, s. 266) ise hiçbir ayırım gözetmeksizin her öğrencinin eğitim faaliyetlerinden yararlanabilmesi ve öğrencilere eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanabilmesi için okullarda okul sosyal hizmet uzmanlarının olmasının bir gereklilik olduğunu belirtmiştir.

Yapılan pek çok çalışmada da aynı doğrultuda sonuçlar elde edilmiştir. Okullarda çok çeşitli ve karmaşık sorunlarla karşılaşmaktadır. Öğrencilerin karşılaştığı sorunlar sadece öğrenci kaynaklı olarak değil aynı zamanda pek çok faktörün etkisiyle ortaya çıkabilmektedir. Bu sorunların çözümü içinde de aynı şekilde ailesel veya çevresel gibi diğer faktörlerin de değerlendirilmesi gerekmektedir. Okul sosyal hizmetinin bireyi çevresi içinde değerlendirmesi, bireyin sistemlerle etkileşimini vurgulaması, mikro, mezzo ve makro düzeylerde müdahaleler uygulaması gibi özellikleri öğrencilerin karşılaştığı sorunların çözümünde çok önemlidir. Bu nedenle okullarda sosyal hizmete ihtiyaç duyulmaktadır. Okullarda okul sosyal hizmetine yer verildiğinde eğitim faaliyetlerinin ve eğitim çıktılarının daha etkili ve verimli olacağı düşünülmektedir.

1.3. Okul Sosyal Hizmetinin Gelişimi ve Türkiye’de Okul Sosyal Hizmeti

Okul sosyal hizmeti 20. yüzyılın başlarında ABD’de karşılaşılan sosyal sorunlara dayandırılarak ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda okul sosyal hizmeti uygulamasını şekillendiren önemli olaylar, mevzuat ve mahkeme kararlarına değinilecektir. Dupper (2003, s. 12) okul sosyal hizmetinin gelişim aşamalarını şu şekilde sıralamıştır:

1906-1907: Okul sosyal hizmeti alanında ilk resmi olmayan uygulamalar 1906-1907 yıllarında ABD’de (New York, Chicago, Boston ve Hartford, Connecticut) ziyaretçi öğretmen servislerinin kurulmasıyla birlikte başlamıştır.

1913: New York Eğitim Kurulu’nun finans desteği ile Rochester’da okulların kendi bünyesinde sosyal hizmet uzmanları istihdam edilmiştir.

1919: Okul Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (An Association of School Social Workers) ilk olarak Ulusal Misafir Öğretmenler ve Ev Ziyaretçileri Derneği (the National Association of Visiting Teachers and Home Visitors) olarak kurulmuştur.

1923: New York Devlet Fonu çocukların suça sürüklenmesini önlemeye yönelik bir programa mali destek sağlayarak Amerika genelinde kırsal bölgelerde ve şehir okullarında 30 okul sosyal hizmet uzmanını istihdam etmiş ve okul sosyal hizmetinin görünürlüğünü artırmıştır.

1945: ABD Eğitim Ofisi, profesyonel bir okul sosyal hizmet uzmanı olabilmek için alanında yüksek lisans derecesine sahip olunması gerektiği önerisinde bulunmuştur.

1955: Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği tarafından hazırlanan yönetmelikler okul sosyal hizmeti uzmanlığının oluşturulması için bir temel sağlamıştır.

1959: ABD Eğitim Ofisi’nde okul sosyal hizmetinde uzman pozisyonu oluşturulmuştur.

1969: Pennsylvania Üniversitesi’nde “Sosyal Değişim ve Okul Sosyal Hizmeti” semineri düzenlenmiştir ve seminerde sunulan çalışmalar “The School in the Community (1972)” adlı kitapta yayınlanmıştır.

1973: NASW ilk kez okullarda Sosyal Hizmet Konseyini düzenlemiştir.

1975: Okul sosyal hizmeti uygulamasında Costin'in okul-toplum-öğrenci ilişkileri modeli yayınlanmıştır.

1976: NASW tarafından okul sosyal hizmeti uygulaması için ilk kez standartlar geliştirilmiştir. Bu standartlarda “önleme” önemli bir tema olarak vurgulanmıştır.

1985: NASW Ulusal Okul Sosyal Hizmet Konferansı “Geçiş Zamanlarında Eğitimde Mükemmeliyet” teması ile New Orleans ve Louisiana'da düzenlenmiştir. Konferansta sunulan makaleleri içeren “Risk Altındaki Çocuklar için Eğitimde Mükemmelliğe Ulaşmak (Achieving Educational Excellence for Children At Risk)” adlı kitabının yayınlanmasıyla sonuçlanmıştır.

1992: NASW, ETS (Educational Testing Service) ve Allen-Meares tarafından geliştirilen okul sosyal hizmet sertifika sınavı ilk kez uygulanmıştır.

1992: Okullardaki sosyal hizmet uygulamaları için hazırlanan standartlar, NASW Eğitim Komisyonu Ekibi tarafından yeniden düzenlenmiştir.

1994: Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (NASW), ilk uygulama bölümü olarak kendi bünyesinde okul sosyal hizmetini başlatmıştır.

1994: Ulusal Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği'nden (NASW) bağımsız olarak Amerika Okul Sosyal Hizmeti Derneği (SSWAA) kurulmuştur.

Okul sosyal hizmeti tüm dünyada önemli bir uzmanlık alanı haline gelmiştir. Günümüzde 53 ülkede okul sosyal hizmeti uygulanmaktadır. Bu ülkelerden bazıları ABD, Kanada, İngiltere, Çin, Rusya, Japonya, Kore, Almanya, Fransa, İsviçre, Hollanda, Danimarka, Bulgaristan, Polonya, Yunanistan, Hindistan, Güney Afrika, Nijerya, Birleşik Arap Emirlikleri, Pakistan, Singapur gibi ülkelerdir (International Network for School Social Work, 2022).

Okul sosyal hizmeti uygulaması dünyada yüzyılı aşkın bir süredir uygulanmakta olmasına rağmen ülkemizde dönem dönem gündeme gelse de henüz eğitim sisteminde yerini alamamıştır. Sosyal hizmet uygulamalarının okul ortamında yürütülmesine yönelik olarak ise çeşitli çabalar olmuştur.

Ülkemize okul sosyal hizmeti alanındaki uygulamalara baktığımızda ilk adımın İstanbul Üniversitesi'nde 1961 yılında öğrencilerin eğitimini etkileyen sağlık sorunları ile ilgilenilmesi için mediko-sosyal merkezinin kurulması olduğu söylenebilir. Daha sonra ise duyulan ihtiyaç doğrultusunda öğrencilerin başarısını etkileyen sosyal, ekonomik, kültürel vb. okul dışı sorunlar da ele alınmaya başlanmıştır. 1966 yılında mediko-sosyal merkezde öğrencilerin ruh sağlığı sorunlarına yönelik faaliyetler artırılmış ve psikiyatri uzmanı, psikolog ve sosyal hizmet uzmanları da istihdam edilerek öğrencilere sağlanan yardım hizmetinin kapsamı genişletilmiştir (Tan, 2000, s. 48-49).

1968 yılında Ankara'da bulunan Gazi Lisesi Müdürlüğü rehberlik servisinde görevlendirmek üzere Hacettepe Üniversitesi'nden sosyal hizmet uzmanı talebinde bulunmuştur (Dönümcü, 2004, s. 115). Bu talebe istinaden bir süre devam eden okul sosyal hizmeti uygulamaları mesleğin geniş uygulama alanı içindeki sosyal hizmet uzmanı sayısının az olması, uygulamaların çocuk refahı alanında çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarına doğru kayması gibi çeşitli nedenler sonucu okul sosyal hizmeti uygulamalarına ara verilmek zorunda kalınmıştır (Duman, 2014, s. 29).

1983 yılında ise V. Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu'nda öğrencilere danışmanlık ve rehberlik hizmeti verilmesinin birçok konunun sorun haline gelmeden önlenmesini sağlamada önem taşıdığı belirtilmiş ve Batı'da uygulanmakta olan Okul Sosyal Hizmeti biriminin ülkemizde de hayata geçirilmesi için hazırlık yapılması gerektiği belirtilmiştir (Duman, 2001, s. 100).

Okul sosyal hizmeti alanında atılan en somut adım ise 17.04.2001 tarihli ve 24376 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Milli Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği'nde (29. madde) rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri merkezi profesyonelleri arasında sosyal hizmet uzmanlarına da resmi olarak yer verilmesidir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın hazırladığı 2013-2017 yılları arasında gerçekleştirilmesi gereken hedefleri içeren Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı'nda (2013, s. 53) 2016 yılına kadar MEB'e bağlı tüm okullarda okul sosyal hizmeti biriminin kurulması kararı alınmıştır.

2014 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen VI. Aile Şurası'nda okul sosyal hizmetinin başlatılması ve yaygınlaştırılması gerektiğine dair karar alınmıştır (VI. Aile Şurası Komisyon Raporları ve Bildiriler, 2014, s. 42).

Ülkemizde okul sosyal hizmetine ihtiyaç duyulmasına ve bu doğrultuda pek çok kez karar alınmasına, çeşitli çalışmalar yapılmasına rağmen uygulamaya geçilememiştir. Okul sosyal hizmetinin geleceğimizi yapılandırmak için önemli bir adım olduğu açık bir gerçektir. Okullarda sosyal hizmet çalışmalarının yürütülmesinin önemli bir ihtiyaç olduğu ve okul sosyal hizmet uzmanlarının istihdamının bir gereklilik olduğu düşünülmektedir.

1.4. Okul Sosyal Hizmet Uzmanları

Okul sosyal hizmet uzmanları okul ortamında öğrencilerin okul başarı ve performansını etkileyen bireysel, ailesel, çevresel/toplumsal faktörlerden kaynaklanan sorunları ve ihtiyaçları ele alarak uygulama yapan ve öğrencilerin eğitim faaliyetinden maksimum düzeyde faydalanması için çalışan, alanında uzmanlaşmış profesyonellerdir.

Okul sosyal hizmet uzmanları öğrencinin okuldan sadece eğitsel olarak değil aynı zamanda biyopsikososyal ihtiyaç ve sorunların karşılanması yönünde de yararlanmasına fırsat sağlar ve okulun fonksiyonelliğini artırır (Duman 2001, s. 94). Okul sosyal hizmet uzmanları öğrencilerin akademik hayatını etkileyen faktörleri ele almak için ekolojik yaklaşım ve sistem yaklaşımı perspektifi ile bakarak çok boyutlu bir yaklaşım sergiler (Dupper, 2003, s. 10-11). OSHU'ları çalışmalarını sadece öğrencilerle değil aynı zamanda ailelerle, okul profesyonelleriyle ve toplumla birlikte yürütür ve mikro, mezzo ve makro olmak üzere üç farklı düzeyde müdahale gerçekleştirir.

Okul sosyal hizmet uzmanları okul, ev ve toplum arasında bağlantı kuran bir köprü görevi görür (NASW, 2012, s. 1). Okul, aile ve toplum arasında bir koordinasyon sağlar ve onların güçlerini öğrencilerin yararı için kullanmaya çalışır. Öğretmenler, rehberlik ve danışmanlık öğretmenleri, okul yöneticileri ve diğer okul profesyonelleri ile iş birliği içinde çalışır. Özetle okul sosyal hizmet uzmanları eğitim sürecini etkili kılmak ve eğitimin önündeki engelleri kaldırmak için öğrenci, aile, okul ve toplumla çalışmalar yürüten profesyonellerdir.

1.5. Okul Sosyal Hizmet Uzmanlarının Görevleri

Okul sosyal hizmet uzmanları okulların önceliklerini ve ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli roller üstlenirler. Okul sosyal hizmet uzmanlarının danışman, eğitici, araştırmacı/değerlendirmeci, savunucu, ara bulucu/bağlantı kurucu, vaka yöneticisi, süpervizör/personel geliştirici, yönetici, sosyal değişim ajanı gibi profesyonel rolleri bulunmaktadır (Dupper, 2003, s. 20). Geleneksel rollerin yanı sıra okul sosyal hizmet uzmanlarının gelişen ve ihtiyaç doğrultusunda şekillenen ruh sağlığı danışmanı, davranış uzmanı, bağımlılık uzmanı, bireysel eğitim planı ekip üyesi, şiddet önleme uzmanı, sistem değişim uzmanı ve sorun araştırma uzmanı gibi çeşitli rolleri de bulunmaktadır (Zastrow, 2017 s. 360). Genel olarak okul sosyal hizmet uzmanları koruyucu, önleyici, eğitici, destekleyici, değiştirici, geliştirici, tedavi ve rehabilite edici rolleri üstlenerek çalışmalarını sürdürmektedirler (Duman, 2001, s. 94).

Okul sosyal hizmet uzmanlarının öğrencilere, ailelere, okul personeline ve topluma karşı çok çeşitli rolleri ve görevleri bulunmaktadır. Nelson 1989'da okul sosyal hizmet uzmanlarının görevlerini belirlemek için okul sosyal hizmetinde ulusal olarak tanınan on dokuz uzmandan oluşan bir gruptan, başlangıç düzeyindeki okul sosyal hizmet uzmanlarının günlük profesyonel rollerinde gerçekleştirdikleri görevlerin bir listesini belirtmelerini istemiştir. Ortaya okul sosyal hizmetinin karmaşıklığının kanıtı olan 104 görevden oluşan bir liste çıkmıştır. Bu görevler beş farklı boyut altında sınıflandırılmıştır:

1. Çocuklar ve ailelerle ilişkiler ve hizmetler
2. Öğretmenler ve okul personeli ile ilişkiler ve hizmetler
3. Diğer okul personeline yönelik hizmetler
4. Toplum hizmetleri
5. İdari ve profesyonel görevler (Nelson, 1990; Akt. Constable, 2008, s. 25).

Okul sosyal hizmet uzmanlarının okullarda kapsamlı ve çok çeşitli görevleri bulunmaktadır. Okul sosyal hizmet uzmanlarının görevleri farklı başlıklar altında ele alınmıştır. Costin (1973) okul sosyal hizmet uzmanlarının rollerini değerlendirme, program planlama ve politika geliştirme, direkt hizmet etme, savunuculuk, konsültasyon, koordinasyon ve bağlantı kurma, danışmanlık, yönetim ve organizasyon

olarak sınıflandırmıştır (Akt. Constable, 2008, s. 20). Özbesler ve Duyan (2009, s. 23-24) ise okullarda çalışan yapan sosyal hizmet uzmanlarının görevlerini öğrencinin gereksinimlerini değerlendirme, program planlama ve değerlendirme, direkt hizmet etme, savunuculuk, konsültasyon/liyezon, koordinasyon/iş birliği ve yönetim/organizasyon olarak belirtmiştir.

Okul sosyal hizmet uzmanlarının çalıştıkları okulun, bölgenin veya ülkenin durumuna ve ihtiyaçlarına göre değişen ve çeşitlenen rol ve sorumlulukları bulunmakla beraber bazı temel görevleri bulunmaktadır. Bu çalışmada ise okul sosyal hizmet uzmanlarının görevleri değerlendirme, savunuculuk, koordinasyon ve bağlantı kurma, direkt hizmet etme/müdahale, ailenin katılımını sağlama, konsültasyon/liyezon, planlama ve politika oluşturma, yönlendirme ve izleme, kayıt tutma ve raporlama, yönetim ve organizasyon olarak ele alınmaktadır.

1. Değerlendirme: Okul sosyal hizmet uzmanları her akademik yılın başında okuldaki öğrencilerin durumunu ve ihtiyaçlarını gerekli yöntem ve teknikler kullanarak belirler (Jarolmen, 2017, s. 35). OSHU'ları öğrencilerin gelişim dönemlerini hakkında bilgiye sahiptir ve öğrencilerin büyüme ve gelişimindeki kritik dönemlerde başarı ve uyum sağlayıp sağlamadıklarını ve gelişimsel problemlerini değerlendirir (Duman, 2001, s. 96; Jarolmen, 2017, s. 20). Öğrencilerin eğitim faaliyetlerinden yararlanması etkileyebilecek bireysel, ailesel, okulsal ve toplumsal faktörleri, öğrencilerin akademik başarı ve performansını, öğrenme güçlüklerini, davranış ve tutumlarını, biyopsikososyal durumlarını ve eğitim ihtiyaçlarını değerlendirir. Ayrıca okul sosyal hizmet uzmanları öğrenci ile ilgili öğretmen ve diğer okul personellerinin görüş ve raporlarını, okul ortamını, okulun resmi veya resmi olmayan eğitim politikalarını, diğer kurumsal ve toplumsal etmenleri, ailenin ve yaşanan çevrenin koşullarını, kültürel arka planı ve sosyoekonomik faktörleri de değerlendirir (Duman, 2001, s. 96; Dupper, 2003, s. 11; Turner, 2005, s. 331; Özkan ve Kılıç, 2014b, s. 77).

2. Savunuculuk: Okul sosyal hizmet uzmanları, öğrencilerin akademik başarı ve performansını artırmak için tüm öğrencilerin eğitim ve hizmetlere eşit erişimini sağlamaya yönelik savunuculuk faaliyetleri gerçekleştirir (NASW, 2012, s. 13). Okul sosyal hizmet uzmanları sosyal adaleti sağlamak veya hakları korumak

amacıyla öğrencilerin veya öğrenciler adına ailelerin savunuculuğunu yapar (Jarolmen, 2017, s. 56).

- 3. Koordinasyon ve Bağlantı Kurma:** Okul sosyal hizmet uzmanları aile, okul ve toplum arasında önemli bir bağlantı sağlayan köprü görevi görür (NASW, 2012, s. 1). OSHU'ları aile, okul ve toplum arasındaki ilişkilerin sağlanmasında kolaylaştırıcıdır ve iletişim ağlarının açık tutulmasını sağlar (Chavkin, 2017, s. 9). Okul sosyal hizmet uzmanları öğrenci-öğrenci, öğrenci-okul veya öğrenci-aile arasında yaşanan çatışmaları çözer (Jarolmen, 2017, s. 40). Sistemler arasında ortaya çıkan anlaşmazlıkları ve çatışmaları giderir, olumlu ve işbirlikçi ilişkiler geliştirilmesini sağlar (Duman, 2001, s. 98). OSHU'ları öğrenciler ve ailelerine daha iyi hizmet sunabilmek için okulla, sosyal hizmet kuruluşlarıyla ve toplumla iş birliği yapar (Webb, 2017, 260). Kaynakların varlığı, erişebilirliği ve kullanımı hakkında araştırma yapar, kaynakların öğrencilerin ve ailelerin hizmetlerine sunulmasında ve gerektiğinde yönlendirme yapılmasında görevlidirler. Öğrencilerin ve ailelerin kaynaklara ulaşmasında bağlantı kurucu ve uzman olmalıdırlar (Jarolmen, 2017, s. 18).
- 4. Direkt Hizmet Etme/Müdahale:** Okul sosyal hizmet uzmanları okul ortamında sosyal hizmet yöntem ve tekniklerini kullanarak öğrencilere direkt hizmet etmekte ve müdahalelerde bulunmaktadırlar. OSHU'ları öğrencilerin eğitim-öğretim faaliyetlerinden maksimum düzeyde faydalanabilmeleri için birtakım hizmetler sunarlar. Öğrencilerin kişisel ve akademik hedeflerini gerçekleştirmeye yardım eder (Jarolmen, s. 38). Öğrencilerin biyopsikososyal ihtiyaçlarının karşılanması ve eğitimlerini başarılı bir şekilde sürdürebilmeleri için direkt hizmet verir. Öğrencilerin ihtiyaçlarını belirler ve öğrencileri desteklerler. Okul sosyal hizmet uzmanları öğrenciye danışmanlık verebilir ve ihtiyaç doğrultusunda bireysel danışmanlık, grup danışmanlığı ve aile danışmanlığı sağlayabilir (Jarolmen, 2017, s. 56). Öğrencinin gelişim dönemine özgü adımları başarıyla tamamlaması için karşılaştıkları sorunların çözümüne yardımcı olur (Constable, 2008, s. 6). Öğrencilerin potansiyellerini gerçekleştirmeleri, yaşadıkları ve öğrendikleri ortama uyum sağlamaları, problem çözme, başa çıkma ve iletişim kurma ve karar verme becerilerini geliştirmeleri için çalışmalar yapar ve öğrencileri güçlendirmeye çalışırlar (Jarolmen, 2017, s. 51-56). Öğrencilerin boş zamanlarını kaliteli

değerlendirebilmeleri için sosyal aktiviteler ve okul etkinlikleri düzenlerler (Dupper, 2003, s. 11).

- 5. Ailenin Katılımını Sağlama:** Okul sosyal hizmet uzmanları öğrencilerin okul başarı ve performansını artırmak ve karşılaştıkları engelleri ortadan kaldırabilmek için sürece aileyi de dahil eder. Eğitim sürecini etkili kılabilmek için odak noktaları karmaşık olan okul ve ev ortamıyla etkileşim halinde olan öğrencilerdir ve bunun için de aileyle ortaklaşa çalışırlar (Constable, 2008, s. 4). OSHU'ları eğitim faaliyetlerinden tam olarak yararlanması, eğitim sonuçlarının maksimize edilmesi ve öğrencinin refahının sağlanabilmesi için aile katılımının gücünden yararlanırlar (Chavkin, 2017, s. 2). Ailelerin eğitim sürecine katılımlarını sınırlayabilecek engellerin belirlenmesine ve bu engellerin ortadan kaldırılmasına veya azaltılmasına yardımcı olur ve aileleri güçlendirmeye çalışırlar. OSHU'ları öğrenciyle ilgili endişeleri gidermek için ailelerle birlikte çalışabilir veya müdahale için ailelerin kendilerini de hedefleyebilir (Franklin, Gerlach ve Chanmugam, 2008, s. 215).
- 6. Konsültasyon/Liyazon:** Okul sosyal hizmet uzmanları öğrencilerin ihtiyaçlarının değerlendirilmesi ve karşılanmasında öğretmenler, rehberlik ve danışmanlık öğretmenleri, idareciler veya okul ortamında çalışan diğer profesyonelleriyle birlikte multidisipliner bir ekibin üyesi olarak görev yapmaktadırlar (Dupper, 2003, s. 11). OSHU'ları okullardaki bireysel eğitim planı (BEP) ekibi, krize müdahale ekibi veya disiplin kurulu gibi farklı okul profesyonellerinin birlikte çalıştığı ve bilgi alışverişi yaptığı ekiplerin üyeleri arasında yer alır (Jarolmen, 2017, s. 40; Zastrow, 2017, 360).
- 7. Program Planlama ve Politika Oluşturma:** Okul sosyal hizmet uzmanları problem ortaya çıkmadan önce okul temelli önleme programlarını tasarlar, uygular ve değerlendirir (Dupper, 2003, s. 11). Eğitim programlarının planlanmasına ve uygulanmasına veya alanında uzman kişilerin katılımıyla konferanslar düzenlenmesine katkı sağlar. OSHU'ları öğrencilere, ailelere, öğretmenlere, diğer okul personellerine ve topluma çeşitli konularda (şiddet, bağımlılık, davranış problemleri, zorbalık, toplum endişeleri vs.) eğitimler düzenler (Jarolmen, 2017, s. 52-55, Webb, 2017, s. 260). Okul sosyal hizmet uzmanları eğitimin ve eğitim ortamının kalitesini artırmak için araştırmalar yapar, eğitimle ilgili politikalar hakkında bilgi sahibi olur ve kendini güncel tutarlar (Webb, 2014 s. 252). Eğitim

sistemi ve öğrenciler için faydalı olabilecek programları planlamada ve politika geliştirmede uzmanlıklarını kullanarak katkıda bulunurlar (Jarolmen, 2017, s. 55).

- 8. Yönlendirme ve İzleme:** Okul sosyal hizmet uzmanları diğer sosyal hizmet kurumları veya toplumsal kuruluşlarla bağlantılı olarak çalışırlar. Öğrencilerin gereksinimleri doğrultusunda ilgili kurum ve kuruluşlara yönlendirmeler yaparlar ve yönlendirme yapılan öğrencileri takip ederler (Özkan, 2019, s. 38).
- 9. Kayıt Tutma ve Raporlama:** Okul sosyal hizmet uzmanları yaptığı görüşmeleri, değerlendirmeleri, uygulamaları, diğer mesleki çalışmalarını ve süreci kayıt altına almalıdır. Yaptığı uygulamalardan elde ettiği bilgileri değerlendirmeli, profesyonel bilgi topluluğuna kanıta dayalı olarak sunmalı ve katkıda bulunmalıdır (Jarolmen, 2017, s. 25).
- 10. Yönetim ve Organizasyon:** Okul sosyal hizmet uzmanları okul profesyonelleri arasında koordinasyonu sağlanma, görev ve sorumluluk paylaşımı, vaka yönetimi ve zaman, kaynak, iş yükü gibi durumları organize etme gibi çalışmalar yapar (Özbesler ve Duyan, 2009, s. 24).

2. İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Bağımlılık

Bağımlılık kelimesi latince “bağlı” veya “... tarafından köleleştirilmiş” anlamlarına gelen “addicere” kelimesinden türetilmiştir (Maddux ve Desmon, 2000, s. 661). Türk Dil Kurumu “bağımlı olma durumu, tabiiyet”, Oxford Languages ise “bir başka şeyle koşullanmış olma, o şeye bağlı olma durumu” olarak tanımlamaktadır. Foddy ve Savulescu (2010, s. 35) bağımlılığın “güçlü bir iştah” olduğunu belirtmiş ve iştahı ise “acil olan, bazı ödüllendirici davranışlara yönelik, periyodik olarak yinelenen, genellikle öngörülebilir durumlarda, bunların yerine getirilmesiyle geçici olarak doyurulan ve genellikle zevk veren arzular üreten bir eğilim” olarak açıklamıştır.

Bağımlılık, olumsuz sonuçlara rağmen ruh halini değiştiren ve bağımlılık yapan maddelerin veya davranışların sürekli kullanımına devam etme, kullanımla meşgul olma ve kontrol edilemeyen bir dürtü ile ilişkilendirilen bir kavram olarak tanımlanabilir (Young, 2004, s. 403; Angres ve Bettinardi-Angres, 2008, s. 696). Bağımlılığın şiddetli arzu, istek veya zorlama unsurlarının bulunması, kontrol bozukluğu yaşama ve olumsuz sonuçlara rağmen devam etme olmak üzere üç temel bileşeni bulunmaktadır (Shaffer, 1999, s. 1445). Grant, Odlaug ve Chamberlain (2016, s. 14) ise bağımlılığın temel bileşenlerini kontrol bozukluğu (artan miktarda aşırı istek duyma, bırakmaya yönelik başarısız girişimler), işlevsel bozulma (günlük yaşamın etkilenmesi, ilgi alanlarının daralması, yaşamın diğer alanlarının ihmal edilmesi) ve riskli sürekli katılım (zarar verici psikolojik veya fizyolojik etkilerin farkında olmasına rağmen devam edilmesi) olarak belirtmişlerdir.

2.2. Davranışsal Bağımlılık ve Özellikleri

Bağımlılık denildiğinde akla öncelikle yabancı maddenin (alkol, sigara, esrar gibi kimyasal maddeler) vücuda alınması sonucu psikolojik, fiziksel veya sosyal problemlere neden olmasına rağmen maddenin alınmasına devam edilmesi, kullanımının bırakılmaması ve madde alma isteğinin durdurulamaması gelmektedir (BMYK, 2021). Ancak günümüzde bağımlılık sadece kimyasal madde ile ele alınmamakta, aynı zamanda kumar oynama, yemek yeme, alışveriş yapma, seks, ilişki ve teknoloji bağımlılığı gibi davranışsal olarak da ele alınmaktadır. Amerikan Psikiyatri Birliği

DSM-5'te davranışsal bağımlılıkları herhangi bir maddenin kötüye kullanımı ile ilgili olmayan ve madde bağımlılığı ile bazı ortak özellikleri bulunan bağımlılıklar olarak tanımlamıştır (American Psychiatric Association, 2013, s. 825). Davranışsal bağımlılık bir maddeye dayandırılmayan davranış temelli bağımlılıklardır.

Yapılan pek çok çalışmada davranışsal bağımlılıklar ve madde bağımlılıkları arasında ortak özellikler olduğu görülmüştür. Davranışsal bağımlılıklar doğal seyir, fenomenoloji (şiddetli istek, yüksek haz, geri çekilme), tolerans, eşlik eden rahatsızlık, örtüşen genetik katkı, nörobiyolojik mekanizmalar ve tedaviye yanıt dahil olmak üzere birçok alanda madde bağımlılığı ile benzer özellikler taşımaktadır (Grant ve ark., 2010, s. 237-238).

Davranışsal bağımlılıkların özellikleri pek çok araştırmaya konu olmuş ve farklı araştırmacılar ulaştıkları sonuçları ortaya koymuşlardır. Griffiths (1996, s. 18) davranışsal bağımlılıklarının altı temel bileşeni olduğunu belirtmiştir:

1) Belirginlik: Belirli bir davranış kişinin hayatındaki en önemli aktivite haline gelir, kişi o aktivite ile meşgul olmasa dahi düşüncelerine (bilişsel çarpıtmalar ve meşguliyetler), duygularına (istek, arzu) ve davranışlarına hakim olur.

2) Ruh hali değişikliği: Kişinin aktiviteyi gerçekleştirmesinin sonucu olarak ortaya çıkan ve bir başa çıkma stratejisi olarak görülebilen öznel deneyimler (kaçış, sakinleşme, uyuşma hissi) yaşanır.

3) Tolerans: Önceki etkiyi, hazı sağlamak için belirli davranışın miktarı kademeli olarak artırılmak zorunda kalınır.

4) Yoksunluk: Belirli davranış aniden kesildiğinde veya azaldığına hoş olmayan duygu durumları ve/veya fiziksel etkiler (huzursuzluk veya sinirlilik gibi) ortaya çıkar.

5) Çatışma: Davranışı gerçekleştirmeye yönelik psikolojik ihtiyaç ile bağımlılığın neden olduğu gerilimlere teslim olmama arzusu arasında içsel çatışmalar ve çevrelerindekiyle aralarında kişiler arası çatışmalar yaşanır.

6) Nüksetme: Bağımlılık yapan davranış üzerinde belirli bir süre yoksunluk veya kontrol döneminden sonra belirli bir aktivitenin daha önceki kalıplarına dönme eğilimi yaşanır.

Sadoff, Drogın ve Gurmu (2015, s. 13) ise davranışsal bağımlılıkların yaygın özelliklerini şu şekilde sıralamışlardır:

- Bir nesneye, cisme veya aktiviteye takıntılı olmak
- Zarar vermesine rağmen davranışı engelleyememek ve yapmaya devam etmek
- Davranışı yapmak istemese bile iradesini kontrol edemeyip kompulsif olarak bir davranışı tekrar tekrar yapmak
- Davranışın gerçekleştirilememesi durumunda ortaya yoksunluk (aşırı arzu duymak, huzursuzluk, sinirlilik, depresyon gibi) belirtilerinin çıkması
- Davranış süresince kişinin kontrolünü kaybetmesi
- Diğer kişiler tarafından davranışın zararlı etkileri görülse bile kişinin davranışın neden olduğu sorunları inkar etmesi
- Aile veya arkadaşları endişelerini dile getirdikten sonra kişinin davranışlarını gizlemeye yönelmesi
- Depresyon ve düşük benlik saygısı

Yapılan araştırmalardan da görüldüğü üzere madde bağımlılıkları ve davranışsal bağımlılıklar arasında bazı ortak özellikler bulunmaktadır. Davranış bağımlılıkları pek çok farklı şekillerde karşımıza çıkabilmektedir. Kumar bağımlılığı, oyun bağımlılığı, internet bağımlılığı, yeme bağımlılığı, egzersiz bağımlılığı, alışveriş bağımlılığı, iş bağımlılığı, cinsel bağımlılık davranışsal bağımlılıklara örnek olarak gösterilebilir.

2.3. İnternet

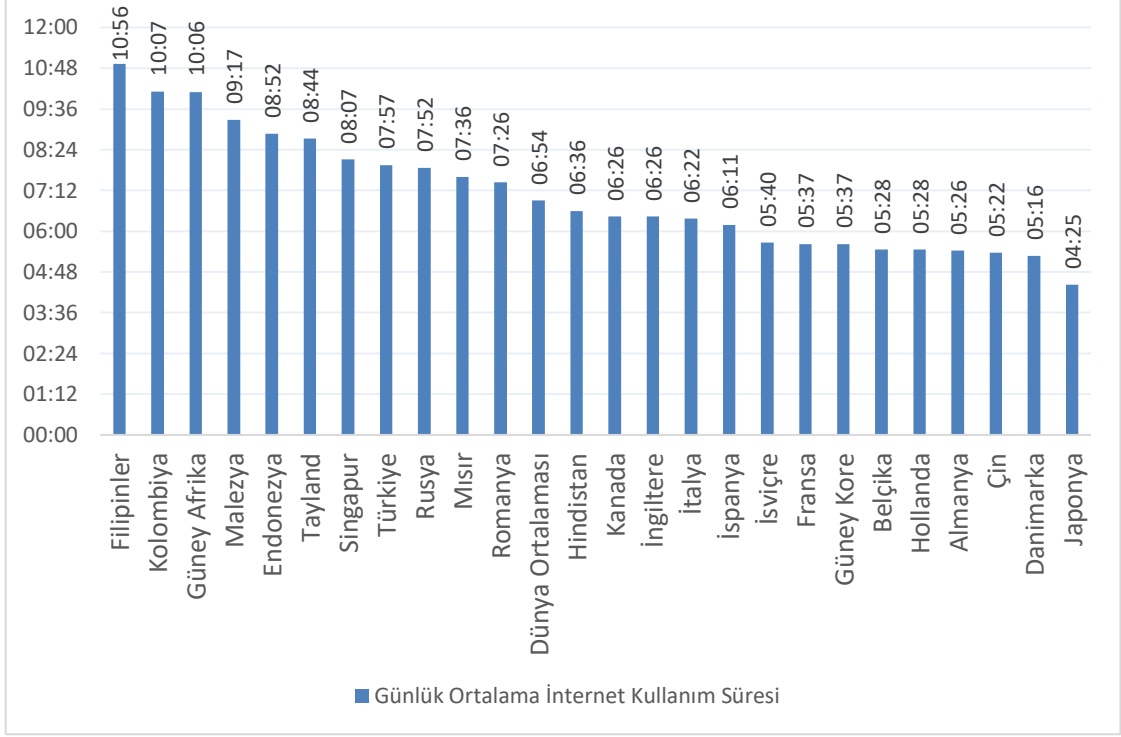
“Yeterince gelişmiş bir teknoloji sihirden farksızdır.”

Arthur C. Clarke

Günümüzde yaşanan gelişim ve değişim pek çok alanla birlikte teknolojiyi de etkilemiştir. Bir iletişim ağı teknolojisi olan internet de bu gelişim ve değişimlerden etkilenmiş ve günlük yaşamımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. İnternet doğru ve güvenli bir şekilde kullanıldığında pek çok alanda yaşamımıza katkı sağlar, birçok faaliyeti hızlı ve kolay bir şekilde gerçekleştirmemize yardımcı olur. İnternet artık günlük yaşamımız için gerekli olan bir araç haline gelmiştir.

Teknoloji dünyasında gerçekleşen ilerlemeler internetin de gelişmesini ve erişiminin kolaylaşmasını sağlamış ve insanların yaşamında çok önemli bir yer edinmiştir. Dünyanın her yerindeki, her gelir ve yaş grubundaki insanların internet kullanımı zamanla artmaktadır. İnternet kullanımı dünyanın her yerinde olduğu gibi ülkemizde de hızla artmaktadır (Doğan ve Ersoy, 2020, s. 1823). We Are Social (2021)’dan elde edilen verilere göre 7.83 milyar nüfusa sahip olan dünyada 4.66 milyar (%59,5) internet kullanıcısı, 84.69 milyon nüfusa sahip olan ülkemizde ise 65.80 (%77.7) internet kullanıcısı bulunmaktadır.

Her geçen yıl internet kullanıcı sayısı daha da fazla artmaktadır. We Are Social (2021) internet kullanıcı sayısının 2020 yılında 7.75 milyar olduğunu, 2021 yılında ise %1 artarak 7.83 milyar kişiye ulaştığını belirtmiştir. İnternet kullanımı her yıl hem kullanıcı sayısı olarak hem de kullanım süresi olarak artmaya devam etmektedir. Dünyada günlük ortalama internet kullanım süresi 6 saat 54 dakika iken, Türkiye’de ise 7 saat 57 dakikadır ve dünya ortalamasının üzerinde bir süredir. We Are Social (2021) verilerine göre ülkelerin bir günde ortalama internet kullanım süreleri Şekil 1’de gösterilmektedir.

Şekil 1. Ülkelerin Ortalama Günlük İnternet Kullanım Süresi (We Are Social, 2021)

İnternet doğası gereği alışkanlık kazandıran bir niteliğe sahiptir (Young, 2004, s. 402). İnternet kullanımı son derece teşvik edici ve ödüllendirici bir ortamı zamandan ve mekandan bağımsız olarak kolay ve hızlı bir şekilde ulaşılabilir hale getirir ve bu müzik, video, oyun, sosyal medya, sohbet, alışveriş gibi ilgi çekici şeyleri içeren oldukça etkileyici bir ortamdır (Abreu, 2017, s. 118). İstatistiki veriler her geçen yıl internet kullanıcı sayısının ve internet kullanım süresinin arttığını göstermekte ve internetin yaşamımızda ne kadar önemli bir yer edindiğini kanıtlamaktadır.

İnternet bilinçli ve güvenli bir şekilde kullanıldığında insanların hayatını kolaylaştırma, kişisel gelişimine katkıda bulunma, iletişimi ve haberleşmeyi sağlama, eğitime katkıda bulunma gibi pek çok faydası olabilir. Ancak internet doğru bir şekilde kullanılmadığında ise bazı olumsuz sonuçlarla da karşılaşılabilir.

İnternetin kullanımının pek çok faydası olmasına rağmen problemleri kullanıcıyı insan yaşamını olumsuz etkileyebilmekte ve potansiyel olarak bağımlılığa neden olabilmektedir (Throuvala ve ark., 2019, s. 507). Daha önce belirtildiği gibi internet alışkanlık kazandıran bir doğaya sahiptir. İnternetin kullanıcı sayı ve kullanım süresi

göz önüne alındığında veriler ilerleyen zamanlarda daha büyük problemlerle karşılaşabileceğinin haberciliğini yapmaktadır.

İnternetin sayısız faydasının yanında karanlık bir tarafı da bulunmaktadır. Bunlardan biri de genellikle aşırı ve kontrolsüz kullanım sonucu ortaya çıkan internet bağımlılığıdır (Starcevic, 2013, s. 16). Bağımlılıklar aniden ortaya çıkmaz, belirli bir süreç içinde yavaş yavaş gelişir. Ancak insanların büyük çoğunluğu bu sürecin farkında değildir. Farkına varıldığı zaman genelde bağımlılık gelişmiştir (Gövebakan ve Duyan, 2015, s.14). Grant, Odlaug ve Chamberlain (2016, s. 103) internet kullanımına bağlı sorunlar yaşayan kişilerin aileler, arkadaşlar ve klinisyenler tarafından dikkat çekmeye başladığını belirtmiştir. İnternet bağımlılığı tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de gittikçe büyüyen bir tehdittir.

2.4. İnternet Bağımlılığı

İnternet bağımlılığı kavramını ilk kez bir psikiyatrist olan Dr. Ivan Goldberg (1996) Amerikan Psikiyatri Birliği tarafından yayınlanan Mental Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabının (DSM- IV) 4. baskısındaki boşlukları doldurmak amacıyla patolojik ve kompulsif internet kullanımını nitellemek için kullanmıştır (Ferrara ve ark., 2017, s 281). Aynı yıllarda Young da DSM-IV'te yer alan patolojik kumar tanı ölçütlerini temel alarak internet bağımlılığı kavramını açıklamaya çalışmış ve 1996'da Amerikan Psikoloji Derneği Yıllık Toplantısı'nda internet bağımlılığını tanıtmıştır (Young, 1996, s. 2). Böylece internet bağımlılığının resmi olarak tanıtılmasıyla birlikte internet bağımlılığı ile ilgili çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (Rebisz ve Sikora, 2016, s. 195). İnternet bağımlılığı araştırmalarının ilk aşamasında standart kriterler olmaması nedeniyle pek çok araştırmacı tarafından farklı tanımlamalar yapılmıştır (Lindenberg, Kindt ve Szász-Janocha, 2020, s. 3). Young (1998, s. 238) internet bağımlılığını patolojik kumar oynamaya benzeyen madde alımını içermeyen bir dürtü kontrol bozukluğu olarak ele almış, Griffiths (1999, s. 32) ise internet bağımlılığını teknoloji bağımlılığının bir çeşidi olan davranışsal bir bağımlılık olarak değerlendirmiştir.

İnternet bağımlılığı genel olarak aşırı internet kullanımı istediğinin önüne geçilememesi ve internette geçirilen sürenin zamanla artmaya başlaması ve daha fazlasına ihtiyaç duyulması, internet kullanımı üzerinde kontrolün bozulması, yaşamı

olumsuz yönde etkileyen sonuçlarla karşılaşılmasına rağmen kullanımının azaltılamaması veya durdurulamaması, internetin kullanılmadığı zamanların önemini yitirmesi, internetsiz kalındığında aşırı gerginlik, huzursuzluk, öfke, sinirlilik, saldırganlık gibi hallerin ortaya çıkması ve kişinin aile, eğitim, iş veya sosyal hayatının bozulması olarak tanımlanabilir (Young, 2004, s. 404; Fontalba Navas, Gil-Aguilar ve Pena-Andreu, 2017, s. 11; Young ve Abreu, 2017, s. 5).

2.5. İnternet Bağımlılığı Kriterleri

İnternet bağımlılığı kavramını literatüre kazandıran Young, internet bağımlılığının patolojik doğasına en yakın olarak kumar bağımlılığını gördüğü için kumar bağımlılığı kriterlerini temel alarak internet bağımlılığı için tanı kriterleri geliştirmeye çalışmıştır. 396 bağımlı İnternet kullanıcısı ve 100 bağımlı olmayan internet kullanıcısı ile araştırma yapmış ve Tanısal Anket (Diagnostic Questionnaire) olarak adlandırdığı sekiz maddelik kısa bir anket geliştirmiştir. Çalışma sonucunda iki grup arasında önemli davranışsal ve işlevsel kullanım farklılıkları olduğunu ortaya koymuştur (Young, 1998, s.238).

Young internet bağımlılığı tanısı için sekiz kriter önerdi ve bu kriterlerden beş veya daha fazlasının olması durumunda kişinin internet bağımlısı olarak kabul edilebileceğini belirtmiştir.

- 1) Sürekli internet ile meşgul olma veya hissetme (önceki çevrimiçi etkinliği düşünme veya bir sonraki çevrimiçi etkinlik için plan yapma)
- 2) Tatmin olmak için interneti giderek artan miktarlarda kullanma ihtiyacı hissetme (tolerans)
- 3) İnternet kullanımını kontrol etmek, azaltmak veya durdurmak için tekrar tekrar başarısız girişimlerde bulunma
- 4) İnternet kullanımını azaltmaya veya durdurmaya çalışırken kendini huzursuz, mutsuz, depresif veya sinirli hissetme
- 5) Amaçlanandan daha uzun süre internet kullanma
- 6) İnternet yüzünden önemli bir ilişki, iş, eğitim veya kariyer fırsatını tehlikeye atma mı veya kaybetme riskini alma

- 7) İnternete bağılılığın boyutunu gizlemek için aile üyelerine, terapistlere veya başkalarına yalan söyleme
- 8) İnterneti problemlerden kaçmanın veya disforik bir ruh halinden (örneğin çaresizlik, suçluluk, endişe, depresyon) kurtulmanın bir yolu olarak kullanma (Young, 1998, s.238).

Tao ve ark. (2010, s. 563) internet bağımlılığı tanı kriterleri geliştirmek amacıyla yaptıkları araştırma sonucunda internet bağımlılığının tanımlanması için dört temel kriter önermişlerdir. Bunlar;

1) Semptom (Belirti) Kriterleri: (2+1: İlk 2 semptomun (meşguliyet ve yoksunluk) kesin olması ve diğerlerinden en az bir veya daha fazlasının olması gerekmektedir.)

- İnternetle meşgul olma (interneti düşünme, internetle ilgili planlar yapma)
- İnternet olmadığına yoksunluk belirtileri gösterme (disforik bir ruh hali, kaygı, sinirlilik ve can sıkıntısı) ile geri çekilme
- Tolerans (hazzı, tatmin olmayı elde etmek için internet kullanımının artırılması)
- İnternet kullanımını kontrol etmek, azaltmak veya durdurmak için sürekli istek ve/veya başarısız girişimler
- İnternet kullanımının neden olduğu veya şiddetlendirdiği, kalıcı veya tekrarlayan fiziksel, sosyal veya psikolojik bir sorun olduğu bilgisine rağmen internetin aşırı kullanımına devam edilmesi
- İnternet kullanımının doğrudan bir sonucu olarak ve bunun dışında ilgi alanları, önceki hobiler, eğlence kaybı
- Disforik bir ruh halinden (örneğin çaresizlik, suçluluk, endişe duyguları) kaçmak veya rahatlamak için internetin kullanılması

2) Klinik Olarak Anlamlı Bozulma Kriteri:

- Önemli bir ilişki, iş, eğitim veya kariyer fırsatlarının kaybı dahil olmak üzere işlevsel bozukluklar (bireysel, sosyal, akademik, iş kabiliyetlerin azalması)

3) Süreç Kriteri:

- İnternet bağımlılığı süresi, 3 aydan daha uzun bir süre günde en az 6 saat internet kullanımının olması (iş/akademik amaçlar gibi zorunlu kullanım hariç)

4) Dışlama Kriteri:

- Psikotik bozuklukları neden olduğu patolojik internet kullanımının hariç tutulması

İnternet bağımlılığı tanı kriterlerini belirlemek için pek çok araştırma yapılmıştır. Block (2008, s. 306) internet bağımlılığının genel olarak aşırı kullanım, yoksunluk, tolerans ve olumsuz sonuçlar olmak üzere dört temel bileşeni olduğunu belirtmiştir.

2.6. İnternet Bağımlılığının Etkileri

Bağımlılık davranışlarının özellikleri incelendiğinde ve nitelikleri göz önüne alındığında insanların yaşamında önemli olumsuz etkileri olduğu görülmektedir. Bu bağımlılıklar sadece kişinin kendisini değil aynı zamanda ailesini, arkadaşlarını, okulunu, bir parçası olduğu toplumu vs. birçok sistemi de etkilemektedir. İnternet bağımlılığının da tıpkı diğer bağımlılıklarda olduğu gibi önemli olumsuz etkileri bulunmaktadır. Rębisz ve Sikora (2016, s. 195) internet bağımlılığının kendini çeşitli patolojik davranışlarla ve duygusal durumlarla ifade ettiğini ve kişinin hayatını biyopsikososyal alanlarda yıkıcı bir şekilde etkilediğini belirtmişlerdir. İnternet bağımlılığı fiziksel, psikolojik ve sosyal boyutların yanı sıra gelişimsel ve maddi olarak da olumsuz etkileyebilmektedir (Ferrara ve ark., 2017, s 281).

İnternet bağımlılığının tüm insanlar üzerinde bazı olumsuz etkileri bulunmaktadır ama internet bağımlılığından özellikle ergenler daha çok ve daha orantısız bir şekilde etkilenmektedir (Grant, Odlaug ve Chamberlain, 2016, s. 103). Bu çalışmada da internet bağımlılığı öğrenciler üzerinden değerlendirildiği için internet bağımlılığının öğrenciler üzerindeki etkileri üzerinde durulacaktır. İnternet bağımlılığının öğrenciler üzerinde psikolojik, fiziksel, sosyal ve akademik açıdan bazı olumsuz etkileri bulunmaktadır.

2.6.1. Psikolojik Etkiler

Yapılan çalışmalar internet bağımlılığının ruh sağlığını olumsuz etkilediğini göstermektedir. İnternet bağımlılığının ergenler üzerinde; depresyon (Chou, Condrón ve Belland, 2005, s. 373; Nakaya, 2015, s. 49; Grant, Odlaug ve Chamberlain, 2016, s. 103;), mutsuzluk, stres (Nakaya, 2015, s. 49-50), sinirlilik (Grant, Odlaug ve Chamberlain, 2016, s. 110), kaygı (Lebni ve ark., 2020, s. 6) düzeylerini artırma ve yaşam doyumunu azaltma (Köse, 2016, s. 62) gibi olumsuz etkileri bulunmaktadır.

2.6.2. Akademik Etkiler

İnternet bağımlılığı ergenlerin akademik hayatını pek çok farklı şekilde olumsuz etkilemektedir. Yapılan araştırmalarda internet bağımlılığının akademik başarıyı olumsuz etkilediği ve notları düşürdüğü belirtilmektedir (Young, 1998, s. 408; Grant, Odlaug ve Chamberlain, 2016, s. 110; Yavuz, 2018, s. 1070; Tekin, 2020, s. 49). İnternet bağımlılığı okula devamsızlığı (Wells, 2006, s. 239; Tekin, 2020, s. 49) ve akademik erteleme davranışını (Yurdakoş ve Biçer, 2019, s.243; Doğan ve Ersoy, 2020, s. 1826) artırmaktadır. Ayrıca ders dışı etkinliklere katılımı, ödevlerin yapılmasını ve derslere çalışılmasını azaltmakta ve okul görevlerinin ihmal edilmesine yol açmaktadır (Wells, 2006, s. 239; Rębisz ve Sikora, 2016, s. 195; Doğan ve Ersoy, 2020, s. 1831).

2.6.3. Sosyal Etkiler

İnternet bağımlılığının ergenler üzerindeki en önemli olumsuz etkilerinden biri de sosyal etkilerdir. Birçok araştırmacı internet bağımlılığının sosyal yaşamı etkilediğini belirtmiştir. İnternet bağımlılığı sosyal etkileşimlerin oluşmasını engelleyebilmekte, toplumdan uzaklaşarak yalnızlaşmaya ve sosyal izolasyona neden olabilmektedir (Chou, Condrón ve Belland, 2005, s. 373; Grant, Odlaug ve Chamberlain, 2016, s. 111; Rębisz ve Sikora, 2016, s. 196; Doğan ve Ersoy, 2020, s. 1831). İnternet bağımlısı olan kişiler çevrimiçi bağlantılara öncelik verdiği için aile, arkadaş ve çevre ile olan bağları azalır (Yu, Kim ve Hay, 2013, s. 2683). İnternet bağımlılığı iletişim becerilerinin bozulmasına, sosyal aktivitelerin azalmasına, sosyal becerilerin gelişmemesine neden olabilmektedir (Nakaya, 2015, s. 49-50; Grant, Odlaug ve Chamberlain, 2016, s. 103; Doğan ve Ersoy, 2020, s. 1831).

2.6.4. Fiziksel Etkiler

İnternet bağımlılığının aşırı internet kullanımı ve uzun süre aynı pozisyonda kalma nedeniyle fiziksel olarak da bazı olumsuz etkileri bulunmaktadır. İnternet bağımlılığı yorgunluğa, uyku saatlerinin düzensizliğine ve uykusuzluğa, iştahsızlık nedeniyle düzensiz beslenmeye, öğün atlamaya ve dengesiz bir şekilde atıştırılmalık tüketmeye, fiziksel aktivite eksikliğine, duruş bozukluklarına, göz kuruluşuna ve bulanık görmeye, sağlık sorunlarına yol açabilmektedir (Kim ve ark. 2010, s. 55; Yu, Kim ve Hay, 2013, s. 2683; Odlaug ve Chamberlain, 2016, s. 110).

2.7. İnternet Bağımlılığı ve Okul Sosyal Hizmeti

Okul sosyal hizmetinin temel amacı öğrencinin akademik başarı ve performansının önündeki engellerle mücadele ederek eğitim hizmetlerinden maksimum düzeyde yararlanmalarını ve topluma faydalı bireyler olmalarını sağlamaktır. Okul sosyal hizmetinin odağı okulu, ailesi ve çevresi ile etkileşim halinde olan öğrencilerdir. Öğrencilerin akademik başarı ve performansını etkileyen pek çok farklı faktör bulunmaktadır.

Ruhsal değişikliklerin ve etkilenmenin en önemli olduğu dönem çocukluk ve ergenlik dönemleridir. Bu dönemler kişilik gelişimi, öğrenme kapasitesi ve akademik yaşam açısından oldukça önemlidir (Harmanacı, 2020, s. 202). Ergenlik döneminde yavaş yavaş istikrarlı bir kişilik oluşmaya ve benzersiz dünya görüşleri ve metodolojileri şekillenmeye başlar. Değer yargıları ve iradeleri henüz tam olarak olgunlaşmadıkları için yetişkinlere göre daha zayıflardır. Yeni şeylerle karşılaştıklarında daha meraklı ve cesur olmaya eğilimlidirler. Ancak kötü ruh hali veya kötü davranışı tamamen kontrol edemezler. Sağlıksız bilgilerle kandırıldıklarında yanlış bir yol seçebilir ve kolayca kaybedilebilirler (Zheng ve ark., 2016, s. 252). Ergenlik dönemi yetişkinlikte belirleyici bir role sahip olan, çeşitli yaşam tarzı, sağlık davranışı ve eğitim tercihlerinin benimsendiği, değerlerin kazanılmasının, kişilik oluşumunun ve psikolojik gelişimin kritik ve hızlı olduğu bir dönemdir. Aynı zamanda riskli davranışlara (alkol içme, uyuşturucu alma ve şiddete başvurma vs.) ve bağımlılıkların gelişmesine karşı savunmasız bir dönemi temsil eder (Throuvala ve ark., 2019, s.507-508).

İnternet de yaşamımızda çok önemli bir rol oynamaktadır. İnternetteki birçok sağlıklı bilgi kaynağı ergenlerin üç görüşü olan dünya görüşü, hayata bakış açısı ve değerleri üzerinde oldukça etkili olduğu ve kolayca çarpıtılabildiği görülmektedir (Zheng ve ark., 2016, s. 252). İnternet kullanımı ergenlerin hayata bakış açısını olumsuz etkilemekte ve yaşam doyumunu azaltmaktadır (Xin ve ark., 2017, s. 4; Çıkrıkçı, 2016, s. 563; Telef, 2016, s. 131). Günümüzde ev, okul, kafeler, ortak yaşam alanları gibi birçok yerde internet bulunmaktadır ve erişimi çok kolaydır, bu nedenle özellikle ergenler savunmasız bir gruptur (Cheung ve ark., 2018, s. 477). İnternetin gerçek kullanım amacı dışında aşırı ve kötüye kullanımı bağımlılığa yol açmakta ve gelecek nesillerde zararlı olabilecek geri dönüşü olmayan bir “zihin değişikliği” olasılığını ortaya çıkarmaktadır (Marazziti, Baroni ve Mucci, 2017, s. 2). Ergenlerde internet bağımlılığının prevalans (yaygınlık) oranların, risk faktörlerinin ve sağlık üzerindeki etkilerinin daha fazla yüksek olması nedeniyle farklı yaklaşımlar gerektirmekte ve öncelikli olarak erken teşhis ve önleme çalışmalarının büyük önem taşıdığı bu yaş grubunun özel ihtiyaçlarına odaklanılmalıdır (Fontalba-Navas, Gil-Aguilar ve Pena-Andreu, 2017, s. 12). Bu noktada, sosyal hizmetin internet bağımlılığına müdahalesi giderek daha fazla önem kazanmaktadır (Zheng ve ark., 2016, s. 252).

İnternet bağımlılığı öğrencinin psikolojik, sosyal, fiziksel ve akademik yaşamını etkilemektedir. Öğrencinin akademik başarı ve performansı üzerindeki olumsuz etkileri azımsanamayacak kadar önemlidir. Constable (2008, s. 4) da okul sosyal hizmet uzmanlarının okul ve aile arasında bir köprü görevi gördüğünü ve sürece aileyi de dahil ederek çalıştığını belirtmiştir. Araştırmalar, internet bağımlılığının öğrencilerin yaşamları üzerinde önemli bir etkisi olabilecek somut bir tehdit olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, bu soruna karşı önlem almak önemlidir. Okul ve ev öğrencinin yaşamının iki ana alanı olduğundan, özellikle bu iki ortam, öğrencilerde internet bağımlılığının ele alındığı ortamlar olmalıdır (Rębisz ve Sikora, 2016, s. 202).

Çeşitli araştırmalar öğrencilerin internet bağımlılığının aile ile yakından ilişkili olduğunu göstermektedir. Ebeveyn katılımının yetersiz olması, aile ilişkilerinin güçlü olmaması, ilgi eksikliği veya tek ebeveynli bir ailede yetiştirilme gibi çok çeşitli faktör öğrencilerin giderek artan bir şekilde internete erişmesinin ana nedenleri arasındadır (Ni, Yan, Chen ve Liu, 2009, s. 329; Wasinski ve Tomczyk, 2015, s. 72). Aile ile iyi bir ilişki kurulması bağımlılık tedavi çalışmaları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu durumda

okul sosyal hizmetinin internet bağımlısı öğrencilere sağladığı hizmetler son derece önemlidir (Zheng ve ark., 2016, s. 253).

Ülkelerin sağladığı sosyal hizmetlerin etkinliğinin artırılması ülkenin genel refahını iyileştirir ve yaşam kalitesini artırır. Böylece insanların sanal dünyalara kaçması daha az olası olur ve internet bağımlılığını da azalır (Ferrara ve ark., 2017, s 281). Okul sosyal hizmeti de bu noktada daha da fazla önem kazanmaktadır. Okul sosyal hizmeti risk altındaki öğrencilerle okulda çalışmak ve ülkenin geleceğini sağlam zeminlere oturtmak için en uygun meslek alanlarından biridir.

Birçok ülke internet bağımlılığını ciddi bir tehlike olarak görmekte ve tedbirler almaktadır. Amerikan Tabipler Birliği internet bağımlılığının Amerikan kültüründeki bireyler için büyüyen bir tehdit oluşturduğunu, ergenlerin gelişme sürecinde olduğunun ve 25 yaşına kadarda devam olgunlaşmaya devam ettiklerinin göz önüne alınması gerektiğini ve tüm dünyada sürekli olarak genişleyen ve elektronik olarak bağlı olunan durumun bir halk sağlığı önceliği olması gerektiğini belirtmiştir (Grant, Odlaug ve Chamberlain, 2016, s. 103). Kore risk altındaki öğrencileri belirlemek için ulusal tarama günlerini, okullarda sunulan erken önleme programlarını ve internet bağımlılığını tedavi etmek için yatılı hasta birimini de içeren çok boyutlu önleyici ve tedavi edici bir ana plan geliştirmiştir (Young ve Abreu, 2017, s. xiv). Birçok farklı ülke internet bağımlılığının ciddiyetinin farkına varmış ve ilk adım olarak öğrencilerin içinde bulunduğu ilk ve en önemli kurumlar olan aile ve okul ile çalışarak başlamışlardır. Aile ve okul etkileşimini vurgulayan okul sosyal hizmetinin internet bağımlılığı ile mücadele yer alması çok önemlidir.

3. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1. Sorumluluk

Sorumluluk birçok alan ve kişi tarafından farklı bakış açılarıyla ele alınmış ve farklı yönleriyle tanımlanmaya çalışılmıştır. Sorumluluğun kelime anlamını Türk Dil Kurumu “kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, mesuliyet” olarak belirtmiştir. Cüceloğlu (1999, s. 185) da sorumluluğu kişinin sınırları içerisinde gördüğü, üstüne aldığı iş, karar, eylem veya olaylardan hesap vermeye hazır olması şeklinde tanımlamıştır. Sorumluluk kişinin kendi üzerine düşen görevleri yapması, aldığı kararların ve yaptığı hataların sonuçlarını kabul etmesidir (Ryan ve Bohlin, 1999, s. 209). Sorumluluk, kişinin benliğini, kaderini, yaşam çıkmazını, duygularını ve kendi mutluluğunu ya da üzüntüsünü kendisinin yarattığını ifade etmektedir (Yalom, 1980, s. 218). Foucault (1982) da sorumluluğu kişinin kendisini kontrol etmesini sağlayan bir kontrol stratejisi olarak görmektedir. Sorumluluk aile, okul, işyeri gibi yaşam alanlarında kişinin bir işi veya görevi elinden gelen en iyi şekilde yerine getirmesidir (Lickona, 2009, s. 45).

3.2. Bireysel Sorumluluk

Sorumluluğun kişi, kurum ya da nesneye yönelebilmesinden ve birçok farklı alanın kapsamı içinde yer alabilmesinden dolayı sorumluluk kavramı psikoloji, felsefe, hukuk, din gibi birçok alan tarafından ele alınabilmektedir. Birçok farklı alan tarafından farklı bakış açılarıyla incelenen sorumluluğun türleri oluşturulmuş ve çeşitli sınıflandırmaları yapılmıştır. Bu çalışmada sorumluluk kişinin kendisine karşı sorumluluğu olan bireysel sorumluluk olarak ele alınacaktır. Sorumluluk sadece kişinin ailesine, arkadaşlarına, okuluna ya da çevresine karşı değildir, en önemlisi kişinin kendisine karşı olan sorumluluğudur. Kişi sorumluluklarını yerine getirmeyebilir ya da aşırı sorumluluk alarak iyi yaşama sorumluluğunu görmezden gelebilir ve kendisine karşı sorumsuz davranmış olur. Ancak sorumluluk bir denge durumudur. Kişi öncelikle kendisine vermelidir ki başkalarına da verebilecek bir şeyi olsun (Geçtan, 1994, s. 97). Bireysel sorumluluk kişinin kendi duygu, düşünce ve davranışlarının sorumluluğunu kabul etmesi, üstlenebilmesi ve yaşamındaki amacın ya da ulaşmak istediği hedefin önünde zorluklar ve engeller olduğunda bile elinden gelen en iyi şekilde yapmak için

güçlü bir bağlılığa sahip olmasıdır (Nelson ve ark., 2004, s. 20). Kişinin öncelikle kendisine karşı sorumluluklarının farkında olması ve bunları yerine getirmesidir (Eraslan, 2011, s. 83). Bireysel sorumluluk kişinin kendi hayatının başarısı veya başarısızlığı, eğitimi, sağlığı, refahı gibi hayatının bazı özelliklerinden başkalarıyla paylaşılan sorumluluktan farklı olarak kişinin sadece kendi sorumlu olduğuna vurgu yapmaktadır. Kişinin kendi yeteneklerini ve kaynaklarını kullanması ve yardım için başkalarına güvenmeden kendisi için adımlar atmasıdır (Brown, 2005, s. 46-48).

Tanımlara bakıldığında bireysel sorumluluğun öncelikle kişinin kendisine karşı olan sorumluluklarının bilincinde olması, üzerine düşen görevleri yerine getirmesi, olumlu ya da olumsuz tüm sonuçları kendisine bağlı olarak ortaya çıktığını kabul etmesi ve eylemlerinden hesap verebilir olma durumu olarak özetleyebiliriz. Yaşamın belirli bir düzeni ve kuralları vardır. İnsanların kendilerine, diğer insanlara, kurumlara ve doğaya karşı dahi bir sorumluluğu bulunmaktadır. Kişi sorumluluklarını üstlenir ve elinden gelen en iyi şekilde yaparsa hayata uyum sağlayarak sağlıklı bir yaşam sürdürebilir. Sorumlulukları üstlenmemek ise hem kendisi hem de diğerleri için bazı olumsuz sonuçlar doğurabilir. Ancak sorumlulukları üstlenmeme nedeniyle ortaya çıkan olumsuz sonuçlardan da yine kişinin kendisi sorumludur. Bireysel sorumluluk kişinin hayat yolculuğunda direksiyonun başında kendisinin olduğunu ifade etmektedir. Yolda karşılaşılan her ayırım yine kişinin kendi seçimi ve kendi kararıdır. Aynı şekilde kişi seçtiği yolun sonunda karşılaştığı olumlu ya da olumsuz sonucu kabul etmeli ve kendi sorumluluğunda olduğunu bilmelidir. İyi bir yaşam sürebilme kişinin kendine karşı en önemli sorumluluklarından biridir ve sorumluluk da iyi yaşam için bir yol göstericisidir. Kişi hayatının kendi kontrolünde olduğunu bilirse çabalar ve gelişir. Bireysel sorumluluğu üstlenmemek ise bir kaçıştır ve ilerlemeyi, gelişmeyi durdurur. Kişinin yaşama uyum sağlayabilen, düzenli, başarılı, kendine ve topluma faydalı bir birey olabilmesinde sorumluluğun çok önemli bir rolü bulunmaktadır.

3.3. Sorumluluk Sahibi Kişiler

Sorumluluk erken çocukluk döneminden itibaren kazanılmaya başlanan ve zaman içerisinde çocuğun yaşına, cinsiyetine ve gelişim düzeyine uygun olarak verilen görevlerin yerine getirilmesiyle öğrenilmesi devam eden bir değerdir. Aileler kendileri için eylemde bulunmayı öğrenmeleri konusunda çocuklarına inanır ve güvenirse, verilen

görevleri yerine getiren çocuklarını destekler ve cesaretlendirirse sorumluluğun gelişimi devam eder. Ancak aileler çocuklarına yaşına, cinsiyetine ve gelişim düzeyine uygun görevleri vermediklerinde, onlar için her şeyi kendileri yaptıklarında ve fazla koruyucu bir yaklaşım sergilediklerinde çocuğun kendi kendine yeten, bağımsız bir birey olmasını ve sorumluluk gelişimi engellenebilir (Yavuzer, 2018, s. 107). Kişiye yetiştiği ortamda bağımsız bir şekilde karar verebilme, seçim yapabilme, sonuçlarından sorumlu olma ve kendini yönetebilme fırsatı verilmemişse sorumluluklarını üstlenebilmesi engellenmiş olur ve sorumluluğu gelişemez (Özen, 2015, s. 24).

Sorumluluğun fazla düşük olması kadar çok fazla yüksek olması da istenilen bir durum değildir. Sorumluluk bir denge durumudur. Sorumluluğun yüksek olması bireylerin eksikliklerini fark etmesi ve giderebilmesi için faydalı olabildiği gibi kaygı ve depresyon gibi duyguların da kaynağı olabilmektedir (Nelson-Jones, 1984, s. 7). Örneğin; sorumluluğun fazla yüksek olması kontrol davranışını ve mükemmeliyetçiliği artırmaktadır. Böylece mükemmeliyetçi kişiler olumsuz olaylarda kişisel sorumluluklarını abartmaya yatkın hale gelebilmekte ve bu da Obsesif Kompulsif Bozukluğa neden olabilmektedir (Bouchard, Rheaume ve Ladouceur, 1999, s. 247).

Sorumluluk düzeyi yüksek olan bireyler üstlendikleri görevleri zor olsa dahi tamamlamaya çalışan, başarılı ya da başarısız olduğuna kendinden kaynaklandığını bilen, kişisel olarak sorumlu bir şekilde halletme becerisine sahip, güvenilir kişilerdir. Sorumluluk düzeyi düşük olan bireyler ise üstlendikleri görevlere karşı kişisel sorumluluktan kaçınma eğilimine sahip olan, hedeflere ulaşmada başarısız tutarsız olan, başladığı şeyi bitirmek için bağlılığı eksik olan bireylerdir (Nelson ve ark., 2004, s. 20). Sorumluluk almayan insanın neyi, ne zaman, ne kadar ve nasıl yapacağına dair sınırları belirgin değildir (Cüceloğlu, 1999, s. 201).

Sorumluluk sahibi kişiler yaşama uyum sağlayan, kendilerine ve başkalarına saygı duyan, üzerine düşen görevleri yerine getiren, duygu, düşünce ve davranışlarından sadece kendisini sorumlu tutan, başkalarına karşı olduğu ölçüde kendilerine karşıda sorumluluklarını dengeli bir şekilde yerine getiren, kendi işlerini kendi yürüten ve başkalarına gereksiz yere yük olmak istemeyen, yaşamdan beklentileri ve yaşama verdikleri paralel olan, hak etmediğini almaya çalışmayan, güvenilir ve iyi olarak görülen kişilerdir (Luckner, 1994, s. 15). Sorumluluk sahibi kişiler kendi kaynaklarını

kullanan, güvenli, kendi kararlarını kendileri veren, bağımsız hareket eden, davranışlarının sonuçlarını göz önünde tutan, başkalarının haklarını çiğnemenen, kendi ihtiyaçlarını karşılayabilen bireylerdir (Selçuk ve Güner, 2000, s. 21).

Sorumluluk sahibi kişiler kendilerinin ve başkalarının ihtiyaçlarına karşı duyarlı olma ve davranışların sonuçlarını gerçekçi bir biçimde değerlendirme yeteneğine sahiptir (De Ruyter, 2002, s. 3). Sorumluluk sahibi kişiler görevlerini hakkıyla yerine getirirken aynı zamanda geleceğin niteliği üzerinde düşünmekte ve kendisini sorumlu hissetmektedir. Bu yüzden sorumlu bireylerin olduğu toplumlarda gelişmeler düzensiz, plansız, geçici ve fikri temelden yoksul olmak yerine düzenli, bilinçli ve kontrollü bir şekilde gerçekleşmektedir (Tozlu, 1997, s. 99). Toplumların gelişmesinde bireysel sorumluluğun yeri ve önemini vurgulanmakta ve bireyin ödev ve sorumluluk duygusu ne kadar gelişirse, toplumlar da o kadar gelişeceğini belirtilmektedir (Tozlu, 1997, s. 134).

Hem birey için hem de bir parçası olduğu aile, grup, topluluk için sorumluluk önemli bir değerdir. Aileler ve eğitimciler de çocukların sorumluluk sahibi bir birey olmasını ister ve bu doğrultuda yetiştirmeye çalışır. Çocuklara bir düşünceyi, görüşü zorla benimsetmek, bilgileri öğrenmesi ya da davranış kalıplarına uymasını için zorlamak yerine sorumluluklarını öğretmek hem daha etkili ve faydalı hem de daha kalıcı olacaktır. Çünkü sorumluluk sahibi olmak gereğini yapmaktır. Böylece sorumluluk sahibi olan çocuk görevlerinin farkında olur, öğrenmesi gerekenleri öğrenir ve yapması gerekenleri yapar. Çocuklar için bir şeyleri yapmak onlara sorumluluğunu öğretmekten daha kolay gelebilir. Ancak bu ilerde karşılaşılabilecek bazı sorunların temelini oluşturur.

3.4. Öğrencilerin Bireysel Sorumlulukları

Tarih boyunca dünyanın her yerinde eğitimin iki temel hedefi olmuştur. Bunlar; ahlaki değerlere sahip iyi insanlar ve bilgi, beceriye sahip zeki insanlar yetiştirmektir. Sorumluluk da eğitimin hedeflediği insanın sahip olması gereken ahlaki değerlerden biridir. Sorumluluk kendine ve başkalarına özen göstermeyi, yükümlülüklerimizi yerine getirmeyi, topluluğumuza katkıda bulunmayı, sıkıntıyı, güçlükleri azaltmayı ve daha iyi bir dünya inşa etmeyi içermektedir (Lickona, 2009, s. 68). Sorumluluk erken çocukluk

döneminden itibaren gelişmeye başlayan ve çocukların anne-babalarından, arkadaşlarından, okulundan ve toplumundan öğrenebildiği bir değer ve çocukların yaşam boyu başarılı olmalarına yardımcı olabilen bir yaşam becerisidir (Tucker, 1998, s. 1).

Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığı’nın toplumumuzun millî ve manevi kaynaklarından damıtılarak dünden bugüne ulaşmış ve yarınlarımıza aktaracağımız öz mirasımız olarak tanımladığı ve öğrencilere aktarılmasını hedeflediği 10 kök değer dürüstlük, adalet, dostluk, özdenetim, saygı, sevgi, sabır, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverliktir (MEB, 2017, s. 8). Şüphesiz öğrencilerin sorumluluk sahibi kişiler olabilmelerinde en etkili kişiler aileleridir. Ancak okul çağına gelen ve zamanının büyük bir kısmını okulda geçiren öğrenciler için sorumluluk gelişiminin devam ettiği, eksikliklerin tamamlandığı ve hataların düzeltilebildiği kurum ise okullardır. Topluma ve kendilerine faydalı birer birey olabilmeleri için öğrencilere sorumluluk kazandırılmasında okulların çok önemli bir rolü bulunmaktadır. Duke ve Jones (1985, s. 277) da okulların temel görevlerinden birinin öğrencilerin sorumluluklarını geliştirmek olduğunu belirtmişlerdir.

Çocuklar okula başlamayla birlikte yeni sorumluluklar edinir ve başarılı olmak, çevresi tarafından kabul görmek için aldığı sorumlulukları yerine getirmeye çalışır. Okul çalışanları ise çocuğu gözleme fırsatına sahiptir. Sorumluluklarını yerine getiren öğrencilere doğru zamanda doğru pekiştirme veriler ve sorumluluklarını yerine getirmeyen öğrencilere ise uygun müdahaleler yapılarak sorumluluk bilincinin kazandırılması sağlanabilir (Humphreys, 1999, s. 92). Öğrencilerin sorumluluk gelişiminde ve davranış sorunlarını önlemede kontrol etmek yerine rehberlik etmek, cezalandırma veya yetkilerini kullanmak yerine rol model olmak, ikna ve akıl yürütme yoluyla öğrenci davranışını etkilemek, şefkatli ve destekleyici bir ilişki kurmak gerekmektedir (Bear, 2010, s. 82).

Öğrencilerin karar sürecine katılması ve seçim yapabilmesi bireysel sorumluluğunu geliştirir. Böylece seçimlerini ve seçimlerinin potansiyel etkilerini düşünerek hareket edebilirler. Aldıkları kararların, yaptıkları seçimlerin ve sonuçlarının kendilerine ait olduğunu ve onlara ait olması gerektiğini anladıklarında daha dikkatli düşünmeleri olasıdır (Mergler, 2007, s. 274). Öğrencilerin sorumluluk alması ve

kendileriyle ilgili kararların alınmasına katılması önemli olduklarını anlamalarına, varlıklarının kendi kontrolünde olduğunu hissetmelerine, sorunları ile yüzleşmelerine, çözüm bulmaya çalışmalarına ve sonuçları kabullenmelerine olanak sağlamaktadır (Combs, 1985, s. 263).

Literatür taraması sonucu sorumluluğun okul başarı ve performansını etkilediği görülmektedir. Yapılan birçok çalışmada sorumluluk ve akademik başarı arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Öğrenci sorumluluğu akademik başarının bir yordayıcısıdır (Martel, McKelvie ve Standing, 1987, s. 1160). Schlenker ve arkadaşları (1994, s. 40) da bireysel sorumluluğun akademik başarıyı artırdığını belirtmişlerdir. Taşdemir ve Dağıstan (2014, s. 48), sorumluluk ve eğitim arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada başarılı öğrencilerin genelde her zaman her konuda sorumluluk aldıkları; orta başarılı öğrencilerin kısmen/ara sıra sorumluluk aldıklarını ve düşük başarılı öğrencilerin ise sadece diğer bazı konularda sorumluluk aldıkları sonucuna ulaşmışlardır. Öğrenci Bireysel Sorumluluk Ölçeği Geliştirme çalışmasında da akademik başarı ve sorumluluk arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur, ayrıca sorumluluk düzeyi yüksek öğrencilerin okula devam etme olasılıkların daha yüksek olduğu sonucuna da ulaşılmıştır (Singg ve Ader, 2001, s. 334). Yapılan bir diğer çalışmada da akademik başarısı düşük olan öğrencilerin sorumluluk ölçeğinden aldığı ortalama puanlarının düşük, akademik başarısı yüksek olan öğrencilerin ise ortalama sorumluluk puanlarının yüksek olduğu görülmüştür (Golzar, 2006, s. 74). Öğrencilerin düşük sorumluluk bilinci ve hem evde hem de okulda sorumluluk almaktan kaçınmaları başarı sorunlarına gerekçe olarak gösterilmektedir (Aktan, 2016, s. 127).

Öğrencilerin bireysel sorumluluğu akademik başarı ve performansın yanı sıra öğrencilerin iyilik hallerini de etkilemektedir. Yıldırım (2016, s. 85) öğrencilerin bireysel sorumluluk düzeyleri ve ruh sağlığı arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında sorumluluk düzeyi yüksek olan öğrencilerin ruh sağlığı düzeylerinin de yüksek olduğu ve sorumluluk düzeyi düşük olan öğrencilerin ise ruh sağlığı düzeylerinin de düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Sorumluluk sadece kişinin kendisine bağlı olmayan aynı zamanda aile, arkadaş, okul ve toplum tarafından kazandırılabilen ve öğrenilebilen bir davranıştır. Öğrencilerin bireysel sorumluluğunun akademik başarı ve performansı etkilediği yapılan çalışmalarla

ortaya konulmuştur. Öğrencilerin başarısı ve iyilik hali sadece öğrenciye bağlı değildir, aynı zamanda aile, okul ve hatta toplum da bu konuda sorumluluk sahibidir. Öğrenci, aile, okul ve toplum ile daima etkileşim içindedir. Öğrencilerin akademik başarı ve performansını artırmak, kendilerine ve topluma faydalı birey olabilmelerini sağlamak için okullarda sorumluluk düzeylerini artırmaya yönelik çalışmalar yapılabilir. Mergler (2007, s. 275) de öğrencilere bireysel sorumluluk düzeylerini geliştirme fırsatı sağlamanın, hayatın tuzaklarından kaçınma ve fırsatlarını yakalama konusunda öğrencilere daha iyi bir şans sunmak olduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin sorumluluk düzeylerini geliştirmek üzere yapılan birçok çalışma bulunmaktadır. Acar (2012, s. 52), Varoluşçu Yaklaşım Odaklı Sorumluluk Eğitimi Programı'nın ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin sorumluluk düzeylerine etkisi olup olmadığını belirlemek için yaptığı çalışmada Varoluşçu Yaklaşım Odaklı Sorumluluk Eğitimi Programı'nın ilköğretim sekizinci sınıf öğrencileri üzerinde olumlu yönde etkisi olduğu sonucuna varmıştır. Hayta Önal (2005, s. 9) yaptığı çalışmada sorumluluk eğitim programının öğrencilerin sorumluluk düzeyleri üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Filiz (2016, s. 107) da sorumluluk davranışının kazandırılmasında Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Modelinin etkili olduğunu belirtmiştir. Tekin (2019, s. 123) etkinlik temelli değer eğitimi yoluyla sorumluluğun kazandırılmasını araştırdığı çalışmada, etkinliklerin yaşayarak öğrenme sağladığı için öğrencilere sorumluluk kazandırılmasında etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Eğitimde sosyal, bilimsel, sportif, kültürel ve sanatsal etkinliklere yeterli nitelikte yer verilmesi öğrencilerin bütünsel gelişimine katkı sağlayabileceği gibi aynı zamanda akademik başarısı düşük olan öğrencilerin sorumluluk duygularının gelişimine de fayda sağlamaktadır (Köksal ve Tuncel, 2020, s. 21).

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Normallik Dağılımı

Normallik değişkene ait gözlemlerin normal dağılım göstermesi anlamına gelmektedir. Normallik ya grafiksel ya da istatistiksel yöntemlerle çeşitli şekillerde değerlendirilebilir. Sosyal bilimlerde normallik analizi yapılırken en uygun görülen yöntemlerden biri çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerine bakılmasıdır. Analizlerde temel olan, puanların normalden aşırı sapma göstermemesidir. Büyüköztürk (2020, s. 40) puanların ± 1 sınırları içinde kalmasının normal dağılımdan önemli bir sapma göstermediği şeklinde yorumlamaktadır. George ve Mallery (2016, s. 114) ise çoğu psikometrik (istatistiki yöntemlerle davranışların ölçülmesi ve değerlendirilmesi) amaçlar için ± 1.0 arasındaki değerlerin mükemmel olduğunu, ancak belirli uygulamaya bağlı olarak çoğu durumda ± 2.0 arasındaki bir değer kabul edilebileceğini belirtmişlerdir.

Tablo 1. Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğu ve İnternet Bağımlılığı Puanlarının Tanımlayıcı İstatistikleri ve Normallik Varsayımına İlişkin Değerlendirmeleri

	Sayı	Mean (\bar{X})	Std. Deviation	Skewness		Kurtosis	
	Statistic	Statistic	Statistic	Statistic	Std. Error	Statistic	Std. Error
Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğu	508	3,1746	,43934	-,643	,108	1,104	,216
İnternet Bağımlılığı	508	2,2774	,77119	,688	,108	,442	,216
Yoksunluk	508	2,6602	,92370	,314	,108	-,402	,216
Kontrol Güçlüğü	508	2,1746	,83210	,818	,108	,586	,216
İşlevsellikte Bozulma	508	2,1476	,92487	,807	,108	,223	,216
Sosyal İzolasyon	508	1,9525	,89484	1,338	,108	1,646	,216

Yapılan istatistiki analizler sonucu öğrencilerin bireysel sorumluluğu ve internet bağımlılığı puan ortalamalarının çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) değerlerinin normallik varsayımını sağladığı görülmektedir. Puan ortalamalarının normal dağılıma uygun olması ve varsayımı karşılaması nedeniyle parametrik testler uygulanmıştır.

4.2. Güvenirlilik Analizi

Güvenirlilik analizi ile bir ölçme aracı ile ölçülen verilen tutarlılığı ve tesadüfi hatalardan arınıklık derecesi analiz edilir ve güvenirlilik katsayısı 0 ile 1 arasında bir değer alır. Ölçeğin güvenilir kabul edilebilmesi için güvenirlilik katsayısının en az 0.70 değerini sağlaması önerilmektedir (Bursal, 2019, s. 225).

Cronbach Alfa (α) Katsayısı Yöntemi: Ölçek geliştirme ve uyarlama çalışmalarında iç tutarlılığın belirlenmesinde kullanılan bir güvenirlilik belirleme yöntemidir. Amaç ölçekte yer alan maddelerin birbiriyle uyum düzeylerini ortaya çıkarmaktır (Seçer, 2015, s.217). Ölçme aracı maddeleri puanlanırken derecelendirme kullanılıyorsa, yani puan kategorisi ikiden fazlaysa kullanılır (Bursal, 2019, s. 226).

Tablo 2. Güvenirlilik Analizi Sonuçları

	Madde Sayısı	Cronbach Alfa
Öğrencilerde Bireysel Sorumluluk Ölçeği	10	,730
İnternet Bağımlılığı Ölçeği	35	,955
Yoksunluk	11	,900
Kontrol Güçlüğü	10	,884
İşlevsellikte Bozulma	7	,881
Sosyal İzolasyon	7	,877

Tablo 2’de görüldüğü üzere Öğrencilerde Bireysel Sorumluluk Ölçeğinin iç tutarlılık katsayısının .73 (Cronbach Alfa=0,730) olduğu, İnternet Bağımlılığı Ölçeğinin iç tutarlılık katsayısının .95 (Cronbach Alfa=,955), yoksunluk alt boyutunun iç tutarlılık katsayısının .90 (Cronbach Alfa=,900) olduğu, kontrol güçlüğü alt boyutunun iç tutarlılık katsayısının .88 (Cronbach Alfa=,884) olduğu, işlevsellikte bozulma alt boyutunun iç tutarlılık katsayısının .88 (Cronbach Alfa=,881) olduğu ve sosyal izolasyon alt boyutunun iç tutarlılık katsayısının .87 (Cronbach Alfa=,877) olduğu görülmektedir. Her iki ölçeğin ve alt boyutlarının güvenilir olduğu görülmektedir.

4.3. Araştırmaya Katılan Öğrencilere İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyeti, sınıf düzeyi, kardeş sayısı gibi demografik verileri ve öğrencilerin günlük internet kullanım süresi, internet kullanım amaçları, internet kullanımına bağlı karşılaşılan biyopsikososyal sorunları paylaşma gibi internet kullanımına ilişkin verileri sunulmuştur.

Tablo 3. Araştırmaya Katılan Öğrenci Grubuna İlişkin Dağılımlar

	Gruplar	Sayı	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	274	53,9
	Erkek	234	46,1
Sınıf Düzeyleri	9. Sınıf	152	29,9
	10. Sınıf	125	24,6
	11. Sınıf	128	25,2
	12. Sınıf	103	20,3
Okul Türü	Fen Lisesi	110	21,7
	Anadolu Lisesi	200	39,4
	Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	103	20,3
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	95	18,7
Kardeş Sayısı	Tek Çocuk	42	8,3
	2 Kardeş	219	43,1
	3 Kardeş	168	33,1
	4 ve üzeri Kardeş	79	15,6

Araştırmaya katılan öğrencilerin (n=508) demografik özelliklerine ilişkin verileri Tablo 3'te gösterilmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %53,9'u (274) kız öğrenci ve %46,1'i (234) erkek öğrencidir. Araştırma 4 sınıf düzeyinde öğrenim gören öğrencilerle gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %29,9'u (152) 9. sınıf

öğrencisi, %24,6'sı (125) 10. sınıf öğrencisi, %25,2'si (128) 11. sınıf öğrencisi ve %20,3'ü (103) 12. sınıf öğrencisidir. Araştırma 4 farklı okul türünden öğrencilerle gerçekleştirilmiştir ve bu öğrencilerin %21,7'si (110) Fen Lisesinde, %39,4'ü (200) Anadolu Liselerinde, %20,3'ü (103) Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde ve %18,7'si (95) Anadolu İmam Hatip Liselerinde öğrenim görmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin kardeş sayılarına bakıldığında ise %8,3'ünün (42) tek çocuk olduğu, %43,1'inin (219) iki kardeş olduğu, %33,1'inin (168) üç kardeş olduğu ve %15,6'sının (79) dört ve üzeri kardeş olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Günlük İnternet Kullanım Süresine İlişkin Dağılımlar

	Mean (\bar{X})	SS	Gruplar	Sayı	Yüzde
Günlük İnternet Kullanım Süresi	5,9469	3,2470	1-2 Saat	48	9,4
			3-4 Saat	148	29,2
			5-6 Saat	136	26,8
			7 Saat Üzeri	176	34,6
			Toplam	508	100,0

Öğrencilerin günlük internet kullanım sürelerine bakıldığında günde yaklaşık 6 saat ($\bar{X}=5,9496$, $\pm 3,2470$) kullandıkları, %9,4'ünün (46) günde 1-2 saat, %29,2'sinin (148) günde 3-4 saat, %26,8'inin (136) 5-6 saat ve %34,6'sının (176) ise günde 7 saat ve üzeri bir süre internet kullandıkları görülmektedir. Tablo 4'te görüldüğü üzere süre uzadıkça kullanan öğrencilerin sayısı da artmaktadır. Daha az sürelerde kullanan öğrencilerin oranı daha düşüktür.

Tablo 5. İnternet Kullanım Amaçlarına İlişkin Dağılımlar

İnternet Kullanım Amaçları	Evet		Hayır	
	Sayı	%	Sayı	%
İletişim Kurmak	430	84,6	78	15,4
Video İzlemek	414	81,5	94	18,5
Eğitim aktiviteleri	412	81,1	96	18,9
Sosyal Medya Kullanmak	411	80,9	97	19,1
Müzik Dinlemek	397	78,1	111	21,9
Bilgi Edinmek	335	65,9	173	34,1
Can Sıkıntısından Kurtulmak	291	57,3	217	42,7
Oyun Oynamak	289	56,9	219	43,1
Alışveriş Yapmak	286	56,3	222	43,7

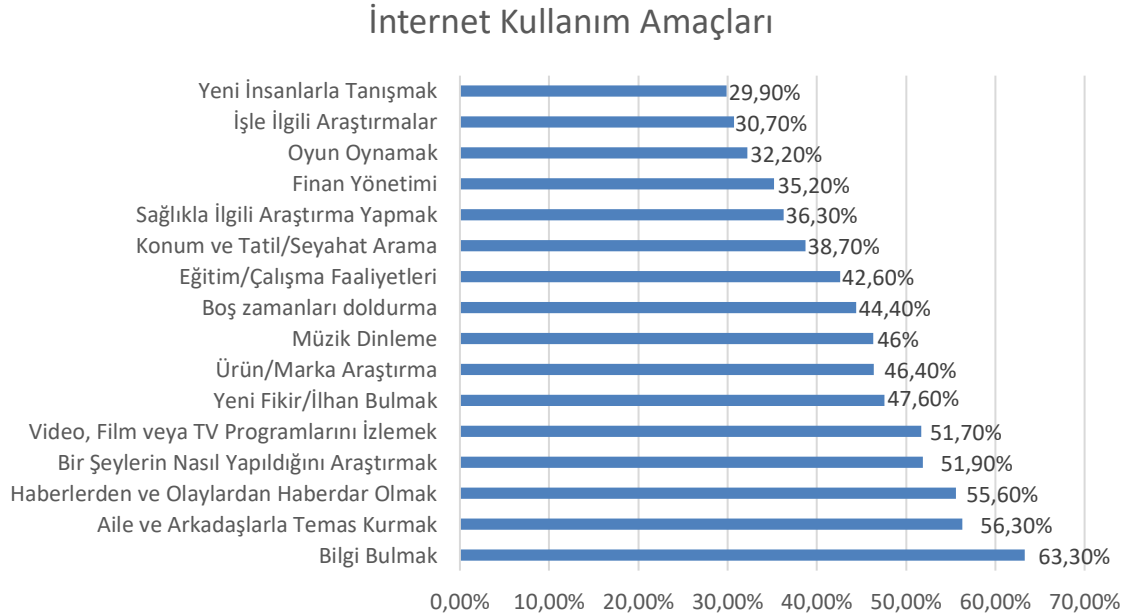
İnternet pek çok farklı amaç için kullanılmaktadır. Öğrencilerin de interneti en çok hangi amaçlarla kullandığını öğrenmek için öğrencilere interneti kullanma amaçları sorulmuştur. Öğrencilerin internet kullanım amaçlarına ilişkin frekans ve yüzde dağılımı istatistiklerine bakıldığında ise öğrencilerin sırasıyla en çok iletişim kurmak, sohbet etmek, mesajlaşmak vs. (%84,6), çeşitli platformlarda video izlemek (81,5), eğitim aktivitelerine katılmak, araştırma yapmak, ders çalışmak, çevrimiçi kurslara katılmak vs. (%81,1), sosyal medya kullanmak (%80,9), müzik dinlemek (78,1), bilgi edinmek, güncel gelişmeleri, haberleri ve gazeteleri takip etmek vs. (%65,9), can sıkıntısından kurtulmak (%57,3), oyun oynamak (%56,9) ve alışveriş yapmak (%56,3) amacıyla interneti kullandığı görülmektedir.

TÜİK (2021) internet kullanım amaçlarına ilişkin yaptığı araştırmada internet kullanım amaçlarını şu şekilde sıralamıştır:

- Mesajlaşmak (%93,0)
- İnternet üzerinden sesli veya görüntülü arama yapmak (%90,0)

- Sosyal medya kullanmak (%73,8)
- Sağlıkla ilgili bilgi aramak (%69,6)
- Çevrimiçi haber sitelerini / gazeteleri / haber dergilerini okuma (65,9)
- Mal ve hizmetler hakkında bilgi arama (%59,2)
- İnternet bankacılığı (%56,5)
- E-posta gönderme/ alma (%44,5)
- Web siteleri veya sosyal medya aracılığıyla toplumsal veya siyasi konular ile ilgili görüşleri paylaşma (%12,4)
- Mal veya hizmet satışı (%11,1)
- İş arama ya da iş başvurusu yapma (%11,0)
- Toplumsal/siyasal bir konuda online tartışma/oylamaya katılma (%3,5)

We Are Social (2021) ise dünya genelinde yaptığı araştırmada internet kullanım amaçlarını Şekil 2'deki gibi belirtmiştir:

Şekil 2. Dünya Geneli İnsanların İnternet Kullanım Amaçları (We Are Social, 2021)

TÜİK (2021) ve We Are Social (2021) verilerinde yaş grubu ayrımı yapmaksızın insanların internet kullanım amaçları verilmiştir. Bu çalışmada lise öğrencilerinin internet kullanım amaçları belirtilmiştir. Yine de internet kullanım amaçları literatüre ve istatistiki araştırmalara benzer sonuçlar göstermiştir. Örneğin Xin ve arkadaşları (2017,

s. 9) 10-18 ya arasındaki 6468 öğrenci ile yaptığı araştırmada öğrencilerin en yüksek sıradaki ilk beş internet kullanım amacını sosyal medya kullanmak (%94,73), eğitim-okul çalışmaları (%86,53), eğlence (%82,44), oyun oynamak (%73,42) ve çevrimiçi alışveriş (%33,67) olarak belirtmiştir. Bu çalışmada da en lise öğrencilerinin en yüksek sıradaki ilk beş internet kullanım amacı sırasıyla iletişim kurmak, video izlemek, eğitim aktiviteleri, sosyal medya kullanmak ve müzik dinlemektir.

Tablo 6. İnternet Kullanımına Bağlı Karşılaşılan Sorunları Paylaşmaya Aile Ortamında Paylaşmaya İlişkin Dağılımlar

Kişiler	Evet		Hayır	
	Sayı	%	Sayı	%
Hiç Kimse	139	27,4	369	72,6
Anne	208	40,9	300	59,1
Baba	115	22,6	393	77,4
Kardeş	109	21,5	399	78,5

Tablo 7. İnternet Kullanımına Bağlı Karşılaşılan Sorunları Paylaşmaya Okul Ortamında Paylaşmaya İlişkin Dağılımlar

Kişiler	Evet		Hayır	
	Sayı	%	Sayı	%
Hiç Kimse	151	29,7	357	70,3
Öğretmen	204	40,2	304	59,8
Rehber Öğretmeni	297	58,5	211	41,5
Memur	19	3,7	489	96,3
Müdür Yardımcısı	83	16,3	425	83,7
Müdür	51	10,0	457	90,0

Öğrenciler internet kullanımına bağlı çeşitli fiziksel, psikolojik, sosyal ve akademik sorunlarla karşılaşabilmektedir. Karşılaşılan bu sorunları aile ortamında ve okul ortamında kimlerle paylaştıklarına ilişkin veriler Tablo 6 ve Tablo 7’de gösterilmektedir. Buna göre karşılaşılan sorunları aile ortamında en çok anne (%40,9) ile paylaşılmaktadır. Daha sonra ne yüksek orana sahip olan ise sorunları hiç kimse (%27,4) ile paylaşmamaktır. İnternet kullanımına bağlı ortaya çıkan sorunlar okul ortamında ise en fazla rehber öğretmenleriyle (58,5) ve daha sonra öğretmenleriyle (%40,2) paylaşılmaktadır. Karşılaşılan problemleri okul ortamında da hiç kimseyle paylaşmayan öğrencilerin oranı ise 29,7’dir ve bu oran azımsanamayacak kadar önemlidir.

4.4. Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğu ve İnternet Bağımlılığına İlişkin Bulgular

Bu kısımda öğrencilerin bireysel sorumluluk ve internet bağımlılığı düzeyleri verilmiş ve çeşitli değişkenler ile arasındaki ilişkiler ortaya koyulmuştur. Son olarak öğrencilerin bireysel sorumluluğunun internet bağımlılığı üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir.

Tablo 8. Öğrencilerde Bireysel Sorumluluk Ölçeğine İlişkin Dağılımlar

Sayı	Mean (\bar{X})	Ss	Minimum	Maximum
508	31,7461	,19493	12,00	40,00

Bireysel Sorumluluk Ölçeği likert tipi olarak derecelendirilmiş 10 sorudan oluşmaktadır. Sorulara verilen cevaplar “Aynı Ben” 1 puan, “Biraz Ben” 2 puan, “Çok Az Ben” 3 puan ve “Benimle Alakası Yok” 4 puan olarak kodlanmıştır. 3. 4. 6. ve 9. maddeler ise ters kodlanmıştır. Öğrencilerin Bireysel Sorumluluk Ölçeğinden alabileceği en düşük puan 10 ve en yüksek puan ise 40’dır. Bu çalışmada ise öğrencilerin aldıkları en düşük puan 12, en yüksek puan ise 40 olarak bulunmuştur.

Tablo 9. Öğrencilerin Bireysel Sorumluluk Düzeylerine İlişkin Dağılımlar

Kümeleme (Cluster)	Sayı	%
Düşük Bireysel Sorumluluk	78	15,4
Ortalama Bireysel Sorumluluk	264	52,0
Yüksek Bireysel Sorumluluk	166	32,6
Toplam	508	100,0

Kümeleme yöntemi birimleri görece benzer (homojen) gruplar şeklinde tekrar düzenlemeyi sağlayan istatistiksel bir yöntemdir. Kümeleme analizinin amacı belirli özelliklerine göre birimlerin benzerliklerini ortaya koymak ve bu benzerlikleri esas alarak birimleri doğru kategorilere sınıflandırmaktır (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2021, s.137). Öğrencilerin bireysel sorumluluk düzeylerinin belirlenmesi için birbirine benzeyen birey veya nesnelerin sınıflandırılmasını sağlayan iki aşamalı kümeleme analizi (twestep cluster analysis) uygulanmıştır. Analiz sonucunda öğrencilerin bireysel sorumluluk düzeylerinin üç gruba ayrıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu gruplar düşük bireysel sorumluluk, ortalama bireysel sorumluluk ve yüksek bireysel sorumluluk olarak tanımlanmıştır.

Tablo 9’da görüldüğü üzere öğrencilerin %15,4’ünün (78) bireysel sorumluluk düzeylerinin düşük olduğu, %52’sinin (264) bireysel sorumluluk düzeyinin orta düzeyde olduğu ve %32,6’sinin (166) ise bireysel sorumluluk düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 10. İnternet Bağımlılığı Ölçeğine İlişkin Dağılımlar

Sayı	Mean (\bar{X})	Ss	Minimum	Maximum
508	79,7087	1,19756	35,00	166,00

İnternet Bağımlılığı Ölçeği likert tipi olarak derecelendirilmiş 35 sorudan oluşmaktadır. Sorulara verilen cevaplar “Kesinlikle Katılmıyorum” 1 puan, “Katılmıyorum” 2 puan, “Kararsızım” 3 puan, “Katılıyorum” 4 ve “Kesinlikle Katılmıyorum” 5 puan olarak kodlanmıştır. Ölçeğin yoksunluk, işlevsellikte bozulma, kontrol güçlüğü ve sosyal izolasyon olmak üzere 4 alt boyutu bulunmaktadır. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. ve 11. maddeler yoksunluk alt boyutunu değerlendirmeye yönelik olan sorulardır. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. ve 21. maddeler kontrol güçlüğü alt boyutunu, 22. 23. 24. 25. 26. 27 ve 28. maddeler işlevsellikte bozulma alt boyutunu ve 29. 30. 31. 32. 33. 34. ve maddeler ise sosyal izolasyon alt boyutunu değerlendirmeye yöneliktir. Öğrencilerin İnternet Bağımlılığı Ölçeğinden alabileceği en düşük puan 35 ve en yüksek puan ise 175’tir. Bu çalışmada ise öğrencilerin aldıkları en düşük puanın 35 olduğu ve en yüksek puanın ise 166 olduğu bulunmuştur.

Tablo 11. Öğrencilerin İnternet Bağımlılığı Düzeylerine İlişkin Dağılımlar

Kümeleme (Cluster)	Sayı	%
Bağımlı Olmayan Grup	365	71,8
Eşik Grubu	99	19,5
Risk Grubu	33	6,5
Bağımlı Grup	11	2,2
Toplam	508	100,0

Günüç ve Kayri (2010, s. 226) tarafından geçerlik-güvenirlilik çalışması yapılan internet bağımlılığı ölçeği ile internet bağımlılık düzeylerinin belirlenmesi için kümeleme analizi yapılmış ve örneklemin dört alt sınıftan oluştuğu sonucuna

ulaşılmıştır. Buna göre grupları bağımlı grup, bağımlılık riski taşıyan grup, eşik grubu (bağımlı olma ya da olmamaya yönelik bir eğilimi bulunmayan) ve bağımlı olmayan grup olarak tanımlamışlardır. Gökçearsan ve Günbatır (2012, s. 17) da grupların puan aralıklarını 35-91 puan arası alanları “bağımlı olmayan grup”, 92-119 puan arası alanları “eşit grubu”, 120-147 puan arası alanları “risk grubu” ve 148-175 puan arası alanları ise “bağımlı grup” olarak belirlemişlerdir.

Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin aldıkları puanlar yeniden kodlanarak frekans analizi yapılmıştır. Analiz sonucunda öğrencilerin %2,2’sinin (11) internet bağımlısı olduğu, %6,5’inin (33) risk altında olduğu görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin %19,5’inin (99) internet bağımlısı olma ya da olmama eğilimi olmadığı ve %71,8’inin (365) internet bağımlısı olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %8,2’sinin (44) internet bağımlısı olduğu veya potansiyelinin olduğu görülmektedir.

Yapılan çalışmalarda da benzer sonuçlar görülmüştür. Gökçearsan ve Günbatır (2012, s. 18) yaptıkları çalışmada araştırma grubunda yer alan öğrencilerin %2,33’ünün internet bağımlısı olduğu, %17,45’inin eşik ve risk grubunda yer aldığını sonucuna ulaşımlardır. Grant, Odlaug ve Chamberlain (2016, s. 105) internet bağımlılığının genel olarak nüfusun %3 ile %6 arasında değişen bir yaygınlığı olduğunu, ergenler özelinde ise yaklaşık %4,4 yaygınlık oranına sahip olduğunu belirtmişlerdir. Sezer Efe, Erdem ve Vural (2021, s. 469) 546 lise öğrencisi ile yaptıkları çalışmada araştırmaya katılan öğrencilerin %4,6’sının (22) yüksek düzeyde internet bağımlısı olduğunu sonucuna ulaşımlardır. Gültekin ve Aydemir (2021, s. 109) ise araştırmaya katılan 2808 öğrenciden %9,7’sinin (272) internet bağımlısı olduğunu, %19,7’sinin (553) bağımlılık riski taşıyan grupta olduğunu, %28,3’ünün (796) eşik grubunda olduğunu ve %42,3’ünün bağımlı olmayan grupta yer aldığını belirtmiştir.

Tablo 12. Cinsiyet Değişkenine Göre Öğrencilerin Bireysel Sorumluluk ve İnternet Bağımlılık Düzeylerinin İncelenmesi

	Cinsiyet	Sayı	Mean (\bar{X})	Ss	t	p
Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğu	Kadın	274	3,2164	0,42	-2,332	,020
	Erkek	234	3,1256	0,45		
İnternet Bağımlılığı	Kadın	274	2,2985	0,76	-,669	,504
	Erkek	234	2,2526	0,77		

Öğrencilerin bireysel sorumluluk ve internet bağımlılığı düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan bağımsız örneklem için t testi sonucunda ortalamalar arasındaki farkın öğrencilerin bireysel sorumluluğunda anlamlı ($t = -2,332$, $p = 0.020$, $p < 0.05$), internet bağımlılığında ise anlamsız ($t = -,669$, $p = 0.504$, $p > 0.05$) olduğu bulunmuştur. Ayrıca internet bağımlılığının alt faktörleri olan yoksunluk ($t = -1,476$, $p = 0.141$, $p > 0.05$), kontrol güçlüğü ($t = -1,786$, $p = 0.075$, $p > 0.05$), işlevsellikte bozulma ($t = 1,130$, $p = 0.259$, $p > 0.05$) ve sosyal izolasyonda ($t = -708$, $p = 0.479$, $p > 0.05$) cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır. Buna göre öğrencilerin bireysel sorumluluğu cinsiyete göre farklılaşmakta ancak internet bağımlılığı ve alt faktörleri cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır.

Literatürde de cinsiyetin öğrencilerin bireysel sorumluluğu üzerindeki etkisine yönelik yapılan çalışmalarda benzer sonuçlar elde edilmiştir. Kesici (2018, s. 974) lise öğrencilerinin sorumluluk düzeylerini çeşitli değişkenlere göre incelemek için 536 lise öğrencisi ile yaptığı çalışmada, sorumluluk puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı bir şekilde kız öğrencilerin lehine farklılaştığını belirtmiştir. Yıldırım (2016, s. 52) da aynı şekilde kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha yüksek sorumluluk düzeyi puanları aldığı sonucuna ulaşmıştır. Filiz ve Demirhan (2018, s. 9) ise kız ve erkek öğrenciler arasında bireysel sorumluluk ortalama puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığını belirtmişlerdir. Yapılan çalışmalarda genellikle kız öğrencilerin sorumluluk düzeyinin erkek öğrencilerden anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılsa da anlamlı fark bulunamayan çalışmalar da bulunmaktadır. Ancak

erkek öğrencilerin lehine farklılaştığını belirten bir çalışma olmadığı görülmüştür. Literatür taraması bulguları bu çalışmanın sonucunu destekler niteliktedir.

Bu çalışmada daha önce belirtildiği gibi internet bağımlılığı puan ortalamalarının cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmüştür. Aynı şekilde literatürdeki pek çok çalışmada da internet bağımlılığının cinsiyete göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı ifade edilmiştir (Taş, 2017, s.34; Akboğa ve Gürkan, 2019, s. 450; Moral ve Kumcağız, 2019, s. 339). İnternet bağımlılığının cinsiyete göre farklılaşması hususunda literatüre bakıldığında farklı sonuçlar gösteren çalışmalar da olduğu görülmüştür. Bazı çalışmalarda erkek öğrencilerin internet bağımlılığının kız öğrencilerden daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kılınç ve Gündüz, 2017, s. 267; Anlı, 2018, s. 109; Çubuk, 2019, s. 44; Öner ve Çakır, 2019, s. 33). Ancak burada da kız öğrencilerin internet bağımlılığının yüksek olduğuna dair çalışmalarla karşılaşmamıştır.

Tablo 13. Okul Türü Değişkenine Göre Öğrencilerin Bireysel Sorumluluk Düzeylerinin İncelenmesi

	Okul Türü	Sayı	Mean (\bar{X})	SS	Sd	F	p
Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğu	Fen Lisesi	110	3,2509	,39019	3/504	15,524	0,000
	Anadolu Lisesi	200	3,2875	,36560			
	Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	103	2,9845	,49005			
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	95	3,0547	,48263			

Öğrencilerin bireysel sorumluluk düzeyleri okul değişkenine göre incelenmiştir. En yüksek bireysel sorumluluk ortalama puanına sahip olan öğrencilerin Anadolu Lisesi ($\bar{X}= 3,2875$, $\pm,39019$) öğrencileri olduğu, en düşük bireysel sorumluluk ortalama puanlarına puanına sahip olan öğrencilerin ise Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ($\bar{X}= 2,9845$, $\pm,49005$) öğrencileri olduğu görülmektedir. Öğrencilerin bireysel sorumluluk düzeylerinin okul türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (one way anova) yapılmıştır. Analiz sonucunda okul türü ile öğrencilerin bireysel sorumluluk düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($F=15,524$, $p=0,00$). Ortaya çıkan farklılığın hangi

gruplar arasında olduğunu belirlemek üzere post-hoc analizleri uygulanmıştır. Hangi post-hoc karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için grup dağılımlarının homojen olup olmadığına Levene's testi sonuçlarından bakılmıştır (LF=3,947, p=0,008, p<0,05). Varyanslar arası dağılım homojen olmadığı için bu durumda en sık kullanılan teknik olan Games-Howell ile gruplar arasındaki farklılık belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 14'te test sonuçları sunulmuştur.

Tablo 14. Okul Türü Değişkenine Göre Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğunun Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığının İncelenmesi

Okul Türü (I)	Okul Türü (J)	ORT FARKI (I-J)	Standart hata	p
Fen Lisesi	Anadolu Lisesi	-,03659	,04530	,851
	Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	,26644	,06096	,000
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	,19617	,06194	,010
Anadolu Lisesi	Fen Lisesi	,03659	,04530	,851
	Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	,30303	,05477	,000
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	,23276	,05586	,000
Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	Fen Lisesi	-,26644	,06096	,000
	Anadolu Lisesi	-,30303	,05477	,000
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	-,07027	,06916	,740
Anadolu İmam Hatip Lisesi	Fen Lisesi	-,19617	,06194	,010
	Anadolu Lisesi	-,23276	,05586	,000
	Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	,07027	,06916	,740

Tablo 14'te görüldüğü üzere Fen Lisesi öğrencilerinin bireysel sorumluluk ortalama puanları ve Anadolu Lisesinde okuyan öğrencilerin bireysel sorumluluk ortalama puanları anlamlı bir şekilde farklılaşmamaktadır ($p=,851$, $p>0.05$). Ancak Fen Lisesi öğrencilerinin bireysel sorumluluk puan ortalamaları Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ($p=,000$, $p<0.05$) ve Anadolu İmam Hatip Lisesi ($p=,010$, $p<0.05$) öğrencilerinden anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Anadolu Liselerinde öğrenim gören öğrencilerin bireysel sorumluluk puan ortalamalarının da Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ($p=,000$, $p<0.05$) ve Anadolu İmam Hatip Lisesi ($p=,000$, $p<0.05$) öğrencilerinden anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu görülmektedir. Son olarak Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin bireysel sorumluluk ortalama puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($p=,740$, $p>0.05$).

Tablo 15. Okul Türü Değişkenine Göre Öğrencilerin İnternet Bağımlılığı Düzeylerinin İncelenmesi

	Okul Türü	Sayı	Mean (\bar{X})	SS	sd	F	p
İnternet Bağımlılığı	Fen Lisesi	110	2,1255	,61177	3/504	46,036	0,000
	Anadolu Lisesi	200	1,9434	,54999			
	Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	103	2,8485	,78548			
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	95	2,5371	,87977			

Öğrencilerin internet bağımlılığı düzeyleri okul değişkenine göre incelenmiştir. En yüksek internet bağımlılığı ortalama puanına sahip olan öğrencilerin Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ($\bar{X}= 2,8485$, $\pm,78548$) öğrencileri olduğu, en düşük internet bağımlılığı ortalama puanlarına sahip olan öğrencilerin ise Anadolu Lisesi ($\bar{X}= 1,9434$, $\pm,54999$) öğrencileri olduğu görülmektedir. Öğrencilerin internet bağımlılığı düzeylerinin okul türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (one way anova) yapılmıştır. Analiz sonucunda okul türü ile öğrencilerin internet bağımlılığı düzeyleri arasında anlamlı bir fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır ($F=46,036$, $p=0,00$). Ortaya çıkan farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek üzere post-hoc analizleri uygulanmıştır. Hangi

post-hoc karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için grup dağılımlarının homojen olup olmadığına Levene's testi sonuçlarından bakılmıştır (LF=12,650, p=0,000, p<0,05). Varyanslar arası dağılım homojen olmadığı için bu durumda en sık kullanılan teknik olan Games-Howell ile gruplar arasındaki farklılık belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 16'da test sonuçları sunulmuştur.

Tablo 16. Okul Türü Değişkenine Göre Öğrencilerin İnternet Bağımlılığının Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığının İncelenmesi

Okul Türü (I)	Okul Türü (J)	ORT FARKI (I-J)	Standart hata	p
Fen Lisesi	Anadolu Lisesi	,18203	,07011	,049
	Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	-,72309	,09692	,000
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	-,41169	,10747	,001
Anadolu Lisesi	Fen Lisesi	-,18203	,07011	,049
	Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	-,90512	,08662	,000
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	-,59371	,09828	,000
Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	Fen Lisesi	,72309	,09692	,000
	Anadolu Lisesi	,90512	,08662	,000
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	,31140	,11890	,047
Anadolu İmam Hatip Lisesi	Fen Lisesi	,41169	,10747	,001
	Anadolu Lisesi	,59371	,09828	,000
	Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	-,31140	,11890	,047

Yapılan analiz sonucu Fen Lisesi öğrencilerinin internet bağımlılığının her üç okul türü öğrencilerinin internet bağımlılığı puan ortalamalarından farklılaştığı görülmüştür. Fen Lisesi ve Anadolu Lisesi öğrencilerinin ortalama farklarının az olduğu ve ortalamaları arası ilişkinin çok kuvvetli olmamakla beraber anlamlı olduğu görülmektedir ($p=,049$, $p<0.050$). Ancak Fen Lisesi öğrencilerinin hem Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ($p=,000$, $p<0.05$) hem de Anadolu İmam Hatip Lisesi ($p=,001$, $p<0.050$) öğrencilerine göre internet bağımlılığı ortalamalarının anlamlı bir şekilde daha düşük olduğu görülmüştür.

Anadolu Liselerinde öğrenim gören öğrencilerin internet bağımlılığı puan ortalamalarının Fen Lisesi ($p=,049$, $p<0.050$) öğrencileri ile arasında düşük düzeyde, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ($p=,000$, $p<0.05$) ve Anadolu İmam Hatip Lisesi ($p=,000$, $p<0.05$) öğrencileri ile arasında ise yüksek düzeyde anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür.

Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin internet bağımlılığı ise diğer üç okul türüne göre anlamlı bir şekilde daha yüksek bulunmuştur. Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencileri ile arasında düşük düzeyde anlamlı bir ilişki ($p=,047$, $p<0.050$), Fen Lisesi ($p=,000$, $p<0.05$) ve Anadolu Lisesi ($p=,000$, $p<0.05$) öğrencileri ile arasında ise yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Tablo 17. Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre İnternet Bağımlılığı Düzeylerinin İncelenmesi

	Sınıf Düzeyi	Sayı	Mean (\bar{X})	SS	Sd	F	p
İnternet Bağımlılığı	9. Sınıf	152	2,2147	,84794	3/504	1,495	,215
	10. Sınıf	125	2,2576	,59802			
	11. Sınıf	128	2,2598	,79856			
	12. Sınıf	103	2,4158	,79809			

Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre internet bağımlılığı ortalama puanlarının farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Analiz sonucunda öğrencilerin sınıf düzeyine göre internet bağımlılığı ($F=1,495$,

p=0,215) ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. Bu çalışmada olduğu gibi sınıf düzeyi ile internet bağımlılığı arasında anlamlı bir ilişki olmadığı sonucuna ulaşan çalışmalar olduğu görülmüştür. Doğruer (2021, s. 43) 9. sınıf, 10. sınıf, 11. sınıf ve 12. sınıf düzeylerinde öğrenim gören toplam 978 öğrencinin internet bağımlılığının sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini araştırmış ve anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Ancak bazı çalışmalarda da anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gönültaş ve ark. (2020, s. 524) internet bağımlılığını çeşitli değişkenlere göre incelemek için 365 öğrenci ile yaptığı araştırma sonucunda sınıf düzeyleri ile internet bağımlılığı puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğu sonucuna ulaşmışlardır. Farklılaşma ise 9. sınıf öğrencilerinin 12. sınıf öğrencilerinden daha yüksek düzeyde internet bağımlısı olduğu yönündedir. Beşaltı (2016, s. 65) da internet bağımlılığının sınıf düzeylerine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığını ve farkın 11. sınıfların 12. sınıflardan daha yüksek internet bağımlılığı ortalamasına sahip olduğu yönünde bulmuştur. Literatür taraması sonucu bazı sadece birkaç sınıf düzeyi arasında farklılık olduğunu belirten çalışmalar olduğu görülmüştür. Sınıf düzeyi ve internet bağımlılığı arasında doğrusal bir ilişki olduğunu belirten çalışma bulunamamıştır.

Tablo 18. Ailenin Gelir Durumu Değişkenine Göre Öğrencilerin Bireysel Sorumluluk ve İnternet Bağımlılık Düzeylerinin İncelenmesi

	Gelir	Sayı	Mean (\bar{X})	SS	sd	F	p
Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğu	3000 TL ve altı	136	3,1684	,42141	3/504	,190	,903
	3001-4900	111	3,1514	,45704			
	4901-6800	137	3,1891	,44469			
	6801 TL ve üzeri	124	3,1863	,44087			
İnternet Bağımlılığı	3000 TL ve altı	136	2,1912	,75472	3/504	1,305	,272
	3001-4900	111	2,2785	,78341			
	4901-6800	137	2,2692	,74654			
	6801 TL ve üzeri	124	2,3800	,80144			

Öğrencilerin bireysel sorumluluk ve internet bağımlılığı ortalamalarının ailenin gelir durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (one way anova) yapılmıştır. Analiz sonucunda ailenin gelir durumu ile öğrencilerin bireysel sorumluluğu ($F=,190$, $p=0,903$) ve internet bağımlılığı ($F=1,105$, $p=0,272$) ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur. Analiz sonuçlarından da anlaşıldığı üzere öğrencilerin bireysel sorumluluğu gelire göre farklılaşmamaktadır. Aynı zamanda internet bağımlılığı da gelire göre farklılaşmamaktadır. İnternet kullanımının günümüzde çağın gereği olarak görülmesi ve erişiminin çok kolay olması her gelir grubundan insanın ulaşmasını sağlamaktadır. Ailenin gelir durumu internet bağımlılığı üzerinde etkili olmadığı görülmüştür.

Literatür taraması sonucunda ailenin gelir durumu ve internet bağımlılığı puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olmadığını belirten çalışmalar bulunmaktadır. Anlı (2018, s. 108) 350 lise öğrencisi ile yaptığı çalışmada internet bağımlılığının gelire göre farklılaşmadığı sonucuna ulaşmıştır. Pek çok çalışmada daha internet bağımlılığı

ile ailenin gelir durumu arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir (Kısa, 2018, s. 53; Akboğa ve Gürkan,2019, s. 451). Fariz ve Sarıcı Bulut (2019, s. 1984) ise çeşitli değişkenler açısından lise öğrencilerinin internet bağımlılığını inceledikleri çalışmada orta gelir düzeyinde bulunan öğrencilerin düşük ve yüksek gelir düzeyindeki öğrencilere kıyasla daha az internet bağımlısı olduğunu düşük ve yüksek gelir düzeyindeki öğrencilerin daha çok internet bağımlılık semptomu gösterdiğini belirtmiştir. Alagöz (2019, s. 45) ise internet bağımlılığının geliri düşük olanlarda anlamlı bir şekilde düşük olduğunu ifade etmiştir.

Tablo 19. Günlük İnternet Kullanımı Süresi Değişkenine Göre Öğrencilerin Bireysel Sorumluluk Düzeylerinin İncelenmesi

	Süre	Sayı	Mean (\bar{X})	SS	sd	F	p
Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğu	1-2 Saat	48	3,3250	,37953	3/504	8,003	0,000
	3-4 Saat	148	3,2196	,41035			
	5-6 Saat	136	3,2309	,40743			
	7 Saat ve üzeri	176	3,0523	,47497			

Öğrencilerin bireysel sorumluluğu ortalamalarının günlük internet kullanım süresi değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermediğini belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (Anova) yapılmıştır. Analiz sonucunda günlük internet kullanım süresi ile öğrencilerin bireysel sorumluluk puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($F=9,003$, $p=0,00$, $p < 0,05$). Ortaya çıkan farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek üzere post-hoc analizleri uygulanmıştır. Hangi post-hoc karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için grup dağılımlarının homojen olup olmadığına Levene's testi sonuçlarından bakılmıştır ($LF=2,186$, $p=0,89$, $p>0,05$). Varyanslar homojen dağıldığı için en sık kullanılan Scheffe tekniği ile gruplar arasındaki farklılık belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 20'da test sonuçları sunulmuştur.

Tablo 20. Günlük İnternet Kullanım Süresi Değişkenine Göre Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğunun Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığının İncelenmesi

Günlük Süre (I)	Günlük Süre (J)	ORT FARKI (I-J)	Standart hata	p
1-2 Saat	3-4 Saat	,10541	,07151	,538
	5-6 Saat	,09412	,07228	,638
	7 saat üzeri	,27273	,07010	,002
3-4 Saat	1-2 Saat	-,10541	,07151	,538
	5-6 Saat	-,01129	,05114	,997
	7 saat üzeri	,16732	,04801	,007
5-6 Saat	1-2 Saat	-,09412	,07228	,638
	3-4 Saat	,01129	,05114	,997
	7 saat üzeri	,17861	,04915	,005
7 saat üzeri	1-2 Saat	-,27273	,07010	,002
	3-4 Saat	-,16732	,04801	,007
	5-6 Saat	-,17861	,04915	,005

Yapılan test sonucu 7 saat ve üzeri internet kullananların bireysel sorumluluğu günlük 1-2 saat, 3-4 saat ve 5-6saat internet kullananlara göre farklılaşmaktadır. Tablo 20’den de görüldüğü üzere günlük internet kullanım süresi öğrencilerin bireysel sorumluluğu ortalamaları açısından farklılaşmakta ve bu farklılaşma 7 saat üzeri internet kullananlarda ortaya çıkmaktadır. Günlük 7 saat ve üzeri internet kullananların bireysel sorumluluğu diğer gruplara göre anlamlı olarak daha düşük olduğu görülmektedir.

Literatürde öğrencilerin bireysel sorumluluğunun internet kullanım süresine ilişkin değerlendirildiği çalışmaların çok olmadığı görülmüştür. Bununla birlikte sorumluluğu bir kişilik özelliği olarak ele alan çalışmalarda internet kullanım süresi ve sorumluluk ortalama puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Metli ve Şirin (2019, s. 192) de günlük internet kullanım süresi ve sorumluluk ortalamaları arasında

anlamli ve negatif yönlü bir farklılık gözlemlendiğini belirtmiştir. Ayrıca Küçükbaşmacı Yanar (2020, s. 58-59) da günlük internet kullanım süresine göre sorumluluk düzeyinin anlamli bir şekilde farklılaştığı sonucuna ulaşmış ve 3-4 saat internet kullananların 5 saatten fazla internet kullananlara göre daha yüksek düzeyde sorumluluğa sahip olduğunu belirtmiştir. Genel olarak internete ayrılan zamanın artmasının sorumlulukların yerine getirilmesini olumsuz etkilediği ve sorumluluklardan kaçmaya yol açtığı söylenebilir.

Tablo 21. Günlük İnternet Kullanımı Süresi Değişkenine Göre Öğrencilerin İnternet Bağımlılığı Düzeylerinin İncelenmesi

İnternet Bağımlılığı	Süre	Sayı	Mean (\bar{X})	SS	sd	F	p
	1-2 Saat	48	1,6560	,49819	3/504	23,742	0,000
	3-4 Saat	148	2,1315	,69388			
	5-6 Saat	136	2,2697	,62463			
	7 Saat ve üzeri	176	2,5755	,85885			

İnternet bağımlılığı ortalamalarının günlük internet kullanım süresi değişkenine göre anlamli bir farklılık göstermediğini belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (Anova) yapılmıştır. Analiz sonucunda günlük internet kullanım süresi ile internet bağımlılığı puan ortalamaları arasında anlamli bir farklılık bulunmuştur ($F=23,742$, $p=0.00$, $p < 0.05$). Ortaya çıkan farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek üzere post-hoc analizleri uygulanmıştır. Hangi post-hoc karşılaştırma tekniğinin kullanılacağına karar vermek için grup dağılımlarının homojen olup olmadığına Levene's testi sonuçlarından bakılmıştır ($LF=7,26$, $p=0,00$, $p<0,05$). Varyanslar arası dağılım homojen olmadığı için bu durumda en sık kullanılan teknik olan Games-Howell ile gruplar arasındaki farklılık belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 22'de test sonuçları sunulmuştur.

Tablo 22. Günlük İnternet Kullanım Süresi Değişkenine Göre İnternet Bağımlılığının Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığının İncelenmesi

Günlük Süre (I)	Günlük Süre (J)	ORT FARKI (I-J)	Standart hata	p
1-2 Saat	3-4 Saat	-,47551	,09178	,000
	5-6 Saat	-,61380	,08966	,000
	7 saat üzeri	-,91953	,09676	,000
3-4 Saat	1-2 Saat	,47551	,09178	,000
	5-6 Saat	-,13828	,07824	,291
	7 saat üzeri	-,44402	,08628	,000
5-6 Saat	1-2 Saat	,61380	,08966	,000
	3-4 Saat	,13828	,07824	,291
	7 saat üzeri	-,30574	,08402	,002
7 saat üzeri	1-2 Saat	,91953	,09676	,000
	3-4 Saat	,44402	,08628	,000
	5-6 Saat	,30574	,08402	,002

Yapılan test sonucu günlük 1-2 saat internet kullanan öğrencilerin internet bağımlılığı 3-4, 5-6 ve 7 saat ve üzeri internet kullananların öğrenci gruplarının hepsinde anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Tablo 22’den de görüldüğü üzere 1-2 saat internet kullanımı olan öğrencilerin internet bağımlılığı ortalamaları anlamlı bir şekilde diğer gruplardan düşüktür.

Günlük 3-4 saat internet kullanan öğrencilerin internet bağımlılığı 1-2 saat internet kullananlara göre anlamlı bir farklılık göstermekte ve internet bağımlılığı puan ortalamaları 1-2 saat kullananlara göre daha yüksektir. Ancak 3-4 saat internet kullananlar ile 5-6 saat internet kullananlar arasında internet bağımlılığı ortalamaları açısından anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. 3-4 saat internet kullananların internet

bağımlılığı puan ortalamaları 7 saat ve üzeri internet kullananlardan anlamlı bir şekilde daha düşüktür.

Günlük 5-6 saat internet kullanan öğrencilerin internet bağımlılığı puan ortalamaları 1-2 saat internet kullanımına göre daha yüksek, 7 saat ve üzeri internet kullanımına göre daha düşüktür. Son olarak 7 saat ve üzeri internet kullanan öğrencilerin internet bağımlılığı puan ortalamaları anlamlı bir şekilde diğer tüm gruplardan yüksektir. Analiz sonucundan da anlaşılacağı üzere günlük internet kullanım süresi arttıkça internet bağımlılığının da arttığı söylenebilir.

Yapılan literatür taramasında pek çok çalışmada internet kullanım süresinin internet bağımlılığı ile önemli düzeyde anlamlı bir farklılığı ortaya çıkardığı görülmüştür. Yılmaz ve arkadaşları (2014, s. 139) lise öğrencilerinin internet bağımlılığı düzeylerini çeşitli değişkenlere göre incelemek amacıyla 2853 öğrenciyle yaptığı çalışmada 7-9 saat arası ve 10 saat arası günlük internet kullanan öğrencilerin 4-6 saat ve 3 saatten az kullananlara göre daha yüksek bağımlılık puanlarına sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca günde 1-3 saat internet kullanan öğrencilerin internet bağımlılığı puanları anlamlı şekilde en düşük olarak bulunmuştur. Müezzini (2017, s. 547-548) de internet bağımlılığı puan ortalamalarının günlük internet kullanım süresine göre farklılaştığını ve internet kullanım süresi arttıkça internet bağımlılığının arttığını belirtmiştir.

Tablo 23. İnternet Kullanım Amaçları Değişkenine Göre Öğrencilerin Bireysel Sorumluluk ve İnternet Bağımlılık Düzeylerinin İncelenmesi

	Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğu				İnternet Bağımlılığı			
	\bar{X}	SS	T	P	\bar{X}	SS	t	p
İletişim Kurmak	3,184	,42780	1,039	,301	2,283	,75164	,388	,698
Video İzlemek	3,169	,43595	-,516	,606	2,304	,74814	1,669	,096
Eğitim Aktiviteleri	3,231	,41070	6,248	,000	2,227	,72971	- 2,662	,009
Sosyal Medya Kullanmak	3,167	,43229	-,735	,462	2,316	,76434	2,385	,017
Müzik Dinlemek	3,163	,44223	-1,129	,259	2,321	,74987	2,437	,015
Bilgi Edinmek	3,204	,41916	2,140	,033	2,215	,70878	- 2,362	,019
Can Sıkıntısından Kurtulmak	3,148	,41501	-1,549	,122	2,433	,75313	5,422	,000
Oyun Oynamak	3,096	,44236	-4,695	,000	2,403	,79507	4,295	,000
Alışveriş Yapmak	3,192	,43551	1,051	,294	2,265	,72112	-,403	,687

Öğrencilerin bireysel sorumluluk ve internet bağımlılık puanlarının internet kullanım amacına göre anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek için bağımsız örneklem için t testi uygulanmıştır. Testin sonucunda iletişim kurmak, video izlemek, sosyal medya kullanmak, müzik dinlemek, can sıkıntısından kurtulmak ve alışveriş yapmak amacıyla internet kullanma ile öğrencilerin bireysel sorumluluğu arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ancak eğitim aktiviteleri ($t= 6,248$, $p= 0.000$, $p < 0.05$), bilgi edinmek ($t= 2,140$, $p= 0.033$, $p < 0.05$), ve oyun oynamak ($t=-4,695$, $p= 0.000$, $p < 0.05$), için interneti kullananlar ve öğrencilerin bireysel sorumluluğu arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. İnterneti eğitim aktiviteleri ve bilgi edinmek amaçlı kullanan öğrencilerin bireysel sorumluluk düzeyi anlamlı bir şekilde daha yüksek, oyun oynamak için kullananların ise daha düşük olduğu görülmektedir.

İnternet kullanım amaçlarının iletişim kurmak, video izlemek ve alışveriş yapmak ile öğrencilerin internet bağımlılığı puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olmadığı bulunmuştur. Ancak eğitim aktiviteleri, sosyal medya kullanmak, müzik dinlemek, bilgi edinmek, can sıkıntısından kurtulmak, oyun oynamak ile internet bağımlılığı ortalamaları arasındaki fark anlamlı çıkmıştır.

İletişim kurmak, video izlemek ve alışveriş yapmak amacı ile interneti kullanmanın internet bağımlılığı üzerinde etkisi olmadığı, eğitim aktiviteleri, sosyal medya kullanmak, müzik dinlemek, bilgi edinmek, can sıkıntısından kurtulmak ve oyun oynamak amacı ile internet kullanmanın ise internet bağımlılığı üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

Tablo 24. İnternet Kullanım Amaçları Değişkenine Göre Öğrencilerin İnternet Bağımlılığı Alt Boyutlarının İncelenmesi - 1

	Yoksunluk			Kontrol Güçlüğü		
	\bar{X}	T	p	\bar{X}	T	p
İletişim Kurmak	2,675	,901	,368	2,186	,742	,458
Video İzlemek	2,703	2,208	,028	2,203	1,638	,102
Eğitim Aktiviteleri	2,629	-1,420	,158	2,124	-2,546	,012
Sosyal Medya Kullanmak	2,741	4,135	,000	2,215	2,266	,024
Müzik Dinlemek	2,740	3,746	,000	2,212	1,925	,055
Bilgi Edinmek	2,616	-1,437	,152	2,114	-2,293	,022
Can Sıkıntısından Kurtulmak	2,865	6,004	,000	2,317	4,559	,000
Oyun Oynamak	2,770	3,125	,002	2,285	3,476	,001
Alışveriş Yapmak	2,686	,740	,460	2,165	-,273	,785

Öğrencilere internet kullanım amaçları sorulmuş ve her bir amaç yeni bir soru olarak SPSS'e eklenmiştir. Daha sonra her bir amaç evet ya da hayır olarak cevap verilen kategorik bir değişken olarak ele alınmış ve her bir internet kullanım amacı ile internet bağımlılığı alt boyutları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığına bakılmıştır.

İnternet bağımlılığı alt boyutları olan yoksunluk, kontrol güçlüğü, işlevsellikte bozulma ve sosyal izolasyon ile internet kullanım amaçları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek için bağımsız örneklem için t testi yapılmıştır.

İnternet bağımlılığı alt boyutu yoksunluk ile internet kullanım amaçlarından video izlemek ($t = -2,546$, $p = 0.012$, $p < 0.05$), sosyal medya kullanmak ($t = 4,135$, $p = 0.000$, $p < 0.05$), müzik dinlemek ($t = 3,746$, $p = 0.000$, $p < 0.05$), can sıkıntısından kurtulmak ($t = 6,004$, $p = 0.000$, $p < 0.05$), ve oyun oynamak ($t = 3,125$, $p = 0.000$, $p < 0.05$) arasında pozitif yönlü anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. Bu amaçlarla internet kullanan öğrencilerin yoksunluk düzeylerinin anlamlı bir şekilde farklılaştığı söylenebilir.

İnternet bağımlılığı alt boyutu olan kontrol güçlüğü ile internet kullanım amaçlarından eğitim aktiviteleri ($t = -2,546$, $p = 0.000$, $p < 0.05$) ve bilgi edinmek ($t = -2,293$, $p = 0.022$, $p < 0.05$) negatif yönlü anlamlı bir farklılık bulunmuştur. İnterneti eğitim aktiviteleri ve bilgi edinmek için kullanan öğrencilerin kontrol güçlüğü çekme düzeyleri anlamlı bir farklılık göstermektedir. Ancak kontrol güçlüğü yaşamayan sosyal medya kullanmak ($t = 2,266$, $p = 0.024$, $p < 0.05$), can sıkıntısından kurtulmak ($t = 4,559$, $p = 0.000$, $p < 0.05$) ve oyun oynamak ($t = 3,476$, $p = 0.001$, $p < 0.05$) için internet kullanımı ile arasında anlamlı pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. İnterneti sosyal medya, can sıkıntısından kurtulmak ve oyun oynamak için kullanan öğrencilerin kontrol güçlüğü ortalamaları daha yüksektir.

Şimşek, Akça ve Şimşek (2015, s. 13) lise öğrencileri ile yaptıkları çalışmada internet kullanım amaçlarının internet bağımlılığını etkilediği sonucuna ulaşmışlardır. İnterneti oyun oynamak ve chat yapmak amacıyla kullanan öğrencilerin internet bağımlılığı puan ortalamalarının interneti ödev hazırlamak için kullanan öğrencilere göre anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Tuna (2015, s. 44) yaptığı çalışmada internet kullanım amaçlarına göre internet bağımlılığının anlamlı bir şekilde farklılaştığı sonucuna ulaşmıştır. İnterneti ders ve ödev için kullanan öğrencilerin internet bağımlılığının anlamlı bir şekilde en düşük düzeyde olduğunu, interneti sosyal medya ve oyun oynamak için kullanan öğrencilerin ise internet bağımlılığının anlamlı bir şekilde en yüksek düzeyde olduğunu belirtmiştir.

Tablo 25. İnternet Kullanım Amaçları Değişkenine Göre İncelenmesi Öğrencilerin İnternet Bağımlılığı Alt Boyutlarının – 2

	İşlevsellikte Bozulma			Sosyal İzolasyon		
	\bar{X}	T	p	\bar{X}	t	p
İletişim Kurmak	2,164	,981	,327	1,922	-1,504	,136
Video İzlemek	2,183	1,860	,063	1,943	-,415	,679
Eğitim Aktiviteleri	2,087	-2,614	,010	1,883	-3,261	,001
Sosyal Medya Kullanmak	2,163	,789	,431	1,948	-,185	,853
Müzik Dinlemek	2,173	1,190	,235	1,966	,669	,504
Bilgi Edinmek	2,064	-2,697	,007	1,883	-2,321	,021
Can Sıkıntısından Kurtulmak	2,314	4,801	,000	2,038	2,531	,012
Oyun Oynamak	2,324	5,064	,000	2,073	3,612	,000
Alışveriş Yapmak	2,120	-,740	,460	1,889	-1,816	,070

İnternet bağımlılığı alt boyutu olan işlevsellikte bozulma ile internet kullanım amaçlarından eğitim aktivitelerine katılım sağlamak ($t = -2,614$, $p = 0.010$, $p < 0.05$), bilgi edinme ($t = -2,697$, $p = 0.007$, $p < 0.05$) arasında negatif yönlü, can sıkıntısından kurtulmak ($t = 4,801$, $p = 0.000$, $p < 0.05$), ve oyun oynamak ($t = 5,064$, $p = 0.000$, $p < 0.05$) arasında pozitif yönlü anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. İnterneti eğitim aktiviteleri ve bilgi edinme amaçlı kullanan öğrencilerin işlevsellikte bozulma puan ortalamalarının anlamlı bir şekilde daha düşük olduğu, ancak can sıkıntısından kurtulmak ve oyun oynamak için internet kullananların ise işlevsellikte bozulma puanlarının anlamlı bir şekilde yüksek olduğu görülmektedir.

İnternet bağımlılığı alt boyutu olan sosyal izolasyon ile internet kullanım amaçlarından eğitim aktivitelerine katılım sağlamak ($t = -3,261$, $p = 0.001$, $p < 0.05$), bilgi edinme ($t = -2,321$, $p = 0.021$, $p < 0.05$) arasında negatif yönlü, can sıkıntısından kurtulmak ($t = 2,531$, $p = 0.012$, $p < 0.05$), ve oyun oynamak ($t = 3,612$, $p = 0.000$, $p < 0.05$) arasında pozitif yönlü anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür. İnterneti eğitim

aktiviteleri ve bilgi edinme amaçlı kullanan öğrencilerin sosyal izolasyon puan ortalamalarının anlamlı bir şekilde daha düşük olduğu, ancak can sıkıntısından kurtulmak ve oyun oynamak için internet kullananların ise sosyal izolasyon puanlarının anlamlı bir şekilde yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 26. İnternet Kullanımına Bağlı Ortaya Çıkan Sorunları Aile Ortamında Paylaşma Değişkenine Göre Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğunun ve İnternet Bağımlılığının İncelenmesi

Aile Ortamı	Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğu			İnternet Bağımlılığı		
	\bar{X}	t	p	\bar{X}	t	p
Hiç kimse	3,0993	-2,383	,018	2,2462	-,558	,577
Anne	3,2909	5,243	,000	2,1293	-3,648	,000
Baba	3,3383	4,632	,000	2,0147	-4,975	,000
Kardeş	3,2615	2,339	,020	2,1397	-2,338	,020

Tablo 26’da görüldüğü üzere öğrencilerin bireysel sorumluluğu ve internet bağımlılığı puan ortalamalarının internet kullanımına bağlı sorunları aile bireyleri ile paylaşabilmeye göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu doğrultuda öğrencilerin bireysel sorumluluğunu artırma veya internet bağımlılığını azaltma çalışmalarında ailenin önemi ortaya çıkmaktadır.

Öğrencilerin bireysel sorumluluklarını kazanma sürecinin aile içi unsurlar çok önemlidir. Hayta Önal (2005, s. 22) ailenin içinde sergilenen davranışların, ailenin tutumunun, aile içi iletişim ve etkileşimin, çocuğa gösterilen saygının, aile içi öğretim tekniklerinin ve disiplin anlayışının sorumluluğun kazanılmasında payının büyük olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmada da ailesiyle karşılaştığı sorunları paylaşabilen öğrencilerin bireysel sorumluluk düzeylerinin anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu görülmüştür. Aile içinde hiç kimseye karşılaştığı sorunları paylaşmayanların ise sorumluluk ortalamalarının paylaşılanlara göre düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle öğrencilerin bireysel sorumluluk düzeylerini artırmaya yönelik çalışmalarda ailelerin payı çok büyüktür. Selçuk (2020, s. 83) da ailenin katılımının öğrencinin

sorumluluk sahibi olması, kendilerinden beklenen davranışları gerçekleştirmesi, saygılı ilişkiler geliştirme gibi konularda önem arz ettiğini belirtmiştir.

İnternet bağımlılığının aile faktörüne göre farklılık gösterip göstermediği araştıran ve bu çalışmada olduğu gibi aile faktörünün internet bağımlılığı üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşan pek çok çalışma bulunmaktadır. Çırak, Yetiş ve Gürbüz (2018, s. 4) canını sıkın durumları aileleri ile paylaşın öğrencilerin internet bağımlılığı düzeylerinin bazen paylaşın ve paylaşmayan öğrencilere göre daha düşük olduğunu bulmuştur. Akkurt Nurtan (2019, s. 27) 550 öğrenci ile gerçekleştirdiği çalışmada öğrencilerin internet bağımlılığının aile ilişkilerine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği ve aile ilişkilerini iyi olarak tanımlayan öğrencilerin internet bağımlılığının düşük olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Okul sosyal hizmeti uzmanları ise ailenin katılımını sağlamada çok önemli bir role sahiptir. Kuli ve Yıldırım (2019, s.575) rehber öğretmenlerinin aile, çocuğun içinde bulunduğu çevre ya da okul-çevre etkileşiminden kaynaklanan sorunlarda sürece aileleri dahil etme konusunda zorlandıklarını ve okul sosyal hizmet uzmanlarına ihtiyaç duyulduğunu belirtmişlerdir. Altunkürek ve Özçoban (2020, s. 280) da aynı şekilde internet bağımlılığının aile ilişkileri değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılık gösterdiğini ve aile ilişkilerini iyi olarak tanımlayanların en düşük internet bağımlılığı ortalamasına sahip olduğunu, kötü olarak tanımlayanların ise internet bağımlılığı ortalamalarının en yüksek olduğu belirtmiştir.

Algılanan sosyal desteğin alt boyutu olan aile desteği ile internet bağımlılığı arasında anlamlı ilişki olduğu sonucunda ulaşın çalışmalar da bulunmaktadır. Kavaklı ve Yalçın (2019, s. 179) aile desteğinin internet bağımlılığı ile negatif yönde anlamlı ilişkisi olduğu ve aile desteği arttıkça internet bağımlılığının azaldığı sonucuna ulaşmıştır. Fariz ve Sarıcı Bulut (2019, s. 1985) internet bağımlılığı semptomları göstermeyen öğrencilerin aile desteği puan ortalamalarının internet bağımlılığı semptomları gösteren öğrencilere göre anlamlı bir şekilde yüksek olduğunu ifade etmiştir. Tanrıverdi (2012, s. 71) 10 farklı lisede 999 öğrenci ile yaptığı çalışmada internet bağımlılığı ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişkiyi incelemek için araştırma yapmış ve aileden algılanan destek azaldığında internet bağımlılığının arttığını belirtmiştir.

İnternet bağımlılığı konusunda ailenin katılımını sağlamak oldukça önem arz etmektedir. Okul sosyal hizmet uzmanları ailenin katılımını sağlama konusunda diğer okul profesyonellerine göre daha fazla uzman konumdadır. Okul sosyal hizmetine neden ihtiyaç duyulduğuna dair yapılan çalışmalarda vurgulanan nokta sosyal hizmetin bireyi çevresi içinde ele almasıdır. Okul sosyal hizmetinin ekolojik yaklaşım ve sistem yaklaşımı perspektifinden bakması onu diğer disiplinlerden ayırmaktadır.

Tablo 27. İnternet Kullanımına Bağlı Ortaya Çıkan Sorunları Okul Ortamında Paylaşma Değişkenine Göre Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğunun ve İnternet Bağımlılığının İncelenmesi

Okul Ortamı	Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğu			İnternet Bağımlılığı		
	\bar{X}	t	p	\bar{X}	T	p
Hiç kimse	3,0411	-4,541	,000	2,4286	2,894	,004
Öğretmen	3,2804	4,530	,000	2,1672	-2,653	,008
Rehber Öğretmeni	3,2276	3,256	,001	2,2220	-1,925	,055
Memur	3,1316	-,435	,664	2,1789	-,567	,571
Müdür Yardımcısı	3,2819	2,445	,015	2,1997	-1,137	,258
Müdür	3,3980	3,882	,000	2,0790	-1,942	,053

Öğrencilerin internet kullanımına bağlı karşılaştığı biyopsikososyal sorunları okul ortamındaki profesyonellerde paylaşım paylaşmama durumuna göre bireysel sorumluluğun ve internet bağımlılığının farklılaşma durumları Tablo 27’de gösterilmiştir. Buna göre öğrencilerin karşılaştığı sorunları hiç kimse ile paylaşmaması ile bireysel sorumluluk ortalamama puanları arasında negatif yönlü ($t=-4,541$, $p=0,00$), internet bağımlılığı ile pozitif yönlü ($t=2,894$, $p=0,004$) anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu görülmektedir. Öğrencilerin internet kullanımına bağlı sorunları paylaşmaması bireysel sorumluluğunun düşük düzeyde ve internet bağımlılığının yüksek düzeyde olmasına yol açabilir. Bu kapsamda okul sosyal hizmet uzmanlarının öğrencilere yönelik sağlayacağı hizmetlerle bu durumun önüne geçilebilir ve sorun ortaya çıkmadan mücadele etme imkanı oluşabilir.

Öğrencilerin internet kullanımına bağlı karşılaştığı sorunları öğretmenleri ile paylaşımları ile öğrencilerin bireysel sorumluluğu arasında pozitif yönlü pozitif yönlü ($t=4,530$, $p=0,000$), internet bağımlılığı ile arasında negatif yönlü ($t=-2,653$, $p=0,008$), anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Yani öğretmenleriyle internet kullanımına bağlı sorunlarını paylaşan öğrencilerin bireysel sorumluluk düzeyleri paylaşmayanlara göre anlamlı bir şekilde daha yüksek, internet bağımlılığı ise anlamlı bir şekilde daha düşüktür. Tablo 27’de görüldüğü üzere öğrencilerin bireysel sorumluluk ortalamalarının en yüksek olduğu grup sorunlarını öğretmenlerle paylaşanlardır. Aynı zamanda internet bağımlılığı ortalama puanlarının da en düşük olduğu grubun yine internet kullanımına bağlı sorunları öğretmenlerle paylaşanların olduğu görülmektedir. Bu durum öğretmenlere yönelik sağlanacak olan okul sosyal hizmetinin de önemini vurgulamaktadır. İnternet bağımlılığı konusunda öğretmen faktörünün önemli bir farklılığı ortaya çıkardığı görülmektedir. Fariz ve Sarıcı Bulut (2019, 1986) internet bağımlılığı semptomları göstermeyen öğrencilerin öğretmen desteği puan ortalamalarının internet bağımlılığı semptomları gösteren öğrencilere göre anlamlı bir şekilde yüksek olduğunu ifade etmiştir. Dağ (2018, s. 189) öğretmenleriyle olumlu iletişim kuramayan öğrencilerin çeşitli davranış problemleri sergileyebileceğini belirtmiştir. Bu çalışmada da bir davranışsal bağımlılık olan internet bağımlılığının karşılaşılan problemi öğretmenle paylaşma durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır.

Babahanoğlu ve Başer (2017, s. 654) okul sosyal hizmetinin gerekliliği ve önemini ortaya koymak için 139 öğretmen ile çalışma yapmış ve çalışma sonucunda katılımcıların %80,5’inin karşılaştıkları sorunların üstesinden gelebilmeleri için okul sosyal hizmet uzmanının gerekli olduğuna dair görüşlerini belirtmişlerdir. Yaşar ve Yoldaş (2019, s. 48) ise okul ortamında öğrencilerin en çok iletişimde olduğu ve böylece öğrencinin içinde bulunduğu fiziksel, ruhsal, sosyal, ekonomik vs. durumlar konusunda daha fazla bilgi sahibi olduğu düşünülen 210 sınıf öğretmeni ile bir çalışma gerçekleştirmiş ve yaptığı çalışmada öğretmenlerin büyük çoğunluğunun okul ortamında okul sosyal hizmetinin varlığına ihtiyaç duyduğu sonucuna ulaşmıştır.

Öğrencilerin internet kullanımına bağlı karşılaştığı sorunları rehber öğretmeni ile paylaşma durumunun öğrencilerin bireysel sorumluluğu ve internet bağımlılığı düzeyleri üzerinde anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğine bakıldığında ise, rehber

öğretmeniyle paylaşan öğrencilerin bireysel sorumluluk ortalama puanlarının anlamlı bir farklılık gösterdiği ancak internet bağımlılığı ortalama puanlarının anlamlı bir farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin internet bağımlılığı ortalama puanlarının rehber öğretmeni ile sorunları paylaşma değişkenine göre farklılık göstermemesinin sebebinin rehber öğretmenlerinin bu alanda iş birliğine, desteğe ihtiyaç duyduğu şeklinde yorumlanabilir. Bağımlılık alanında rehber öğretmenleriyle birlikte çalışabilecek okul sosyal hizmeti uzmanlarının olması öğrencilerin yüksek yararına olacaktır.

Tablo 28. İnternet Bağımlılığının Yordanmasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonucu

Değişken	R	R ²	B	Standart Hata	β	T	P
Sabit	,466	,217	4,875	,221		22,036	,000
Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğu			-,818	,069	-,466	-11,855	,000

Öğrencilerin bireysel sorumluluğunun internet bağımlılığı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olup olmadığı basit doğrusal regresyon analizi ile test edilmiştir. Basit doğrusal regresyon analizi sonucunda öğrencilerin bireysel sorumluluğunun internet bağımlılığı ile arasında anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu bulunmuştur ($R=0.46$, $R^2=.21$, $p=0.00$, $p < 0.05$). Öğrencilerin bireysel sorumluluk düzeyleri internet bağımlılığının %21'ini ($R^2=.21$) açıklamaktadır. İnternet bağımlılığını açıklayan başka değişkenlerin söz konusu olmasına rağmen R^2 değerinden de anlaşıldığı üzere öğrencilerin bireysel sorumluluğunun internet bağımlılığını açıklamada azımsanmayacak bir öneme sahip olduğu görülmektedir. Standardize edilmiş β katsayısı ve t değerleri incelendiğinde öğrencilerin bireysel sorumluluğunun internet bağımlılığının bir yordayıcısı olduğu söylenebilir. Öğrencilerin bireysel sorumluluğundaki artış anlamlı ve negatif bir şekilde internet bağımlılığını etkilemektedir. Tablo 28 incelendiğinde öğrencilerin bireysel sorumluluğu değişkeninde meydana gelecek olan bir birimlik değişimin internet bağımlılığı değişkeninde -0.818'lik ($B= -0.818$) bir değişime sebep olacağı, yani öğrencilerin bireysel sorumluluk düzeyleri arttıkça internet bağımlılığın azalacağı söylenebilir.

Çırak, Yetiş ve Gürbüz (2018, s. 6) sorumluluklarına öncelik veren ve sorumluluk almaktan mutlu olan öğrencilerin internet bağımlılığı düzeylerinin düşük olduğunu belirtmiştir. Durak Batıgün ve Kılıç (2011, s. 5) 1198 öğrenci ile yaptığı bir çalışmada internet bağımlılığı çeşitli değişkenlere göre incelemiştir. Bu çalışmada sorumluluğu (öz denetim) bir kişilik özelliği olarak ele almış ve sorumluluk düzeyi düşük olan kişilerin internet bağımlılığı ortalamalarının yüksek olduğunu, sorumluluk düzeyi yüksek olanların ise internet bağımlılığı ortalamalarının düşük olduğunu belirtmiştir. Aynı şekilde Yalçın Çınar ve Mutlu (2019, s.137) da sorumluluk ile internet bağımlılığı arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 29. Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğunun İnternet Bağımlılığı Alt Boyutlarını Yordanmasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	R	R ²	B	Standart Hata	β	T	p
Yoksunluk	Sabit	,336	,113	4,905	,282		17,38	,000
	Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğu			-,707	,088	-,336	-8,03	,000
Kontrol Güçlüğü	Sabit	,449	,202	4,877	,241		20,23	,000
	Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğu			-,851	,075	-,449	-11,31	,000
İşlevsellikte Bozulma	Sabit	,423	,179	4,977	,272		18,31	,000
	Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğu			-,891	,085	-,423	-10,51	,000
Sosyal İzolasyon	Sabit	,429	,184	4,726	,262		18,02	,000
	Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğu			-,874	,082	-,429	-10,67	,000

Öğrencilerin bireysel sorumluluğunu ile internet bağımlılığının alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan basit doğrusal

regresyon analizi sonucunda, öğrencilerin bireysel sorumluluğunun internet bağımlılığının alt boyutları olan yoksunluğun, kontrol gücünün, işlevsellikte bozulmanın ve sosyal izolasyonun anlamlı bir yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tablo 29’da görüldüğü üzere internet bağımlılığının tüm alt boyutları ile öğrencilerin bireysel sorumluluğunun negatif yönlü anlamlı bir ilişkisi bulunmaktadır. Öğrencilerin bireysel sorumluluk puan ortalamaları arttıkça yoksunluğu ($t=-8,03$, $p=0.00$, $p<0.05$), kontrol gücü ($t=-11,31$, $p=0.00$, $p < 0.05$), işlevsellikte bozulması ($t=-10,51$, $p=0.00$, $p<0.05$), ve sosyal izolasyonu ($t=-10,679$, $p=0.00$, $p<0.05$) azalmaktadır. Yoksunluğa ilişkin toplam varyansın %11’inin öğrencilerin bireysel sorumluluğu ile açıklanabildiği ifade edilebilir ($R^2=.11$). Kontrol gücüne ilişkin toplam varyansın %20’sini ($R^2=.20$) ve işlevsellikte bozulmaya ilişkin toplam varyansın %17’sini ($R^2=.17$), öğrencilerin bireysel sorumluluğu ile açıklamak mümkündür. Ayrıca sosyal izolasyona ilişkin toplam varyansın %18’i de öğrencilerin bireysel sorumluluğu ile açıklanabilir ($R^2=.18$).

Tablo 29 incelendiğinde öğrencilerin bireysel sorumluluğu değişkeninde meydana gelecek olan bir birimlik değişimin yoksunluk alt boyutunda $-.707$ ‘lik ($B= -.707$) bir değişime sebep olacağı, yani öğrencilerin bireysel sorumluluk düzeyleri arttıkça yoksunluğun azalacağı söylenebilir. Ayrıca öğrencilerin bireysel sorumluluğu değişkeninde meydana gelecek olan bir birimlik değişimin kontrol gücü alt boyutunda $-.851$ ‘lik ($B= -.851$) bir değişime, işlevsellikte bozulma alt boyutunda $-.891$ ‘lik ($B=-.891$) bir değişime ve sosyal izolasyon alt boyutunda ise $-.874$ ‘lük ($B= -.874$) bir değişime sebep olacağı söylenebilir.

Tablo 30. Okulda Okul Sosyal Hizmet Uzmanı İsteğine İlişkin Dağılımlar

Okul Sosyal Hizmet Uzmanı İsteği	Evet		Hayır	
	Sayı	%	Sayı	%
	349	68,7	159	31,3

Araştırmaya katılan öğrencilerin %68,7’si (349) okulda bir okul sosyal hizmet uzmanı olmasını istediklerini belirtmişlerdir. Yapılan pek çok çalışmada da okul ortamında okul sosyal hizmet uzmanlarının yer alması gerektiği vurgulanmıştır (Babahanoğlu ve Başer, 2017, s. 654; Yeşilkayalı ve Meydan, 2017, s. 219; Işık, 2018, s. 224; Özada Nazım ve Köseoğlu, 2019, s. 117; Doğan ve Ersoy, 2020, s. 1832; Reçber,

2020, s. 33; Ersoy, Sancar ve Şener, 2021, s. 348). Hem bu çalışma da hem de literatür taraması ulaşılan sonuçlarda okul sosyal hizmetinin eksikliği vurgulanmakta ve önemi göz önüne alınarak okullarda sosyal hizmet uzmanlarının yer alması önerilmektedir.

Tablo 31. Okul Sosyal Hizmet Uzmanı İsteği Değişkenine Göre Öğrencilerin Bireysel Sorumluluk ve İnternet Bağımlılık Düzeylerinin İncelenmesi

		n	Mean (\bar{X})	Ss	t	p
Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğu	Evet	349	3,1862	,45078	,885	,377
	Hayır	159	3,1491	,41336		
İnternet Bağımlılığı	Evet	349	2,2862	,78611	,381	,703
	Hayır	159	2,2580	,73944		

Öğrencilere okullarında okul sosyal hizmet uzmanı isteyip istemediği sorulmuş ve okul sosyal hizmet uzmanı isteğine göre bireysel sorumluluk puan ortalamalarının ve internet bağımlılığı puan ortalamalarının anlamlı bir farklılık gösterip göstermediği bağımsız örneklem için t testi ile analiz edilmiştir. Bireysel sorumluluğun internet bağımlılığının okul sosyal hizmet uzmanı isteğine göre farklılaşmadığı görülmüştür. Anlamlı bir farklılık çıkmaması okullarında okul sosyal hizmet uzmanı olmasını isteyen öğrencilerin oranının yüksek olmasından dolayı kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu da okullarda sosyal hizmet uzmanına duyulan ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİ

Bu çalışmada öğrencilerin bireysel sorumluluk ve internet bağımlılığı düzeyleri cinsiyet, gelir durumu, günlük internet kullanım süresi ve internet kullanımına bağlı ortaya çıkan sorunları aile ve okul ortamında paylaşma gibi değişkenler açısından ele alınmış ve son olarak bireysel sorumluluğun internet bağımlılığı üzerindeki etkisi incelenmiştir.

Araştırma Mayıs-Temmuz 2020 tarihlerinde Karabük ilinde öğrenim gören 508 lise öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Nicel olarak tasarlanan ve ilişkisel tarama yöntemi ile yapılan bu çalışmada Kişisel Bilgi Formu, Öğrenci Bireysel Sorumluluk Ölçeği ve İnternet Bağımlılığı Ölçeği kullanılarak oluşturulan anketle veriler toplanmış ve veriler SPSS 26 programı ile analiz edilmiştir. Çalışmanın bu kısmında ise elde edilen sonuçlar sunulmuş ve bu doğrultuda önerilerde bulunulmuştur.

Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğuna İlişkin Sonuçlar

Öğrencilerin 15,4'ünün (n=78) bireysel sorumluluk düzeyi düşük olarak bulunmuştur. Bireysel sorumluluğun öğrencinin hem kendisi hem de içinde bulunduğu toplum için önemi göz önüne alındığında bu oranın azımsanamayacak bir değer olduğu düşünülmektedir.

Araştırma sonucunda öğrencilerin bireysel sorumluluğunun cinsiyete göre farklılaştığı görülmüştür. Kız öğrencilerin bireysel sorumluluk düzeyleri erkek öğrencilere göre anlamlı bir şekilde daha yüksek bulunmuştur. Ortaya çıkan farklılığın kız ve erkek çocuğunu yetiştirme tarzının farklılaşmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Sorumluluk erken çocukluk döneminden itibaren gelişmeye başlayan ve öğrenilebilen bir değerdir. Çocuğun yaşına, fiziksel ve zihinsel gelişimine, içinde bulunduğu gelişim döneminin gereklerine uygun görevler verilmesi gerekmekte ve sorumluluğunun gelişimi hem aile ortamında hem de okul ortamında desteklenmelidir. Çocuğun verilen görevlerde ne yaptığından ziyade yaptığı şeyden ne öğrendiği önemlidir. Bu nedenle sorumluluğun öğrenme sürecinde kazandırılması önem kazanmaktadır.

Öğrencilerin ailelerinin gelir durumunun bireysel sorumluluk ortalama puanlarının üzerinde anlamlı bir şekilde farklılaşmaya yol açmadığı, yani gelirin bireysel sorumluluk üzerinde etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin bireysel sorumluluk düzeylerinin internet kullanım amaçlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakıldığında ise anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İnterneti eğitim aktiviteleri ve bilgi edinme amacıyla kullanan öğrencilerin bireysel sorumluluk ortalamalarının pozitif yönlü olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. İnterneti oyun oynamak amacıyla kullanan öğrencilerin ise bireysel sorumluluk ortalamaları negatif yönlü olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır.

Öğrencilerin bireysel sorumluluk düzeylerinin okul türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık oluşturup oluşturmadığına bakıldığında ise Fen Lisesi öğrencilerinin bireysel sorumluluk puanları Anadolu Lisesi öğrencilerine göre farklılaşmamakta ancak Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta ve bireysel sorumluluk düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Anadolu Liseleri de Fen Lisesi gibi sadece Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta ve bireysel sorumluluk düzeylerinin diğer okullara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencileri arasında anlamlı bir farklılık olmadığı ve her iki okul türünde öğrenim gören öğrencilerin Fen Lisesi ve Anadolu Lisesi öğrencilerine göre bireysel sorumluluk puan ortalamalarının anlamlı bir şekilde daha düşük olduğu görülmüştür.

İnternet kullanımına bağlı sorunları aile bireyleriyle paylaşma ile bireysel sorumluluk ortalama puanları arasında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir. Aile ortamında hiç kimse ile sorunlarını paylaşmayanların bireysel sorumluluk düzeylerinin negatif yönlü olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. İnternet kullanımına bağlı sorunlarını anne, baba ve kardeşiyle paylaşan öğrencilerin ise bireysel sorumluluk ortalamalarının pozitif yönlü anlamlı bir farklılık ortaya çıkardığı görülmüştür. Burada ailenin bireysel sorumluluk üzerindeki etkisi ortaya çıkmaktadır. Öğrenci internet kullanımından kaynaklanan fiziksel sorunu (ağrılar, uykusuzluk, dengesiz beslenme vs.), ruhsal sorunu (stres, kaygı, depresyon vs.), sosyal sorunu (iletişimsizlik, sosyal izolasyon, yalnızlaşma vs.) veya akademik sorunu (başarının düşmesi, akademik erteleme vs.) aile içinde hiç kimse ile paylaşmadığında bireysel

sorumluluğu azaltmaktadır. Aile ile paylaşıldığında ise bireysel sorumluluk düzeyinin arttığı görülmektedir. Sorumluluk bir yol göstericidir ve ailenin desteği ile doğru yol bulunabilir.

Okul ortamında internet kullanımına bağlı ortaya çıkan sorunları hiç kimse ile paylaşmayan öğrencilerin bireysel sorumluluk düzeylerinin negatif yönlü ve anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Sorunlarını öğretmenleri, rehber öğretmenleri, müdür yardımcıları ve müdürleriyle paylaşan öğrencilerin ise bireysel sorumluluklarının anlamlı bir şekilde paylaşmayanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Öğrencilerin İnternet Bağımlılığına İlişkin Sonuçlar

Öğrencilerin internet bağımlılığı çeşitli değişkenlere göre incelenmiştir. Öğrencilerin internet bağımlılığı düzeylerine bakıldığında araştırmaya katılan öğrencilerin %8,2'sinin (44) internet bağımlısı olduğu veya potansiyelinin olduğu görülmektedir. Öğrencilerin internet bağımlılığının cinsiyete ve ailenin gelir durumuna göre farklılaşmadığı görülmüştür. Bunun sebebinin internetin maliyetinin günümüz koşullarında fark yaratacak kadar pahalı olmaması ve erişiminin, kullanımının, zaman ve mekan koşulu barındırmama gibi kolaylaştırıcı özelliklerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Öğrencilerin internet bağımlılığının günlük internet kullanım süresine göre anlamlı ve pozitif yönlü bir şekilde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. İnternet kullanım süresi arttıkça internet bağımlılığı puan ortalamaları da artmıştır. Günlük 7 saatten fazla internet kullanan öğrencilerin internet bağımlılığı ortalamaları tüm gruplara göre anlamlı bir şekilde farklılaşmış ve en yüksek internet bağımlılığına sahip grup olmuştur. İnterneti günde 3-4 saat kullananlar ve 5-6 saat kullananlar arasında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Ancak interneti 1-2 saat kullananlar hem 3-4 saat kullananlardan hem de 5-6 saat kullananlardan anlamlı bir şekilde farklılaşmış ve internet bağımlılığı en düşük olan grup olmuştur. İnternet kullanım süresi arttıkça internet bağımlılığı riski de artmaktadır. Bu çalışmada öğrencilerin günlük yaklaşık 6 saat internet kullandıkları görülmüştür. We Are Social (2021) dünya genelinde yaptığı araştırmada ortalama internet kullanım süresini 6 saat 54 dakika olarak tespit etmiştir. Türkiye verileri ise yaş ayrımı yapmaksızın tüm internet kullanıcıları için 7 saat 57 dakikadır. İnternet

bağımlılığının en önemli kriterlerinden birinin internet kullanım süresi olduğu göz önüne alındığında bu verilerin ilerleyen zamanlarda problemlerle karşılaşabileceğimizin habercisi olduğu söylenebilir.

İnternet bağımlılığının sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bunun sebebinin ise Z kuşağı olarak adlandırdığımız çocuklarının internetin yaygın olduğu bir dönemin içinde var olmaları ve internet kullanmaya başlama yaşının her geçen yıl daha da erken yaşlara düşmesi nedeniyle lise öğrencileri arasında bir farklılığa neden olmadığı düşünülmektedir.

İnternet bağımlılığının okul türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık ortaya çıkarıp çıkarmadığına bakıldığında ise sırasıyla internet bağımlılığının en yüksek Mesleki ve Teknik Anadolu Liselerinde, Anadolu İmam Hatip Liselerinde, Fen Lisesinde ve Anadolu Lisesinde olduğu görülmüştür. Ancak Fen Lisesi ve Anadolu Lisesi öğrencileri arasındaki internet bağımlılığı puan ortalamaları düşük düzeyde bir anlamlı fark oluşturmakta ve aynı şekilde Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencileri arasındaki internet bağımlılığı ortalamaları farkının da çok kuvvetli olmamakla beraber yine de anlamlı olduğu görülmektedir. Sonuç olarak Anadolu Lisesi-Fen Lisesi öğrencilerinin internet bağımlılığının Anadolu İmam Hatip Lisesi-Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinden daha düşük olduğu görülmüştür.

İnternet bağımlılığı ortalamalarının internet kullanım amaçlarına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. İnterneti eğitim aktiviteleri ve bilgi edinmek için kullanan öğrencilerin internet bağımlılığı ortalamalarının anlamlı ve negatif yönlü bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. İnterneti sosyal medya kullanmak, müzik dinlemek ve can sıkıntısından kurtulmak için kullanan öğrencilerin internet bağımlılığı ortalamalarının ise anlamlı ve pozitif yönlü bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. İletişim kurmak, video izlemek ve alışveriş yapmak için internet kullananların ise internet bağımlılığı ortalamalarının farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

İnternet bağımlılığının alt boyutu olan yoksunluğun internet kullanım amaçlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşp farklılaşmadığına bakıldığında ise video izlemek, sosyal medya kullanmak, müzik dinlemek, can sıkıntısından kurtulmak ve oyun

oynamak için internet kullananların yoksunluk düzeylerinin anlamlı ve pozitif yönlü bir şekilde farklılaştığı görülmüştür.

İnternet bağımlılığı alt boyutu olan kontrol güçlüğü ile internet kullanım amaçları arasında da anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İnterneti eğitim aktiviteleri ve bilgi almak amaçlı kullanan öğrencilerin kontrol güçlüğü puan ortalamalarının bu amaçlarla kullanmayanlara göre daha düşük olduğu bulunmuştur. İnterneti sosyal medya kullanmak can sıkıntısından kurtulmak ve oyun oynamak için kullananların ise kontrol güçlüğü ortalamalarının anlamlı bir şekilde yüksek olduğu görülmüştür.

İnternet bağımlılığının bir başka boyutu olan işlevsellikte bozulmanın da internet kullanım amaçlarına göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. İnterneti eğitim aktiviteleri ve bilgi edinmek için kullananların işlevsellikte bozulma puanlarının anlamlı bir şekilde düşük olduğu, can sıkıntısından kurtulmak ve oyun oynamak için kullananların ise işlevsellikte bozulma puanlarının anlamlı bir şekilde yüksek olduğu görülmüştür.

İnternet bağımlılığı alt boyutu olan sosyal izolasyon puan ortalamalarının internet kullanım amaçlarına göre farklılaştığı görülmüştür. Bu farklılaşma interneti eğitim aktiviteleri ve bilgi edinme amacıyla kullananlarda negatif yönlü, can sıkıntısından kurtulmak ve oyun oynamak amacıyla kullananlarda pozitif yönlü olarak ortaya çıkmıştır.

Öğrencilerin internet kullanımına bağlı karşılaştığı sorunları aile ve okul ortamında paylaşma değişkenine göre internet bağımlılığı ortalamalarının anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Aile ortamında anne, baba ve kardeş ile karşılaştığı sorunları paylaşan öğrencilerin internet bağımlılığı puan ortalamalarının anlamlı ve negatif yönlü bir şekilde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. Okul ortamında ise internet kullanımından kaynaklanan sorunları hiç kimseyle paylaşmayan öğrencilerin puan ortalamalarının paylaşanlara oranla anlamlı bir şekilde daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca öğretmenleriyle paylaşan öğrencilerin internet bağımlılık puan ortalamalarının anlamlı ve negatif yönlü bir şekilde farklılaştığı, ancak rehber öğretmeni, memur, müdür yardımcısı ve müdür ile paylaşıp paylaşmamanın anlamlı bir farklılık yaratmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğunun İnternet Bağımlılığına Etkisine İlişkin Sonuçlar

Öğrencilerin bireysel sorumluluğunun internet bağımlılığı üzerinde bir etkiye sahip olup olmadığı araştırılmıştır. Bu doğrultuda bireysel sorumluluğun internet bağımlılığının bir yordayıcısı olup olmadığını belirlemek için Basit Doğrusal Regresyon Analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Analiz sonucunda bireysel sorumluluğun internet bağımlılığının bir yordayıcısı olduğu görülmüştür. Öğrencilerin bireysel sorumluluk düzeyleri arttıkça internet bağımlılığı azalmaktadır.

Bireysel sorumluluğun internet bağımlılığının alt boyutları üzerinde de etkisinin olup olmadığına da bakılmış ve bütün alt boyutlar ile bireysel sorumluluk arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin bireysel sorumluluğu arttıkça yoksunluk, kontrol güçlüğü, işlevsellikte bozulma ve sosyal izolasyon düzeylerinin azaldığı görülmüştür.

Öneriler

Bu bölümde çalışmadan elde edilen bulgulardan yola çıkılarak önerilerde bulunulacaktır. Öneriler okul sosyal hizmeti bağlamında öğrencilerin bireysel sorumluluğuna ve internet bağımlılığına yönelik olarak ele alınmıştır.

Öğrencinin bireysel sorumluluğu sadece kendisi için önemli değildir. En az kendi için olduğu kadar ailesi, okulu ve içinde bulunduğu toplum için de oldukça önemlidir. Sorumluluk öğrencinin içinde bulunduğu ortama uyum sağlamasını ve normal olarak adlandırabileceğimiz bir yaşam sürdürebilmesi kolaylaştırır. Cüceloğlu (1999, s. 201) sorumluluk sahibi olmayan kişilerin neyi, nasıl, ne zaman ve ne kadar yapacağını sınırı olmadığını belirtmiştir. Kişinin öncelikle kendisi ve daha sonra toplumu için faydalı bir birey olabilmesi için sorumluluk önemli bir kavramdır. Sorumluluk ileride karşılaşılabilecek pek çok problemin temeli olabilir.

Sorumluluk erken çocukluk dönemlerinden itibaren cinsiyete, yaşa, fiziksel ve zihinsel gelişime uygun görevler verilmesi ile kazandırılmaya başlanır. Burada çocuğun ne yaptığından ziyade ne öğrendiği önemlidir. Ailede başlayan bu süreç okullarda devam eder. Öğrencinin sorumluluk kazanabilmesi için aile ve okul etkileşimi ve iş

birliği çok önemlidir. Bu doğrultuda okul sosyal hizmet uzmanlarının öğrencilerin bireysel sorumluluk düzeylerini belirlemeye, değerlendirmeye yönelik çalışmalar yapması, okuldaki diğer personellerle ve aileyle iş birliği içinde çalışması, öğrencilerin sorumluluklarını geliştirmeye yönelik aile-okul koordinasyonlu çalışmalar yapması, ailenin katılımını sağlaması ve hem aileye hem de okulda öğrenciler ile etkileşim içinde olan profesyonellere sorumluluk hakkında eğitimler programları, seminerler vs. düzenlenmesi önerilmektedir.

İnternet çağımızın bir gereği ve günlük yaşamımızın doğal bir parçasıdır. Bilinçli ve güvenli kullanıldığında sayısız faydaları bulunmaktadır. Ancak problemleri kullanıldığında ise ortaya olumsuz sonuçlar çıkarabilmektedir. Şüphesiz bu olumsuz sonuçların en önemlisi internet bağımlılığıdır. İnternet bağımlılığı tıpkı diğer bağımlılıklarda olduğu gibi önemli bir tehdit unsurudur. Öncelikle kişinin kendi özel yaşamında olumsuz etkiler ortaya çıkar. Daha sonra aile ortamında, okul ortamında ve içinde bulunduğu toplumda sağlıklı bir yaşam sürmesini engelleyebilir. Her yaştan insan için çok önemli olsa da internet bağımlılığına karşı en savunmasız ve risk altında olan grup çocuklar ve gençlerdir. Bu nedenle çocukların ve gençlerin en çok zaman geçirdiği iki ortam olan aile ve okullarda bu soruna yönelik çalışmalar gerçekleştirilmelidir.

Öncelikle okul sosyal hizmet uzmanlarının öğrencilere, ailelerine, öğretmenlere ve diğer okul personeline güvenli ve bilinçli internet kullanımına yönelik danışmanlık sağlaması, alanında uzman kişilerle birlikte eğitim programları, konferanslar, seminerler düzenlemesi gibi önleme çalışmaları yapması önerilmektedir. Okullarda belli aralıklarla öğrencilerin internet bağımlılığı düzeylerini belirlemeye yönelik araştırmalar yapılmalıdır. İnternet bağımlılığı ile mücadelede ailenin önemi hem bu çalışmada hem de pek çok farklı çalışmada ortaya konulmuştur. Bu nedenle okul sosyal hizmet uzmanları internet bağımlılığı ile mücadele sürecine ailenin katılımını sağlamalıdır. Ayrıca bu çalışmada internete müzik dinlemek, sosyal medya kullanmak ve can sıkıntısından kurtulmak için giren öğrencilerin internet bağımlılığı düzeylerinin yüksek olduğu görülmüştür. Okul sosyal hizmet uzmanları öğrencilerin boş zamanlarını daha kaliteli ve gelişimlerini destekleyebilecek şekilde geçirmeleri için çalışmalar yapmalı, sosyal etkinlikler veya çeşitli aktiviteler düzenlemelidir. İnternet bağımlısı olduğu tespit edilen öğrencilere yönelik çeşitli yöntemler kullanarak erkenden müdahale edilmelidir.

Bu çalışmada öğrencilerin bireysel sorumluluğunun internet bağımlılığını negatif yönlü bir şekilde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencinin bireysel sorumluluğunun artırılması ile hem internet bağımlılığının hem de çeşitli sorunların önüne geçilebileceği düşünülmektedir. Bu doğrultuda bağımlılık alanında çalışan önemli meslek elemanlarından olan sosyal hizmet uzmanlarının her okulda mutlaka yer alması gerekmektedir. Okul ağında müdahale edilemeyen sorun ilerleyen zamanlarda yine karşımıza çıkacaktır. Toplumunu oluşturan her insan o toplum için önemlidir, insanı geliştirebilirsek içinde bulunduğumuz toplumu da geliştirebiliriz. Gelişmiş bir toplum olabilmemiz için sosyal hizmetlerin sağlanması gerekli ve önemli bir adımdır.

KAYNAKÇA

- Abreu, C. N. (2017). Understanding the Cognitive Impact of Internet Addiction on Adolescents. Young, K. S. and Abreu, C. N. (Ed). Internet Addiction In Children And Adolescents: Risk Factors, Assessment, and Treatment. Springer Publishing Company, LLC, New York.
- Acar, M. C. (2012). Varoluşçu Yaklaşım Odaklı Sorumluluk Eğitimi Programının İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Sorumluluk Düzeylerine Etkisi (Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Gaziantep.
- Akboğa, Ö. F. ve Gürkan, U. (2019). Gençlerde İnternet Bağımlılığı İle Sosyal Kaygı Bozukluğu Arasındaki İlişkinin Yaşam Doyumu ve Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* , 6 (6), 443-464.
- Akkurt Nurtan, K. (2019). 9. Sınıf Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı, Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet ve Annebaba Tutumları Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Nevşehir.
- Alagöz, N. (2019). Ortaöğretim Öğrencilerinin Fiziksel Aktivite Düzeyleri İle İnternet ve Oyun Bağımlılığı İlişkisi (Yüksek Lisans Tezi). İnönü Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Allen-Meares, P. (2007). *Social Work Services in Schools (5th Revised Edition)*. Allyn & Bacon, Boston, Massachusetts, ABD.
- Alptekin, K.ve Akbaba, O. (2018). Okul Sosyal Hizmeti Projesi Genel Değerlendirme Raporu. Konya Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü, Konya.
- Altunkürek Ş. Z. ve Özçoban K. (2020). Lise Öğrencilerinin İnternet Bağımlılıkları ile Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışları. *Bağımlılık Dergisi*, 21(4), 275-284.
- Alvarez, M., Bye, L., Bryant, R. and Mumm, M. (2013). School Social Workers and Educational Outcomes. *Children & Schools*. 35, 235-243.
- American Psychiatric Association (2013). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, DSM-5 (5th Edition)*. American Psychiatric Publishing, Washington.

- Angres, D. H. and Bettinardi-Angres, K. (2008). The Disease of Addiction: Origins, Treatment, and Recovery. *Disease-a-Month*, 54(10), 696-721.
- Anlı, G. (2018). Kişilerarası Duyarlılık ile İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 7 (1) , 103-118.
- Arslantürk, Z. ve Amman, M. T. (2013). *Sosyoloji Giriş: Kavramlar, Kurumlar, Süreçler, Teoriler* (9. Baskı). Çamlıca Yayınları, İstanbul.
- Babahanoğlu, R. ve Başer, D. (2017). Türkiye’de Okul Sosyal Hizmetinin Önemi ve Gerekliliği: Konya Örneği. *Journal of International Social Research*, 10 (51), 650-655.
- Bear, G. G. (2010). *The Guilford practical intervention in the school series. School discipline and self-discipline: A practical guide to promoting prosocial student behavior*. Guilford Press, New York.
- Beşaltı, M. (2016). *Ergenlerde İnternet Bağımlılığı ve Kişilik Özelliklerinin Bazı Sosyo-Demografik Özelliklere Göre İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi)*. Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep.
- Block, J. J. (2008). Issues for DSM-V: Internet Addiction. *American Journal of Psychiatry*, 165(3), 306-307.
- BMKY (2021). *Bağımlılık Nedir? Bağımlılıkla Mücadele* Yüksek Kurulu. <https://bmyk.gov.tr/TR-67179/bagimlilik-nedir.html> Erişim Tarihi: 13.10.2021
- Bouchard, C., Rhéaume, J., and Ladouceur, R. (1999). Responsibility and Perfectionism in OCD: An Experimental Study. *Behaviour Research and Therapy*, 37(3), 239-248.
- Brown, A. C. (2005). *Individual Responsibility* (Doctoral Thesis). University of London.
- Bursal, M. (2019). *Spss İle Temel Veri Analizleri* (2. Baskı). Anı Yayıncılık, Ankara.

- Büyüköztürk, Ş. (2020). Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı (28. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö. ve Köklü, N. (2020). Sosyal Bilimler için İstatistik (24. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Chavkin, N. F. (2017). Family Engagement with Schools : Strategies For School Social Workers and Educators. Oxford University Press, New York.
- Cheung, J. C. S., Chan, K. H. W., Lui, Y. W., Tsui, M. S. and Chan, C. (2018). Psychological Well-Being and Adolescents' Internet Addiction: A School-Based Cross-Sectional Study in Hong Kong. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 35, 477-487.
- Chou, C., Condron, L. and Belland, J. C. (2005). A Review of the Research on Internet Addiction. *Educational Psychology Review*, 17(4), 363-388.
- Combs, A. W. (1985). Achieving Self-Discipline: Some Basic Principles. *Theory Into Practice*, 24(4), 260-263.
- Constable, R. (2008). The Role of the School Social Worker. In Constable, R., Massat, C. R., McDonald, S. And Flynn J. P. (Ed.). *School Social Work: Practice, Policy, and Research (7th Edition)*. Lyceum Books, Chicago.
- Costin, L. B. (1975). School social work practice: a new model. *Social Work*, 20(2), 135-139.
- Cüceloğlu, D. (1999). Anlamlı ve Coşkulu Bir Yaşam İçin Savaşçı (1. Baskı). Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Çıkrıkçı, Ö. (2016). The effect of internet use on well-being: Meta-analysis. *Computers in Human Behavior*, 65, 560-566.
- Çırak, Z. D., Yetiş, G. ve Gürbüz, P. (2018). Üniversite Öğrencilerinin İnternet Kullanımlarının Aile İlişkileri Ve Sorumluluklarını Yerine Getirmelerindeki Etkisi. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 6(2), 1-8.

- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2021). Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve LISREL Uygulamaları (6. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Çubuk, A. (2019). Ortaokul öğrencilerinin internet bağımlılığı, fiziksel aktivite düzeyleri ve akademik başarı durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dağ, A. (2016). 20-60-20 Okul Değişim Kuramı: Adapazarı Örneği. Çekmece İZÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 4,(8-9), 241-269.
- Dağ, A. (2018). Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Disiplin Cezası Uygulamaları: Sakarya Liselerinde Nitel Bir Araştırma. Turkish Studies, 13(10), 169-191.
- De Ruyter, D. (2002). The Virtue of Taking Responsibility. Educational Philosophy and Theory, 34, 25-35.
- Doğan, K. ve Ersoy, A. F. (2020). Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımının Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Değerlendirilmesi: Nitel Bir Çalışma. Third Sector Social Economic Review, 55(3), 1822-1836.
- Doğan, U. (2015). Öğrenci Bireysel Sorumluluk Ölçeği-10 Türkçe Geçerlik ve Güvenirlık Çalışması. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,17, 163-170.
- Doğruer, G. (2021). Orta Öğretim Öğrencilerinin İnternet Bağımlılıklarının Fiziksel Aktivite Düzeyleri Üzerine Etkilerinin İncelenmesi: Aydın İli Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Dönümcü, Ş. (2004), Yaşamla Bütünleşen Bir Mesleğin Öyküsü, Sema Kut & Sosyal Hizmet - Nehir Söyleşi. Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Genel Merkezi Yayını, Ankara.
- Duke, D. L. and Jones, V. F. (1985). What Can Schools Do to Foster Student Responsibility? Theory Into Practice, 24(4), 277-285.
- Duman, N. (2001). Türkiye İçin Yeni Bir Sosyal Hizmet Alanı Olan Okul Sosyal Hizmeti'nin Kapsamı ve Sosyal Hizmet Mesleği İçindeki Yeri. Duyan, V. ve

- Mavili Aktaş, A. (Ed.). Sosyal Hizmette Yeni Yaklaşımlar ve Sorun Alanları (Prof. Dr. Nihal Turan' a Armağan). Aydınlar Matbaası, Ankara.
- Duman, N. (2014). Türkiye'de Düünden Bugüne Okul Sosyal Hizmeti. Sosyal Hizmet, Okul Sosyal Hizmeti Özel Sayısı, 29-37.
- Dupper, D.R. (2003). School Social Work, Skills and Interventions for Effective Practice. John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey.
- Durak Batıgün, A. ve Kılıç, N. (2011) İnternet Bağımlılığı ile Kişilik Özellikleri, Sosyal Destek, Psikolojik Belirtiler ve Bazı Sosyo-Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkiler. Türk Psikoloji Dergisi, 26(67), 1-13.
- Eraslan, L. (2011). Bireysel Sosyal Sorumluluk Ölçeğinin (BSS) Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 24(24), 81-92.
- Ersoy, A. F., Sancar, E. ve Şener, M. (2021). Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Hakkında Öğretmen Görüşlerinin Okul Sosyal Hizmeti Perspektifinden Değerlendirilmesi. International Journal of Social Sciences and Education Research , 7 (4) , 337-352.
- Fariz, S. ve Sarıcı Bulut, S. (2019). Lise Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi . Kastamonu Eğitim Dergisi , 27(5), 1977-1990.
- Ferrara, P., Corsello, G., Ianniello, F., Sbordone, A., Ehrich, J., Giardino, I. And Pettoello-Mantovani, M. (2017). Internet Addiction: Starting the Debate on Health and Well-Being of Children Overexposed to Digital Media. The Journal of Pediatrics, 191, 280-281.
- Filiz, B. (2016). Bireysel ve Sosyal Sorumluluk Modelinin Sorumluluk Davranışlarının Kazandırılmasında Kullanılması: TVF Spor Lisesi Örneği (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Filiz, B. and Demirhan, G. (2018). Development and Examination of Personal and Social Responsibility Behaviors Scale. *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology*, 9(1), 1-16.
- Foddy, B. and Savulescu, J. (2010). Relating Addiction to Disease, Disability, Autonomy, and the Good Life. *Philosophy, Psychiatry, & Psychology*, 17(1), 35-42.
- Fontalba Navas, A., Gil-Aguilar, V. and Pena-Andreu, J. M. (2017). Towards an epidemiological model of internet addiction. Adams, M. (Ed.) *Internet Addiction Prevalence, Risk Factors And Health Effects*. Nova Science Publishers, Inc., New York.
- Franklin, C., Gerlach, B. and Chanmugam, A. (2008). *School Social Work*. White, B. W. (Ed.) *Comprehensive Handbook of Social Work and Social Welfare, The Profession Of Social Work*. John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey.
- Geçtan, E. (1994). *İnsan Olmak* (14. Baskı). Remzi Kitabevi, İstanbul.
- George, D. and Mallery, P (2016). *IBM SPSS Statistics 23 Step by Step: A Simple Guide and Reference (Fourteenth Edition)*. Routledge Taylor & Francis Group, New York.
- Goldberg, I. (1996). *Internet Addictive Disorder (IAD) Diagnostic Criteria*. <http://www.webcitation.org/query?url=http%3A%2F%2Fwww.psycom.net%2Fiadcriteria.html&date=2013-02-06>.
- Golzar, F. A. (2006). *İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilere Yönelik Sorumluluk Ölçeğinin Geliştirilmesi ve Sorumluluk Düzeylerinin Cinsiyet, Denetim Odağı ve Akademik Başarıya Göre İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi)*. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gökçearslan, Ş. ve Günbatır, M. S. (2012). Ortaöğrenim Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama*, 2(2), 10-24 .

- Gönültaş, O., Uzun, K., Akın, M. ve Özcan, F. (2020). Ergenlerin İnternet Bağımlılığı Düzeylerinin Çeşitli Demografik Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Journal of International Social Research*, 13. 519-529.
- Gövebakan, R. ve Duyan, V. (2015). Madde Bağımlılığı ve Aile (1. Baskı). Yeni İnsan Yayınevi, İstanbul.
- Grant, J. E., Odlaug, B. L. and Chamberlain, S. R. (2016). Why can't I stop? Reclaiming your life from a behavioral addiction. Johns Hopkins University Press, Baltimore.
- Grant, J. E., Potenza, M. N., Weinstein, A. and Gorelick, D. A. (2010). Introduction to Behavioral Addictions. *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 36(5), 233-241.
- Griffiths M. (1999). Internet addiction. *The Psychologist*, 12, 246-251.
- Griffiths, M.D. (1996). Internet addiction: An issue for clinical psychology? *Clinical Psychology Forum*, 97, 32-36.
- Gültekin, M. ve Aydemir, H. (2021). İlkokul ve ortaokul son sınıf öğrencilerinin internet bağımlılık düzeylerinin incelenmesi (Adıyaman ili örneği). *JRES*, 8(1), 103-121.
- Güneş, F. (Ed.). (2015). Eğitim Bilimine Giriş (3. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Gününç, S., ve Kayri, M. (2010). Türkiye’de internet bağımlılık profili ve İnternet Bağımlılık Ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik-güvenirlilik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39, 220-232.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2018). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri (5. Baskı). Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Hare, I. (1988). School Social Work and Effective Schools. *Urban Education*, 22(4), 413-428.
- Harmancı, H. (2020). Yeni Medya ve Bağımlılık. Sezerer Albayrak, E. (Ed.) #DijiÇocuk. Gazi Kitabevi, Ankara.

- Hayta Önal, Ş. (2005). Bir Sorumluluk Eğitim Programının Lise Dokuzuncu Sınıf Öğrencilerinin Sorumluluk Düzeylerine Etkisi (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Humphreys, T. (1999). Disiplin nedir? Ne değildir? (Çev. B. Çelik). Epsilon Yayınları, İstanbul.
- International Network for School Social Work (2022). The International Network Has Information About School Social Work in the Following 53 Countries. Erişim Tarihi: 02.02.2022 <http://internationalnetwork-schoolsocialwork.htmlplanet.com/International%20Network/Countries.html>
- Işık, A. (2018). Türkiye’de Madde Bağımlılığıyla Mücadelede Bir Sosyal Politika Uygulaması Olarak Okul Sosyal Hizmetinin Önemi . Toplum ve Sosyal Hizmet, 29 (1) , 208-228.
- Jarolmen, J. (2017). Okul Sosyal Hizmeti, Bir Uygulama Kılavuzu. Nika Yayınevi, Ankara.
- Kavaklı, M. ve Yalçın, S. B. (2019). İnternet Bağımlılığı ve Algılanan Stres İlişkisinin Algılanan Sosyal Destek Açısından İncelenmesi. Bağımlılık Dergisi, 20(4), 175-184.
- Kesici, A. (2018). Lise Öğrencilerinin Sorumluluk Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi. Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi , 38 (3), 965-985.
- Kılıç Ceyhan, E. (2019). Okul Sosyal Hizmet Uygulamalarını Düzenleyen Bir Yaklaşım: Ekolojik Perspektif. Özkan, Y. (Ed.). Okul Sosyal Hizmeti içinde. Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, Erzurum.
- Kılıç, E. ve Özkan, Y. (2015). Okul Temelli Aile Danışmanlığında Sosyal Hizmetin Rolü ve Önemi. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 19 (1), 155-178.

- Kılınç, İ. ve Gündüz, Ş. (2017). Lise Öğrencilerinin Siber Duyarlılık, İnternet Bağımlılığı ve İnsani Değerlerinin İncelenmesi . Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi , 7 (2) , 261-283.
- Kısa, Ö. (2018). Ortaokul Öğrencilerinde Yalnızlık ve Sosyal Beceri Düzeyleri İle İnternet Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Kırklareli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kırklareli.
- Kim, Y., Park, J. Y., Kim, S. B., Jung, I. K., Lim, Y. S. and Kim, J. H. (2010). The Effects of Internet Addiction on the Lifestyle and Dietary Behavior of Korean Adolescents. Nutrition Research and Practice, 4(1), 51-57.
- Koh, K. (2013, March). A master plan for prevention and treatment of Internet addiction. In Keynote at the first International Congress on Internet Addiction Disorders.
- Köksal, N. ve Tuncel Z. A. (2020). Eğitimde Program Dışı Etkinlikler (2. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Köse, N. (2016). Ergenlerde İnternet Bağımlılığının Yaşam Doyumuna Etkisi. Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırmalar Dergisi, 4(1), 58-65.
- Kuli, G. ve Yıldırım, Ş. (2019). Rehberlik Öğretmenlerinin Okul Sosyal Hizmetine İhtiyaç Duydukları Sorun Alanlarının Belirlenmesi. Toplum ve Sosyal Hizmet, 30(2), 555-582.
- Küçükbasmacı Yanar, Y. (2020). Ergenlerde Problemlı İnternet Kullanımı, Algılanan Sosyal Destek ve İnsani Değer Algısının İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Lakshmi, J. (2014). Role Of School Social Workers In Dealing With Problems Of Adolescents : A Mental Health Perspective. Indian Journal Of Applied Research, 4 (12), 172-174.
- Lebni, J. Y., Toghroli, R., Abbas, J., NeJhaddadgar, N., Salahshoor, M. R., Mansourian, M., Gilan, H. D., Kianipour, N., Chaboksavar, F., Azizi, S. A., and Ziapour, A. (2020). A Study of Internet Addiction and Its Effects on Mental Health: A Study

- Based on Iranian University Students. *Journal of Education and Health Promotion*, 9(205), 1-8.
- Lickona, T. (2009). *Educating For Character: How Our Schools Can Teach Respect And Responsibility*. Bantam Books, New York.
- Lindenberg, K., Kindt, S. and Szász-Janocha, C. (2020). *Internet Addiction in Adolescents, The Protect Program for Evidence-Based Prevention and Treatment*. Springer Nature Switzerland.
- Luckner, J. (1994). *Developing Independent and Responsible Behaviors in Students Who are Deaf or Hard of Hearing*. *Teaching Exceptional Children*, 26(2), 13-17.
- Maddux, J. F. and Desmon, D. P. (2000). *Addiction or dependence?* *Addiction*, 95(5), 661-665.
- Marazziti, D., Baroni, S. and Mucci, F. (2017). *Internet and Novel Technology Addiction: The Latest Epidemic*. Adams, M. (Ed.) *Internet Addiction Prevalence, Risk Factors And Health Effects*. Nova Science Publishers, Inc., New York.
- Martel, J., McKelvie, S. J., and Standing, L. (1987). *Validity of an Intuitive Personality Scale: Personal Responsibility as a Predictor of Academic Achievement*. *Educational and Psychological Measurement*, 47(4), 1153-1163.
- MEB (2017). *Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine*. http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasi-program.pdf Erişim Tarihi: 18.02.2021
- Mergler, A.G. (2007). *Personal Responsibility: The Creation, İmplementation And Evaluation Of A School-Based Program (Unpublished PhD thesis)*. Queensland University of Technology, Brisbane, Australia.
- Metli, G. ve Şirin, T. (2019). *Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık, Siber Mağduriyet ve İnsani Değerleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. *EKEV Akademi Dergisi* 23 (77), 179-200.

- Millî Eğitim Bakanlığı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği. (2001, 17 Nisan). Resmi Gazete (Sayı: 24376). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2001/04/20010417.htm> Erişim Tarihi 02.02.2022
- Moral, R. and Kumcağız, H. (2019). Ergenlerdeki İnternet Bağımlılığı: Anne, Baba Ve Akran İlişkileri Açısından Bir Değerlendirme. Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 9(2), 335-346.
- Müezzın, E. (2017). Lise Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığının Yoksunluk, Kontrol Güçlüğü, İşlevsellikte Bozulma ve Sosyal İzolasyon Bağlamında İncelenmesi . Sakarya University Journal of Education , 7 (3), 541-551 .
- Nakaya, A. C. (2015). Internet and Social Media Addiction. ReferencePoint Press, Inc. San Diego, CA.
- NASW (2012). NASW Standars for School Social Work Services. National Association of Social Workers, Washington, DC.
- Nelson, C. (1990). A job analysis of school social workers. Educational Testing Service, Princeton, NJ.
- Nelson, D. B., Low, G. R., Stottlemeyer, B. G. and Martinez, S. (2004). Personal Responsibility Map (PRM). Oakwood Solutions, Limited Liability Company, USA.
- Nelson-Jones, R. (1984). Personal Responsibility Counseling And Therapy An Integrative Approach. Herper & Row Publishers, London.
- Ni, X., Yan, H., Chen, S. and Liu, Z. (2009). Factors Influencing Internet Addiction in a Sample of Freshmen University Students in China. CyberPsychology & Behavior, 12(3), 327-330.
- Oxford Languages (2021) <https://languages.oup.com/>
- Öner, İ. E. ve Çakır, R. (2019). Ortaokul Öğrencilerinin İnternet Bağımlılığı ve Sosyal Medya Kullanma Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, 1(1), 26-43.

- Özada Nazım, A. ve Köseoğlu, M. (2019). Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanımıyla Mücadelede Etkili Bir Uygulama Alanı: Okul Sosyal Hizmeti. *Anatolian Journal of Psychiatry* 20(1), 116-118.
- Özbesler, C. ve Duyan, V. (2009). Okul Ortamlarında Sosyal Hizmet. *Eğitim ve Bilim*, 34 (154), 17-25.
- Özen, Y. (2015). Sorumluluk Eğitimi (1. Baskı). Vize Yayıncılık, Ankara.
- Özkan, Y. (2019). Okul Sosyal Hizmeti: Tarihi Gelişme ve Uygulamalar. Özkan, Y. (Ed.). Okul Sosyal Hizmeti içinde. Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, Erzurum.
- Özkan, Y. ve Kılıç, E. (2014a). Okul Sosyal Hizmet Uygulamalarında Ekolojik Yaklaşımın Önemi. Işıkhani, V. (Ed.). Sosyal Hizmet ve Toplumla Çalışma. Sosyal Hizmet Araştırma, Uygulama ve Geliştirme Derneği, Ankara.
- Özkan, Y. ve Kılıç, E. (2014b). Çocuk ve Aile Odaklı Sorunların Çözümünde Okul Sosyal Hizmet Uzmanlarının Önemi: Uzmanların Çocuk Ve Ailelerle Çalışmada Sahip Oldukları Beceriler . *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 183 (183), 397-412.
- Potenza, M. N. (2006). Should addictive disorders include non-substance-related conditions? *Addiction*, 101, 142-151.
- Rębisz, S. and Sikora, I. (2016). Internet Addiction in Adolescents. *Practice and Theory in Systems of Education*, 11(3), 194-204.
- Reçber, B. (2020). Türkiye’de Okul Sosyal Hizmetinin Konumu Ve Gerekliliği . *TESAM Akademi Dergisi* , 7 (1) , 11-36 .
- Ryan, K. and Bohlin, K. E. (1999). *Building Character In Our Schools*. CA: Jossey-Bass, San Francisco.
- Sadoff, R. L., Drogın, E. Y. And Gurmu, S. (2015). Forensic Implications of Behavioral Addictions. Ascher, M. S. And Levounis (Ed.) *The Behavioral Addictions*. American Psychiatric Association, Arlington.

- Seçer, İ. (2015). Spss ve Lisrel İle Pratik Veri Analizi Analiz Ve Raporlaştırma (Genişletilmiş 2. Baskı). Anı Yayıncılık, Ankara.
- Selçuk, O. (2020). Okul Sosyal Hizmeti ve Onarıcı Adalet: Okullarda Pozitif Dönüşüm (1. Baskı). Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Selçuk, Z. ve Güner, N. (2001) Sınıf İçi Rehberlik Uygulamaları (2. Baskı). Pegem Yayıncılık, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara.
- Sezer Efe Y., Erdem E. ve Vural B. (2021) Lise Öğrencilerinde Siber Zorbalık ve İnternet Bağımlılığı. Bağımlılık Dergisi, 22(4), 465-473.
- Shaffer, H. J. (1999). Strange bedfellows: a critical view of pathological gambling and addiction. *Addiction*, 94(10), 1445-1448.
- Singg, S. and Ader, J. A. (2001). Development Of The Student Personal Responsibility Scale-10. *Social Behavior And Personality: An International Journal*, 29(4), 331-336.
- SSWAA (2021). Role Of School Social Worker. <https://www.sswaa.org/school-social-work> Erişim Tarihi: 21.10.2021
- Starcevic, V. (2013). Is Internet addiction a useful concept? *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 47(1), 16-19.
- Şimşek, N., Akça, N. K. ve Şimşek, M. (2015). Lise Öğrencilerinde Umutsuzluk ve İnternet Bağımlılığı. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 14(1), 7-14.
- Tan, H. (2000). Psikolojik Danışma ve Rehberlik Teori ve Uygulama (3. Baskı). Öğretmen Kitapları Dizisi, MEB, İstanbul.
- Tan, K., Battle, S., Mumm, M., Eschmann, R., and Alvarez, M. (2015). The impact of school social Workers on high school freshman graduation among the one hundred largest school districts in the United States. *School Social Work Journal*, 39(2), 1-14.
- Tanrıverdi, S. (2012). Ortaöğretim Öğrencilerinde İnternet Bağımlılığı ile Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişkinin İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van.

- Tao, R., Huang, X., Wang, J., Zhang, H., Zhang, Y. and Li, M. (2010). Proposed diagnostic criteria for internet addiction. *Addiction*, 105(3), 556-564.
- Taş, İ. (2018). Ergenlerde İnternet Bağımlılığı ve Psikolojik Belirtilerin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi . *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* , 6 (1) , 31-41.
- Taşdemir, M. ve Dağıstan, G. (2014). Çocuklara Sorumluluk Kazandırmada Ebeveynlerin BHTG Yaklaşımını Uygulama Durumları: Bir Durum Çalışması. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 9(8), 47-71.
- Tekin, O. (2020). Lise Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık Seviyelerinin Genel Akademik Başarıları ve Devamsızlık Durumları ile İlişkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 18(1), 36-56.
- Tekin, S. (2019). İlkokul 4. Sınıflarda Etkinlik Temelli Değer Eğitimi Yoluyla Sorumluluk Değerinin Kazandırılması (Yüksek Lisans Tezi). *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan*.
- Telef, B. B. (2016). Türk Ergenlerinde İnternet Bağımlılığı, Olumlu ve Olumsuz Etkiler ile Yaşam Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *International Journal of Progressive Education*, 12(1), 128-135.
- Throuvala, M.A., Griffiths, M.D., Rennoldson, M. and Kuss, D.J. (2019). School-based Prevention for Adolescent Internet Addiction: Prevention is the Key. A Systematic Literature Review. *Curr Neuropharmacol*, 17(6):507-525.
- Tozlu, N. (2003) Eğitim felsefesi (2. Baskı). *Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara*.
- Tucker, B. (1998). *Building Responsibility: How Do I Teach My Children to Be More Responsible?* The University of Arizona • College of Agriculture • Tucson, Arizona 85721 7/98 The University of Arizona. <https://extension.arizona.edu/sites/extension.arizona.edu/files/pubs/az1037.pdf>
- Tuna, C. (2015). Ortaokul Öğrencilerinin Ebeveynleriyle Olan Bağlanma İlişkisinin İnternet Bağımlılığına Etkisi (Yüksek Lisans Tezi). *Nişantaşı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul*.

- Turner, F.J. (2005). Encyclopedia of Canadian Social Work. Wilfrid Laurier University Press, Waterloo, Ontario, Canada.
- TÜİK (2021). Son Üç Ay İçinde İnternet Kullanan Bireylerin İnterneti Kişisel Kullanma Amaçları. <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=bilgi-teknolojileri-ve-bilgi-toplumu-102&dil=1> Erişim Tarihi: 20.12.2021
- Türk Dil Kurumu (2021). Bağımlılık <https://sozluk.gov.tr/>
- Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2013). Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Eylem Planı. https://www.gmka.gov.tr/dokumanlar/yayinlar/2012-2017_Ulusal-cocuk-Haklari-Strateji-Belgesi-ve-Eylem-Planı.pdf Erişim Tarihi 02.02.2022
- VI. Aile Şurası Komisyon Raporları ve Bildiriler (2014). Çocuk, Ergen ve Gençlik Komisyonu Raporu. <https://aile.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/aile-suralari/vi-aile-surasi-raporlar-ve-bildiriler-kitabi.pdf> Erişim Tarihi: 02.02.2022
- Villarreal Sosa, L., Cox, T. and Alvarez, M. (2017). School Social Work : National Perspectives on Practice in Schools (1st Edition). Oxford University Press, New York, USA.
- Wasinski, A. and Tomczyk, Ł. (2015). Factors reducing the risk of internet addiction in young people in their home environment. Children and Youth Services Review, 57, 68-74.
- We Are Social (2021). Digital 2021 Global Overview Report. <https://datareportal.com/reports/digital-2021-global-overview-report>
- Webb, N. B. (2017). Çocuklarla Sosyal Hizmet Uygulaması. Nika Yayınevi, Ankara.
- Wells, M. (2006). Internet-Related Problems Coming to the Attention of School Social Workers. Children & Schools, 28(4), 237-242.
- Xin, M., Xing, J., Pengfei, W., Houru, L., Mengcheng, W. and Hong, Z. (2017). Online activities, prevalence of Internet addiction and risk factors related to family and school among adolescents in China. Addictive Behaviors Reports, 7, 1-24.
- Yalçın Çınar, Ç. ve Mutlu, E. (2019). İnternet Bağımlılığının Benlik Saygısı, Dikkat, Gelişmeleri Kaçırma Korkusu, Yaşam Doyumu ve Kişilik Özellikleri ile İlişkisi. Bağımlılık Dergisi, 20(3), 133-142.

- Yalom, I. D. (1980). *Existential psychotherapy* (1 ed.). Basic Books, United States of America.
- Yaşar, C. ve Yoldaş, R. (2019). Türkiye’de Okul Sosyal Hizmetinin Gerekliliği: Nazilli Örneği. *Sosyal Hizmet Dergisi*, 2, 31-49.
- Yavuz, O. (2018). Ergenlik Döneminde İnternet Bağımlılığının Okul Başarısı Üzerinde Etkileri. *OPUS International Journal of Society Researches*, 8(15), 1056-1080.
- Yavuzer, H. (2018). *Çocuk Eğitimi El Kitabı* (38. Baskı). Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Detay Yayıncılık, Ankara.
- Yeşilkayalı, E. (2016). Okul sosyal hizmeti uygulamasında yaklaşım ve model örnekleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18,(1), 135-152.
- Yeşilkayalı, E. ve Meydan, S. (2017). Bir Ortaokul Özelinde Okul Sosyal Hizmeti İhtiyacının Belirlenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5, (53), 206-221.
- Yeşilyaprak B. (2012). *Eğitimde Rehberlik Hizmetleri* (20. Baskı). Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara.
- Yıldırım, Ş. (2016). Ortaöğretim Öğrencilerinde Kişisel Sorumluluk İle Ruh Sağlığı Düzeyleri Arasındaki İlişki: Adana Çukurova İlçesi Örneği (Yüksek Lisans Tezi). Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Mersin.
- Yılmaz, E. , Şahin, Y. L. , Haseski, H. İ. ve Erol, O. (2014). Lise Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi: Balıkesir İli Örneği . *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi* , 4 (1) , 133-144.
- Young, K. S. (1996) *Internet Addiction: The Emergence of a new clinical disorder*. Paper presented at the 104th annual convention of the American Psychological Association, Toronto, Canada. Erişim Tarihi: 10.12.2021 <https://www.netaddiction.com/articles/newdisorder.pdf>

- Young, K. S. (1998). Internet Addiction: The Emergence of a New Clinical Disorder. *CyberPsychology & Behavior*, 1(3), 237-244.
- Young, K. S. (2004). Internet Addiction. *American Behavioral Scientist*, 48(4), 402-415.
- Young, K. S. and Abreu, C. N. (2017). *Internet Addiction In Children And Adolescents: Risk Factors, Assessment, and Treatment*. Springer Publishing Company, LLC, New York.
- Yu, J. J., Kim, H. and Hay, I. (2013). Understanding Adolescents' Problematic Internet Use from a Social/Cognitive and Addiction Research Framework. *Computers in Human Behavior*, 29(6), 2682-2689.
- Yurdakoş, K. ve Biçer, E. (2019). İnternet Bağımlılık Düzeyinin Akademik Ertelemeye Etkisi: Sağlık Yönetimi Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 243-278.
- Zastrow, C. (2017). *Introduction to Social Work and Social Welfare: Empowering People* (12th Edition). Cengage Learning, Boston, MA, USA.
- Zengin, O. ve Altındağ, Ö. (2016). Bir İnsan Hakları Mesleği Olarak Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27 (1) , 179-190.
- Zheng, S., Guan, W., Li, B. and Qin, S. (2016). *Social Work in Teen Addiction Correction Services Research Under the New Situation*.

TABLÖLAR LİSTESİ

- Tablo 1.** Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğu ve İnternet Bağımlılığı Puanlarının Tanımlayıcı İstatistikleri ve Normallik Varsayımına İlişkin Değerlendirmeleri
- Tablo 2.** Güvenirlik Analizi Sonuçları
- Tablo 3.** Araştırmaya Katılan Öğrenci Grubuna İlişkin Dağılımlar
- Tablo 4.** Günlük İnternet Kullanım Süresine İlişkin Dağılımlar
- Tablo 5.** İnternet Kullanım Amaçlarına İlişkin Dağılımlar
- Tablo 6.** İnternet Kullanımına Bağlı Karşılaşılan Sorunları Paylaşmaya Aile Ortamında Paylaşmaya İlişkin Dağılımlar
- Tablo 7.** İnternet Kullanımına Bağlı Karşılaşılan Sorunları Paylaşmaya Okul Ortamında Paylaşmaya İlişkin Dağılımlar
- Tablo 8.** Öğrencilerde Bireysel Sorumluluk Ölçeğine İlişkin Dağılımlar
- Tablo 9.** Öğrencilerin Bireysel Sorumluluk Düzeylerine İlişkin Dağılımlar
- Tablo 10. İnternet Bağımlılığı Ölçeğine İlişkin Dağılımlar
- Tablo 11.** Öğrencilerin İnternet Bağımlılığı Düzeylerine İlişkin Dağılımlar
- Tablo 12.** Cinsiyet Değişkenine Göre Öğrencilerin Bireysel Sorumluluk ve İnternet Bağımlılık Düzeylerinin İncelenmesi
- Tablo 13.** Okul Türü Değişkenine Göre Öğrencilerin Bireysel Sorumluluk Düzeylerinin İncelenmesi
- Tablo 14.** Okul Türü Değişkenine Göre Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğunun Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığının İncelenmesi
- Tablo 15.** Okul Türü Değişkenine Göre Öğrencilerin İnternet Bağımlılığı Düzeylerinin İncelenmesi
- Tablo 16.** Okul Türü Değişkenine Göre Öğrencilerin İnternet Bağımlılığının Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığının İncelenmesi
- Tablo 17.** Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre İnternet Bağımlılığı Düzeylerinin İncelenmesi
- Tablo 18.** Ailenin Gelir Durumu Değişkenine Göre Öğrencilerin Bireysel Sorumluluk ve İnternet Bağımlılık Düzeylerinin İncelenmesi
- Tablo 19.** Günlük İnternet Kullanımı Süresi Değişkenine Göre Öğrencilerin Bireysel Sorumluluk Düzeylerinin İncelenmesi

Tablo 20. Günlük İnternet Kullanım Süresi Değişkenine Göre Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğunun Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığının İncelenmesi

Tablo 21. Günlük İnternet Kullanımı Süresi Değişkenine Göre Öğrencilerin İnternet Bağımlılığı Düzeylerinin İncelenmesi

Tablo 22. Günlük İnternet Kullanım Süresi Değişkenine Göre İnternet Bağımlılığının Hangi Alt Gruplar Arasında Farklılaştığının İncelenmesi

Tablo 23. İnternet Kullanım Amaçları Değişkenine Göre Öğrencilerin Bireysel Sorumluluk ve İnternet Bağımlılık Düzeylerinin İncelenmesi

Tablo 24. İnternet Kullanım Amaçları Değişkenine Göre Öğrencilerin İnternet Bağımlılığı Alt Boyutlarının İncelenmesi - 1

Tablo 25. İnternet Kullanım Amaçları Değişkenine Göre İncelenmesi Öğrencilerin İnternet Bağımlılığı Alt Boyutlarının – 2

Tablo 26. İnternet Kullanımına Bağlı Ortaya Çıkan Sorunları Aile Ortamında Paylaşma Değişkenine Göre Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğunun ve İnternet Bağımlılığının İncelenmesi

Tablo 27. İnternet Kullanımına Bağlı Ortaya Çıkan Sorunları Okul Ortamında Paylaşma Değişkenine Göre Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğunun ve İnternet Bağımlılığının İncelenmesi

Tablo 28. İnternet Bağımlılığının Yordanmasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonucu

Tablo 29. Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğunun İnternet Bağımlılığı Alt Boyutlarını Yordanmasına İlişkin Basit Doğrusal Regresyon Analizi Sonuçları

Tablo 30. Okulda Okul Sosyal Hizmet Uzmanı İsteğine İlişkin Dağılımlar

Tablo 31. Okul Sosyal Hizmet Uzmanı İsteği Değişkenine Göre Öğrencilerin Bireysel Sorumluluk ve İnternet Bağımlılık Düzeylerinin İncelenmesi

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Ülkelerin Ortalama Günlük İnternet Kullanım Süresi

Şekil 2: Dünya Geneli İnsanların İnternet Kullanım Amaçları

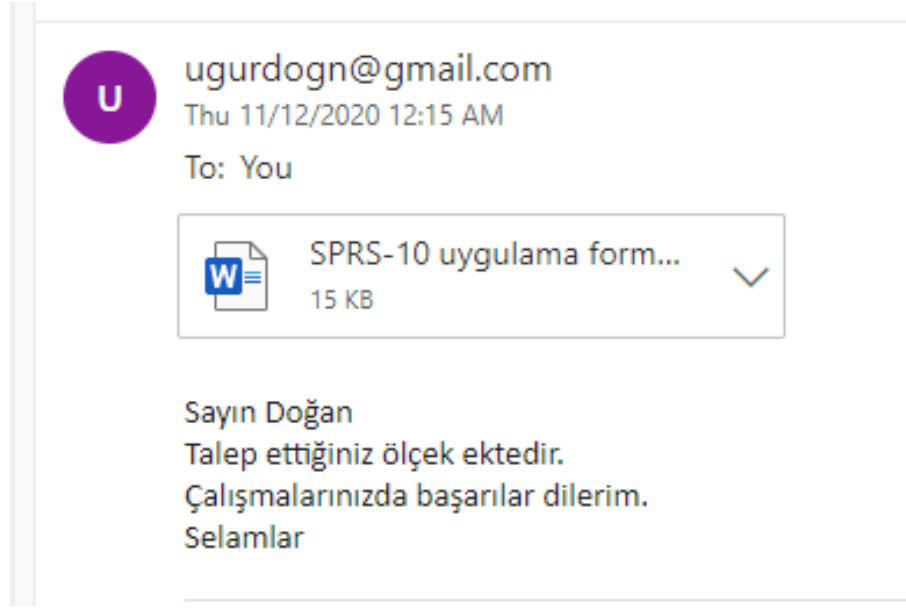
EKLER

EK 1: Örneklem Büyüklüğü Seçimi ($\alpha= 0.05$ için)

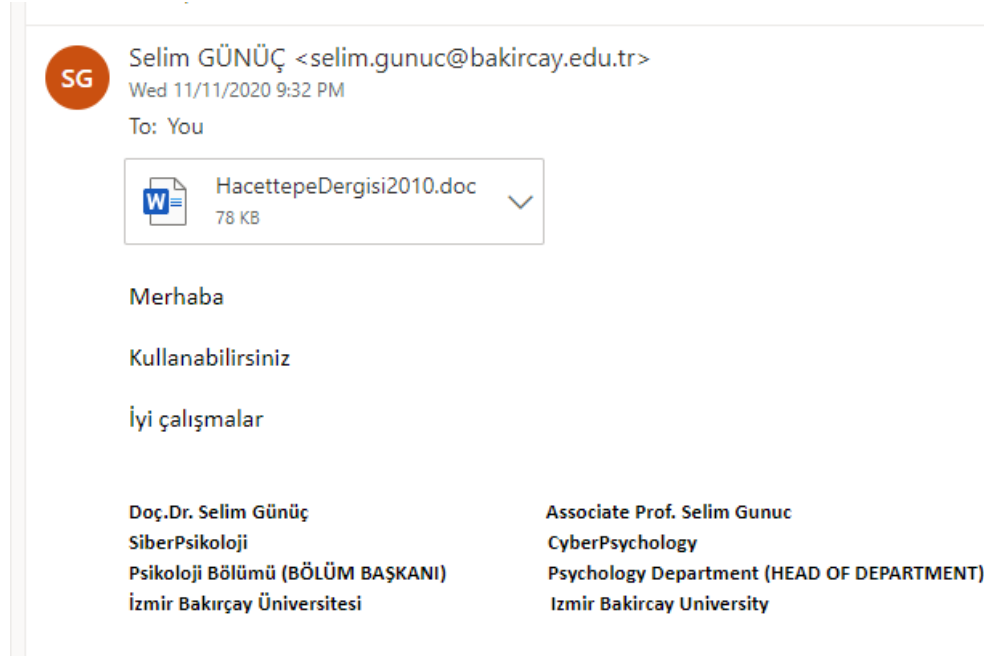
Evren Büyüklüğü	± 0.03 örnekleme hatası (d)			± 0.05 örnekleme hatası (d)			± 0.10 örnekleme hatası (d)		
	P=0.5 q=0.5	P=0.8 q=0.7	P=0.3 q=0.7	P=0.5 q=0.5	P=0.8 q=0.2	P=0.3 q=0.7	P=0.5 q=0.5	P=0.8 q=0.2	P=0.3 q=0.7
100	92	87	90	80	71	77	49	38	45
500	341	289	321	217	165	196	81	55	70
750	441	358	409	254	185	226	85	57	73
1000	516	406	473	278	198	244	88	58	75
2500	748	537	660	333	224	286	93	60	78
5000	880	601	760	357	234	303	94	61	79
10000	964	639	823	370	240	313	95	61	80
25000	1023	665	865	378	244	319	96	61	80
50000	1045	674	881	381	245	321	96	61	81
100000	1056	678	888	383	245	322	96	61	81
1mil	1066	682	896	384	246	323	96	61	81
100mil.	1067	683	896	384	245	323	96	61	81

Kaynak: Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004, s. 5

EK 2. Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğu Ölçeği Kullanım İzni

EK 3. İnternet Bağımlılığı Ölçeği Kullanım İzni

EK 4. Öğrencilerin Bireysel Sorumluluğu Ölçeği

	Aynı Ben	Biraz Ben	Çok Az Ben	Benimle alakası yok
1. Her yerde eşyalarımı unuturum (elbiselerimi, kitaplarımı, yiyeceklerimi)				
2. Ödünç aldığım şeyleri geri vermeyi unuturum.				
3. Bütün ödevlerimi zamanında teslim ederim.				
4. Ev ve okul işlerine eşit bir şekilde vakit ayırırım.				
5. Çoğunlukla derslerimi kaçıırım.				
6. Birisinden hediye aldıktan sonra muhakkak ona teşekkür ederim.				
7. Çoğunlukla okula geç kalırım.				
8. Eğer bir randevuma gitmek istemiyorsam onu muhakkak ekerim.				
9. Birine ödevinde yardım edeceğime söz verdiğem, sözümü yerine getirmeye çalışırım.				
10. Kişisel zevklerimden vazgeçmek yerine ödevlerimi yapmayı ertelerim.				

EK 5. İnternet Bağımlılığı Ölçeği

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. İnternet <u>kullanmadığım</u> zaman kendimi gergin/huzursuz hissedirim.					
2. İnternet kullanmak isteyip de kullanmadığım zaman sinirli/öfkeli olurum.					
3. İnternet bağlantısı koparsa ya da yavaşlarsa sinirlenirim/öfkelenirim.					
4. İnternet kullandığım zamanlarda hiç olmadığım kadar mutlu/huzurlu olurum.					
5. Kendimi endişeli ya da sıkıntılı hissettiğim zamanlarda internet kullanmak beni rahatlatır.					
6. Birileri beni internetin başından kaldırırsa sinirlenirim.					
7. Sorunlarımdan kaçmak için internet kullanmaya yönelirim.					
8. İnternete, planladığım zamanda giremezsem sinirlenirim.					
9. Çevremde birileri varken, <u>yalnız kalıp</u> , internete girmeyi isterim.					
10. İnterneti <u>kullanmadığım</u> zamanlarda internete girmek için sabırsızlanırım.					
11. Gittiğim yerlerde internet bağlantısı ararım.					
12. İnternet kullanmamı sınırlamakta ya da kontrol etmekte güçlük çekerim.					
13. Sabah uyandığımda ilk aklıma gelen internete girmek olur.					

14. İnternette her defasında, bir öncekinden daha uzun süre kalmak isterim.					
15. İnternette planladığımdan daha uzun süre kalırım.					
16. İnternet <u>kullanmadığım</u> zamanlarda bile interneti düşünürüm.					
17. İnternette iken acıktığımı, susadığımı hissetmem ya da farkına varmam.					
18. İnternette daha fazla zaman geçirmek için başka planlarımı iptal ederim.					
19. İstediğim zaman internetin başından <u>kalkamam</u> .					
20. Ailem beni çağırrsa dahi internetin başından <u>kalkamam</u> .					
21. İnternet kullanabilmek için uykumdan ödün veririm.					
22. İnternet kullanmamdan dolayı ailem ile sorunlar yaşarım.					
23. Arkadaşlarım beni çağırrsa dahi internetin başından <u>kalkamam</u> .					
24. İnternet kullanmamdan dolayı başka etkinliklere (spor, sinema, kitap okuma vb.) ilgim azalır.					
25. İnternet kullanmamdan dolayı ev/iş/okul sorumluluklarımı yerine getiremem ya da ihmal ederim.					
26. Çevremdekiler internette harcadığım zamandan dolayı şikayet eder.					
27. İnternet kullanmamdan dolayı ailem ile daha az zaman geçiririm.					
28. İnternet kullanmamdan dolayı arkadaşlarım ile daha az zaman geçiririm.					
29. İnternet kullanmamdan dolayı arkadaşlarım ile sorunlar yaşarım.					
30. İnternet ortamında edindiğim arkadaşlıkları gerçek yaşamdaki arkadaşlarıma tercih ederim.					

31. Gerçek yaşamdaki arkadaşlarımla dışarıda görüşmek yerine internette görüşmeyi tercih ederim.					
32. Arkadaşlarımı internetten edinirim.					
33. İnternet benim en iyi arkadaşımdır.					
34. İnternetsiz bir yaşam bana anlamsız/boş gelir.					
35. İnternet kullanmamdan dolayı yüz yüze iletişimde zorluk yaşarım.					

EK 6. Etik Kurul İzni

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL ve BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU
KARARLARI

TOPLANTI TARİHİ : 04.03.2021
TOPLANTI NO : 2021/02

Karabük Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu toplanmış ve aşağıdaki kararı almıştır.

Karar 18:

10/02/2021 tarihli Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY'un Etik Kurul form ve ekleri görüşüldü.

Karabük Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY danışmanlığında yürütülen "Öğrencilerde Bireysel Sorumluluğun İnternet Bağımlılığına Etkisinin Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Değerlendirilmesi" konulu çalışma kapsamında uygulanmak üzere ekte sunulan çalışmasının etik kurallara uygunluğu oy birliği ile kabul edilmiştir.

EK 7. Valilik İzni

T.C.
KARABÜK VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-44653020-20-23516648
Konu : Anket Çalışması

02/04/2021

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) Karabük Üniversitesi Rektörlüğünün 24.03.2021 tarihli ve E-27105693-302.14.99-18767 sayılı yazısı.
b) Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürlüğünün 29.03.2021 tarihli Komisyon Kararı.

İlgi (a)'da kayıtlı yazı ile Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Kübra DOĞAN, Öğretim Üyesi Prof. Dr. Ali Fuat ERSOY'un danışmanlığında yürüttüğü "Öğrencilerde Bireysel Sorumluluğun İnternet Bağımlılığına Etkisinin Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Değerlendirilmesi" adlı anket çalışmasını Müdürlüğümüze bağlı liselerde öğrenim gören öğrencilere yönelik uygulaması isteği belirtilmiştir.

Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürlüğünün İlgi (b)'de kayıtlı kararı ile uygun görülen araştırma çalışmasının, okul müdürlüklerinin sorumluluğunda, eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmamak kaydıyla gönüllülük esasına göre uygulanması, uygulamalarda sadece mühürlü anket sorularının kullanılması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Nevzat AKBAŞ
İl Millî Eğitim Müdürü

OLUR
Muhittin GÜREL
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:
1- İlgi (a) Yazı Sureti ve Ekleri (18 Sayfa)
2- İlgi (b) Karar Sureti (1 Sayfa)

ÖZGEÇMİŞ

Öğrenim Bilgileri

Lise: [2009- 2013] Karabük Anadolu İmam Hatip Lisesi

Lisans: [2014- 2019] Karabük Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet

Lisans: [2016- 2020] Atatürk Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Sosyoloji

Erasmus: [2017- 2018] Andrei Saguna University, Faculty of Psychology, Psychology

Yüksek Lisans: [2019- 2022] Karabük Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet

Akademik Yayınlar

Doğan, K. ve Ersoy, A. F. (2020). Öğrencilerin Problemlı İnternet Kullanımının Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Değerlendirilmesi: Nıtel Bir Çalışma. 3. Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 55(3), 1822-1836.

Yücel, F. N., Doğan, K., Pamir, R. N., Erkuş, S., Keşir, Ü. ve Zengin, O. (2020). Alkol Bağımlısı Bireylerde Benlik Saygısı, Algılanan Sosyal Destek ve Başetme Stratejileri: Adsız Alkolikler Örneği. Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi, 15, 50-64.

Ersoy, A. F. ve Doğan, K. (2021). Sosyal Hizmet ve Sanat. Haşımov, A. Şabanov, M. (Ed.) *AL-FARABI JOURNAL 9th International Conference on Social Sciences* içinde (s. 851-860). FARABI PUBLISHING HOUSE, Azerbaijan.

Ersoy, A. F. ve Doğan, K. (2021). Sosyal Hizmet ve Müzik Terapisi. Haşımov, A. Şabanov, M. (Ed.) *AL-FARABI JOURNAL 9th International Conference on Social Sciences* içinde (s. 841-850). FARABI PUBLISHING HOUSE, Azerbaijan.